UNIVERSAL LIBRARY
OU_204874
UNIVERSAL LIBRARY

Rohini Sudhakara Vijayam.

A Drama in Seven Acts.

BY

Hota Venkatakrishnayya,

2nd Edition 1000 Copies.

Published by

Parupudi Subbarow

Cocanada.

1913

egistered Copyright.

Price 0-12-0

శ్రీరస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

[illegible] "ఆం[illegible]యస్ [illegible]" లోని "[illegible]" [illegible]

[illegible]ననుసరించి వ్రాయఁబడిన యేకాంకము నాటకము.

[illegible]. వేంకటకృష్ణయ్యప్రణీతము.

[illegible] సుబ్బారావు[illegible] ప్రకటితము.

[illegible] 1,000

[illegible]

[illegible]

[illegible]

కాకినాడ.

1913.

[illegible] [వెల 0-2-0

పీఠిక.

చదువరులారా!

యవనయామినీ వినోదములలోని "కేమరల్జమాన్" అను రాకుమారుని యొక్కయు "బదూరా" అను రాజకన్యామణి యొక్కయు లీలావినోదముల ననుసరించి బ్ర॥ హో॥ శ్రీ॥ వేంకటకృష్ణ కవివర్యులచే వ్రాయఁబడి నిరుపమానమై జగత్ప్రసిద్ధిం గాంచిన రోహిణీసుధాకర విజయమిప్పు డాంధ్రభాషాభిమానుల యాదరణముచే ద్వితీయముద్రణ భాగ్యముం బడసినది. కథ జగద్విదితము గావున నిందు వేఱుగా వ్రాయఁబడలేదు. ముద్రాప్రమాదములు లేకుండునటుల సాధ్యమగునంతవరకు జాగ్రత్తగ నేయఁబడెను.

ఇంకను నేమేని దోషములున్నఁ బాఠకులు తెలుపఁ బ్రార్థితులు.

ఇట్లు,

సుజనవిధేయుఁడు

పెంగుపూడి సుబ్బారావు.

1867 సం॥ నెం XXVవ రిజిస్ట్రేషను ఆక్టు 20 వ సెక్షను 6వ చట్టముప్రకారమిదివరకే బ్ర॥ పురోహితా వేంకటకృష్ణయ్యగారి పేర రిజిష్టరి చేయఁబడిన యీగ్రంథముయొక్క సకలస్వాతంత్ర్యములును గ్రంథకర్తగారివలన నీక్రిందసంతకము చేసిన నేనుపొందియున్నాను గావున నా యనుమతి లేక యెవ్వరును ముద్రింపఁగూడదు.

ఇట్లు

పసుపూడి సుబ్బారావు.

శ్రీరస్తు.

ఇష్టదేవతా ప్రార్థనాదికము.

శ్రీరామాకుచగంధకర్దమలస ◆ చ్ఛ్రీవత్సవక్షంబునం
దారూఢోన్నతిఁ గ్రాలుకౌస్తుభమునం ◆ దత్యంతమున్బింబితా
కారం బందుచుఁ దానవెల్గి పొలయ ◆ ల్కన్యోఁబుగా నెంచు నా
నారీరత్నముఁ జూచి నవ్వు కమలా ◆ నాథుం బ్రశంసించెదన్.

క. శంకరు నిజభక్తాళివ
శంకరుఁ జిత్స్వప్రకాశు ◆ సకలకలుషనా
శంకరుఁ దాపసజనహృ
చ్ఛంకరు మదినిల్పి నేన ◆ జస్రముఁ గొల్తున్.

శా. కాళిందీపులినంబునందు వ్రజము ◆ గ్ధస్త్రీలిమైనుండఁగ
చ్ఛేలంబుల్ హరియించి పొన్ననిడి వా ◆ సిన్ వారర్థింప గ
న్నౌలోలుండయి చీరలిచ్చి మురళీ ◆ గానంబుచే నొప్పు గో
పాలుం డీకృతికన్యఁ గైకొని నను ◆ బాలించు నశ్రాంతమున్.

ఉ. మున్నుకవిత్వ సంపదల ◆ భూరియశోవిభవాభిరాములౌ
నన్నయభట్టు శంభుకవి ◆ నాథుని బమ్మెరపోతనార్యుఁ బే
రెన్నికఁ గన్నతిక్కనక ◆ వీంద్రుని నాచనసోము పెద్దనన్
మన్ననఁ నెంతు నారసన ◆ నవ్యవచోలహరుల్జనింపఁగన్.

వ. అని యిట్లభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధికై యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును, సత్కవిపుంగవ పురస్కరణంబును గావించి,

ఉ. నాదనుమాహృద్వయుల్దవిలి ♦ నాటకముల్ రచియించికీర్తిసం
పాదనఁజేసియుండిరి స ♦ మాహిత బుద్ధినిఁ గాన నాటకం
బేదియునైనఁజేయఁదగు ♦ నెంచి యటంచుదలంచి దీనిస
మోత్రదముతోరచించుటకుఁ ♦ బూనితి నిశ్చలభక్తి పెంపునన్.

సీ. ఎలమిభూవలయంబు ♦ తెల్లనుగల్పింప,
మనుపంగఁద్రుంపస ♦ మర్థుఁడెవ్వఁడు
సనకాదియోగిహృ ♦ త్సరసిజాంతరముల,
విడువకక్రీడించు ♦ వేల్పెవండు
భక్తసంరక్షణా ♦ సక్తిఁదెల్పఁగఁగోపి,
కాలోలుఁడై యుండు ♦ ఘనుఁడెవండు
శిష్టులరక్షింప ♦ దుష్టులశిక్షింపఁ,
బలురూపములఁదాల్చు ♦ భవ్యుఁడెవఁడు

గీ. అట్టిసర్వేశుశ్రీవేంక ♦ టాద్రివాసు
మకరకుండలకేయూర ♦ మణివిహారు
చిన్మయానందు విశ్వేశు ♦ చిద్విలాసు
నాదుహృత్పద్మపీఠినిఁ ♦ బాదుకొల్పి.

సీ. గర్భభారమునోర్చి ♦ కనిపెంచునట్టినా
జననికిమున్నయం ♦ జలిఘటించి
వేల్పుపగిదినన్ను ♦ వీక్షించిప్రోచునా,
తండ్రికిభక్తివం ♦ దనమొనర్చి
విద్యాధనమొసంగి ♦ వెలయించుగురులకు,
కుతుకంబుతోనమ ♦ స్కృతియొనర్చి
చిత్తమెలర్పనా ♦ క్షేమమారయుచుండు,
సత్తమాన్యులపైని ♦ బత్తినిలిపి.

గీ. తప్పుఁగలబాముగులకుఁగై ◆ దండమొసఁగి
మిత్రబృందంబు గానియాడి ◆ చిత్రఫణితి
సత్కృతికథ నాటకంబుగా ◆ నొనరఁ జేయఁ
గడఁగితిని సజ్జనాఘన ◆ తత్కరుణ పేర్మి.

క. శాంతుండు మధీనిధి కరుణా
స్వాంతుం డుపన్యాసకుండు ◆ సరసుండవిద్యా
ధ్వాంతప్రభాకరుండగు
పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి ◆ భక్త నుతింతున్.

విబుధవరుల కొక విజ్ఞాపన.

శా. ఛందశ్శాస్త్ర మెఱుంగనా కితరశా ◆ స్త్రజ్ఞానమున్ సున్న నా
కొందంబందుఁ గలంపవ్యాకరణ ◆ పాండిత్యంబు ప్రాజ్యంబు నిం
పొందన్నాటకముల్ రచించుటను నే ◆ నూహింపశక్తుండనే
సందేహించుచు వ్రాసితిన్ బుధులు! నా ◆ సందేహముల్ బాపుఁడీ॥

ఉ. బాల్యమునన్ గుమారకుల ◆ పట్టునఁ గల్గెడు తప్పులెల్ల సా
శీల్యముచేతఁ దండ్రులెడఁ ◆ జేయరె ధీయుతులార! పుత్రవా
త్సల్యముఁ జూపియుండుఁగల ◆ తప్పులనెల్ల క్షమించి దీనిసా
కల్యముగాఁ బఠించియును ◆ గంపననున్ గృతికృత్యుఁ జేయరే॥

ఇట్లు,
కం॰ వెంకప్ప,

ఈనాటకములో వచ్చు ముఖ్యపాత్రలు.

పురుషులు.

రత్నాకరుఁడు. సింహళద్వీపము నేలెడు రాజు. [కథానాయకునితండ్రి.]

సుధాకరుఁడు-రత్నాకరుని పుత్త్రుఁడు. [కథానాయకుఁడు.]

శ్రుతకీర్తి. రత్నాకరుని ప్రధానమంత్రి.

విశారదుఁడు. సుధాకరుని నర్మసఖుఁడు.

వలాహకుఁడు. కంచుకి. [రత్నాకరుని భటుఁడు.]

దక్షుఁడు. పాంచాలదేశమును బాలించు రాజు. [కథానాయకితండ్రి.]

మారుతి. దక్షుని ప్రధానమంత్రి.

చిత్రసేనుఁడు బాటసారి. [రోహిణిని పెంచిన దాయీకొమారుఁడు.]

జయమిత్రుఁడు. కంచుకి. [దక్షునిభటుఁడు]

పుష్పదంతుఁడు గంధర్వుఁడు. [మనోరంజనిభర్త.]

జయుఁడు, విజయుఁడు. } హరిద్వారపాలకులు.

ఇంద్రుఁడు స్వర్గాధిపతి.

కామపాలుఁడు, సుదంతుఁడు } పురజనులు.

రాజశేఖరుఁడు మగధదేశాధిపతి. [సుధాకరునితో నేకార్థసమవేతుఁడు.]

మానవర్మ. రాజశేఖరునిమంత్రి.

రక్తముఖుఁడు, దీర్ఘకర్ణుఁడు, లంబకేశుఁడు, శంబరుఁడు. } రాక్షసులు.

ఇంకను బృహస్పతిప్రముఖదేవతాగణంబును కొందఱు వేటగాండ్రును సేవకులును, యోధవీరులును నాయాచోటుల సమయానుగుణ్యంబుగ వత్తురు.

స్త్రీలు:

మందాకిని-రత్నాకరునిభార్య

రోహిణి-దక్షనరేంద్రునికూఁతురు. [కథానాయకురాలు.]

మణిమంజరి-చిత్రసేనునితల్లి. [రోహిణిని పెంచినదాయీ.]

వకుళ, మాధవి } రోహిణిచెలికత్తియలు

మనోరంజని-గంధర్వవనిత. [పుష్పదంతుని భార్య.]

ఇంకను రంభాద్యప్సరోగణంబులువత్తురు

శ్రీరస్తు.

హయగ్రీవాయ నమః

శుభమస్తు-అవిఘ్నమస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

నాందీ-ప్రస్తావన,

మ. అకలంకంబగు నాదిపూరుషుఁడు ని॰ త్యాత్ముండు జ్యోత్స్నాప్రకా
శకుఁడానందమయుండు సత్యయుతుఁడు వి॰ శ్వస్రష్టలోకాధినా
యకుఁడామ్నాయవిహారుఁడచ్యుతుఁడునై॰ వ్యక్తాంచితాధ్యాత్మత
త్త్వకళాలంకృతుఁడీసభాసదుల ని॰ త్యంబున్ గృపన్ బ్రోచుతన్.

ఉ. తమ్ములసూను మామవెలి॰ దమ్ములు బాణచయంబులండజా
తమ్ములు వాజులిక్షువును॰ ధర్మముగాఁగఁ బ్రమత్తచంచరీ
కమ్ముల శింజినీరవముఁ॰ గల్గి విరాగజయేచ్ఛ నొప్పునా
కమ్మనివింటిజోదుకుతు॰ కమ్మున సౌఖ్యము సంగుమీకిలన్.

(అనిసభ్యులపైఁ బుష్పములను జల్లుచున్నాఁడు.)

ఇట్లు నాందిముగియఁగా నే

సూత్ర:—ఆహా! నేటికి నాపూర్వభవపుణ్యాలతాంకురంబులు ఫలించినవి కాఁబోలు. సకలకలాకోవిదవిద్వజ్జన సందోహబంధురంబగునీ సభామందిరంబున నే నమందానందకందళిత హృదయారవిందుండనై ముందుగ నీమహనీయుల యాజ్ఞఁ గొంది నా నేర్చువిధంబున నీనాటకంబును బ్రదర్శించెద.

(అనికొంచెము ముందరకు నడచి తోసిలియొగ్గి)

పూజ్యులగునో సభాసదులారా!

ఉ. ఈభువిలోన నాటకము • లెన్న ననేకము లొప్పుచుండినన్
ప్రౌఢవయుక్తినాదు పరి • పాటిని నాటకమొండు నేను జే
తోభయమోద ముల్లలిగి • దోసిలియొగ్గితి నాదులాస్యగా
నాభినయ ప్రయోగముల • నాదట నాడననుజ్ఞ నీయరే.?

(అని యాకసమువంకఁ దనకర్ణంబు నునిచి,) ఆఁ! సభ్యులేమనుచున్నారు?

"నాటకప్రదర్శన కలాకుశలుండవగు నీవలన సరసకవిసూక్తి ముక్తాఫలగ్రథిత నాటకాలంకారంబును గనమే మత్యుత్కంఠముతో వేచియున్నారము. కావున నో భరతపుత్రా! ఆనాటకరాజంబు నతిశీఘ్రముగఁ బ్రయోగింపఁజేసి మాకు నేత్రోత్సవంబు సంఘటింపు" మనియా? సరే. (అనిసవితర్కముగా) అయిన నేనీసామాజకుల నిజకుతూహలానుసారంబుగ నికార్యంబెట్లు నెఱవేర్పఁ గలిగెదనో కదా. ఏమన:—

సీ॥ ఆమ్నాయ పఠన శు • ద్ధాత్ములై వరలెడు,
బ్రహ్మసదృశులైన • బ్రాహ్మణులును
నఖిలశాస్త్రాభ్యాస • నాయత్తచిత్తులై,
తనరుచునుండు వి • ద్వత్ప్రవరులు
సంగీతవిద్యార్థ • సారప్రవీణత,
వెలుఁగొందుగాన కో • విదకదంబ
మనయంబు రాజకీ • యానేక కార్యని,
ర్వహణాత్ములౌ లౌక్య • వరులబృంద ॥
గీ. మలరనొప్పెడు నీసభా • భ్యంతరమున
నల్పమతినైన నేను సా • హసముఁ జేసి
యీదృశంబగు నాటకం • బెట్టులాడి
నిగ్రహింతునో దైవార • నేర్పు మెరసి॥

అయినను బ్రణయకలహకుపిత యగు నాప్రేయసిం బిలిచి యాలోచించెద

(పరికాళముగా) ఆర్యా, ప్రసన్నురాలవై తడవు సేయక యిటురమ్ము.

నటి—ఆర్యా, ఇదిగో వచ్చితిని. (అని సూత్రధారుని సమీపించి) నాథా, ఏమిసెలవు? నేనలంకృతురాల నగుచుండ నిట్లేల నన్నింత తొందరగాఁ బిలిపించితిరి? (అని నలుప్రక్కలఁ గలయఁజూచి.) ఆహా! ఆశ్చర్యము. ఆశ్చర్యము! (అనివెఱఁగు నభినయించుచు.)

ఉ. అక్కడఁ బ్రేలుచున్న యవి ♦ యందపురంగుల నొప్పు పెండెజాల్
మిక్కిలి నాదుచూడ్కి మిఱు ♦ మిట్లను గొల్పెడు దీపకాంతులీ
దిక్కునఁ దంత్రినాదములు ♦ దివ్య పుగానములుం జెలంగున
ల్లిక్కడ సభ్యులందఱుర ♦ యంబునఁగూడి రిదేమి చిత్రమో॥

సూత్ర—ఆర్యా! ఇపుడిచట శృంగార కరుణరసంబులు వెల్లిగొల్పెడు నొక్కచమత్కారమైన నాటకము ప్రదర్శింపఁబడునని విని దానినిగౌరవించుటకై సభ్యులందఱు దయచేసియున్నారు. దుర్ఘటంబగు నిక్కార్యంబును నెరవేర్చుటలో నాకు సహకారిణివిగ నుండుదువని నిన్నిటకు రప్పించితిని

నటి—సరేకాని, నాథా, నాటకంబులనే నిపుడెన్నియో పరిబలియున్నవి. ఇపుడిచటనెద్దానిం బరిదర్శించెదరు ?

సూత్ర-సతీమణీ ! నీవెఱుగనె యెఱుగవా చెప్పెదవినుము.

మ. పరశాండిల్యసగోత్రపావనుఁడు వి ♦ ద్వద్వర్ణనీయుండు భా
సురసత్కీర్తిరతుండు సుకర్మనిరతిన్ ♦ శుభ్రప్రభావాఢ్యుఁడై
గరిమన్ హారోత్పమహాస్వయాంబునిధి రా ♦ కాపూర్ణచంద్రుండనన్
ధరణిన్ వెంకటరత్నమార్యుఁడలరున్ ♦ ధర్మానుమోదాత్ముఁడై ॥

చ॥ వెరరి తత్కుమారుఁడగు ♦ వేంకటకృష్ణుఁడు పల్కుబోఁటికిన్
గరమొకనూత్నమూల్యమును ♦ కానుకగానిడ రోహిణీసుధా
కరవిజయంబు నాగనొక ♦ కల్పితనాటకమున్ రచించెనో
గురువుచ, యీసభాసదుల ♦ కోరికనయ్యది యాడఁగాఁబనున్॥

నటి—ఆర్యోత్తమా! ఈనాటకము కేవలము స్వకపోలకల్పితమేనా ?

సూత్ర-ప్రియా, ఇయ్యది హూణభాషను భాషాంతరీకరింపఁబడిన యవనయామినీవినోదకథా సంపుటంబులోని "ప్రిన్సుకేమరల్జమాన్" కథ ననుసరించి వ్రాయఁబడినది.

నటి—అయితే, నాథా, ఈ కవికి :—

ఉ. వీనులదోయి చేరల వి ♦ వేకులు జుఱ్ఱఁగ జాలు భారతా
మ్నాసపవిత్ర సత్కథల ♦ నొల్లి గ్రహించి రచించి యార్యస
న్మానము నొందకిట్టు లవి ♦ నంగ విచిత్రము నాటకంబుగా
హూణకథన్ రచించుటకు ♦ నూహ యదేల జనించె చెప్పుమా

సూత్ర-ఆర్యా. నీవడిగిన ప్రశ్న బహుచక్కఁగా నున్నది. కారణముఁ దెల్పెద వినుము- పావనములైన భారత రామాయణ భాగవతకథా భాగంబులన్నియుఁ గావ్యనాటకాది రూపంబుల నిదివరకే ప్రబలియున్నవి. వర్తమానంబున విదేశభాషయే మనదేశంబున విశేషంబుగ వ్యాపించియుండుటవలన నందలి కథా చమత్కృతుల నొకింతుక పండిత పామర జనంబులకుఁ దెలుప నీనాటకంబు రచియింపఁబడినది.

నటి—ఆర్యపుత్రా, నాకొక సందియంబు పొడముచున్నది. ఏమన వాచకరోచిక శిల్పకవివేకిప్రముఖ సనాతనాధునాతన గీర్వాణాంధ్ర కవిశిరోమణులచే రచియింపఁబడిన యభిజ్ఞానశాకుంతలాది మహానాటకంబులను విని కని యానందించియున్న యీసామాజికుల మనంబులను నవీనకృత నాటకంబులచే రంజించుటెంతయు నసాధ్యంబై యుండెడు దుర్ఘటంబగు కార్యంబుఁ దలపెట్టితిరి దీనిని మీరెట్లు నిర్వహించెదరొకదా.

సూత్ర-ప్రియా! ప్రాజ్ఞురాలవగు నీవు నట్లు యోచించెదవేమి? నామనోధైర్యమును దెల్పెద వినుము.

ఉ. క్రొత్తగఁ జేయఁగాఁబడిన ♦ క్రొంచెపు నాటకమయ్యె దీనిలో
హత్తినయట్టి వర్ణనలు ♦ దంచితభావచమత్క్రియార్థముల్
18 మెత్తని మాటలుం గనిన ♦ మేటి నిబంధిత పామరాళికిన్
జిత్తము పల్లవింపగను ♦ జేయునటంచుఁ దలంతుఁ గోమలీ ♦
యంతియే గాక.

క. మునునీకపి ప్రపితామహుఁ
డనఘుఁడుఁగవితాప్రసక్తి ♦ ననదృశుఁడగువి
స్సనశాస్త్రి నామధేయుం
డనితరసాధ్యోరుకీర్తి ♦ నలరెనుపింటే॥

చ. అందముగాఁదదన్వయము ♦ నందుదయించుటఁజేసికీర్తి పెం
పొందకవిత్వనైపుణియు ♦ నొప్పెడునీకవియందు నెట్లనన్
గ్రిందుగఁజూత శాఖలనుఁ ♦ గట్టుటనంట్లుగఁదత్ఫలంబులిం
పొందగమాధురీరసన ♦ ముజ్జ్వలతేన్విలసిల్లుచుండవే॥

నటి- ఆర్యోత్తమా! సర్వజ్ఞులగు పండితోత్తముల సమ్ముఖంబున నవీనకృతి నాటకం బులఁ బ్రదర్శించి మెప్పువడయుట దుర్లభమని తలంచెద. అయిననీనాటకము:-

చ. వరలునలంక్రియారహిత ♦ భావముల౯ విధిరాణికెంతొ పే
దరికముఁగల్గఁ జేయదుక ♦ దా? యటులైననుబండితాళికా
దరమునుగల్గఁజేయుదు వ్య ♦ ధాశ్రమమయ్యెడునట్టిపాత్తముల్
నరనకవిత్వముల్వినిన ♦ సత్కవిపీనులకింపుఁగొల్పునే ?

సూత్ర- శ్రేయసీ! శ్రోత్రేంద్రియపరిగ్రాహ్యమై సామాజికుల హృదయములం గరంచు నటులఁ బ్రదర్శింపఁ బడుటకీనాటక కథాసందర్భములు బాగుగఁదగియుండ గావిశ్రితానేక నాటకాలంకార పరిపీణులగు విద్వద్బృందంబులవ హృద్యంబై యెసఁగునటుల మనమీనాటకరాజంబును బ్రదర్శింపలేమేమోయని సంశయింపవలదు ఏమన:—

చ. భ్రమరములెల్లనుసారమధు ♦ పానముఁ జేయగభిన్న పుష్పసం
ఘములను వాలినట్టులన ♦ ఖండమనీషులనెమ్మనంబులున్
సమధికవృత్తిమైకవిత ♦ సారము నెల్లెడఁ గ్రోలఁజూచునో
సుమసమగాత్రి, తత్కవిత ♦ సొంపువిచారణసేయనేఁటికిన్॥

నటి- సరేకాని, నాథా, ఇప్పటికాలములో పండితులైనమహాత్ము లరుదుగాను పం.

డితమ్మన్యులు విశేషముగాను నెల్లయెడల ప్రబలియుండుటవలన నట్టిదుర్మనీషుల దుష్పాండిత్యంబుచే మనప్రోద్యమంబునకెట్టి విఘ్నంబులు ఘటిల్లించునో యని యొకించుక సంశయింప వలసివచ్చినది. ఇంతియెగాక, లోకములోసాధారణంబుగ మాత్సర్యంబనునది ప్రధానగుణమై ప్రవర్తిల్లుచున్నదికదా ?

సూత్ర-నీవట్లుఁ దలంపవలసిన పనిలేదు. వినుము.

ఉ. పండితులౌ మహాత్ములకు ♦ పన్బటికించిగుణంబులెంతురె
దుండిసదుర్మనీషులు మ ♦ దోద్ధతిదోషములెంతురెట్లనన్,
బుండమునందు మేన్విడిచి ♦ పొందుగవ్రాలెడునీఁగ లంచలు
ద్దండత క్షీరనీరముల ♦ ధర్మమెఱింగి గ్రహించుక్షీరముల్ ।

మఱియు, మాత్సర్యంబను నదికుమతుల నాశ్రయించి యుండునేగాని సత్పురుషులదరిఁజేర నేరదు. కావున, నోప్రియా, కూళలయీర్ష్యాసంజనితరంధ్రాన్వేషణచిత్తవృత్తివలన మనప్రయత్నంబెంతయు విఘ్నాయత్తంబగునని శంకింపకుము. భగవత్కటాక్షముకలిగి యుండినచో నెట్టి దుష్కరంబైన కార్యంబును నిర్విఘ్నముగా నెరవేరుట నిశ్చయము. ఏమన:—

చ. జలజముఖి! యసాధ్యములె ♦ సాధ్యములయ్యెడు దైవసత్కృపన్
గలుగకపోవవెంతఘన ♦ కార్యఫలానుభవంబులైన న
త్యలఘుమహీస్థలిన్ జలధి ♦ యందలిదీవులలోనఁగల్గునా
సలలితకన్యకాపురుష ♦ సంఘటనల్గనమే సతీమణీ.

నటి- నాథా, మీరుచెప్పిన సాదృశ్యముచే మనముప్రస్తుతము ప్రదర్శింపవలసిన నాటకకథాంశమునాకు బాగుగజ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. కాని యయ్యదియెంత రసవంతమైన రూపకంబైనను విద్వాంసులెల్లరకు హృద్యంబై యొసఁగినంగదా మనముకృతార్థతఁ జెందగలిగెదము.

సూత్ర- ప్రేయసీ. నీకట్టిసందియంబేల కలుగవలయును? విద్యాభివృద్ధిని గోరునట్టికోవిదులగు విద్వాంసులుమనయెడల దయార్ద్రహృదయులై యుండలిక్షావారలే.

ములం గణింపక యథాదరబుద్ధి మన్నించి మనల నన్నివిధముల చేతను సంపూర్ణకృతార్థులుగఁ జేసెదరని నమ్మియుండుదును.

నటి—ఆర్యోత్తమా. నిశ్చయముగా నేనటుల నేనమ్మియున్నదానను. ఇంక నతివిస్తర మేల? మనమిట్లు వాక్యోపవాక్యంబుల కాలవిళంబనముఁ జేయుచుండిన నీసామాజికులు తాలిమి నిలుపలేరు. కావున ముందుగ నేను చేయవలసిన కార్యమెట్టిదియో నియోగింపుఁడు.

సూత్ర-సుందరీ. మనము ప్రదర్శింపఁబోవునది శృంగార రసప్రధాన నాటకముగను తద్రసపోషకంబగు వసంతఋతువును లలితమగు నీకంఠ కలనాదంబుచే సానందరసంబు వెల్లిగొల్పుచు వర్ణించి ముందుగ నీసభ్యులవీనులకు విందొనర్పుము.

చిత్తమాలాగే చేసెదను.

జంఝూటిరాగము—చాపుతాళము.

(పల్లవి)

చూడుమిలా వసంతసమయశోభ లెల్లను

చరణములు.

1. దిటముగ హిమకరుఁడు మింటఁ ♦ దేజరిల్లఁగా
విటులు మదన బాధ చేత ♦ వెతలనొందఁగా
కుటిలత మలయానిలుండు ♦ కొమరుమిగులఁగా
కటముల దరఁబికరుతములు ♦ కలయఁ జెలఁగఁగా ॥ చూడుమిలా

2. వెలయు నికుంజములు పుష్ప ♦ వితతి నలరఁగా
దళితకుసుమగర్భ సుధా ♦ ద్రవమొసంగఁగా
గ్రోలిఝుంకృతులఁ దేఁటి ♦ రొదను లొప్పఁగా
కలితవాహ్యాళి మదన ♦ ఘనుఁడు వెడలఁగా ॥ చూడుమిలా ॥

లయగ్రాహి.

కొమ్మలనుబ్రాలుచు ఫ ♦ లమ్ములను గ్రుంపుచుబి
కమ్ములటు సామవచ ♦ నమ్ములను బాడఁగ
గమ్మనగు లేఁజిగురు ♦ లమ్మెసఁగు కోయిలలు
చిమ్మనయనాగ్నులుస ♦ తమ్మును వెలుంగన్ ॥
దమ్ములసుధారస ము ♦ జుమ్మనుచు గ్రోలుసల
తుమ్మెదల మాత్రిపర ♦ నమ్ములను కల్యా
ణమ్మువనలక్ష్మికిఁది ♦ రమ్ముగ వసంతునికి
నిమ్ముగను సాఁగుసుఖ ♦ దమ్ముగఁగనంగన్.

సూత్ర-ఆహాహా! కోమలీ. సకలజన మనోల్లాసకరంబగు నివ్వసంతంబు తావకీన మనోహరగానకలాపాభివర్ణనచే నెంతయొప్పుచున్నదో చూడుము.

౪. తె. కమ్మనోసీదు కలకంఠ ♦ కంఠనాద
మహిమఁగాబోలు మోడులు ♦ మఱిఁజిగిర్చి
మంచుబిందుల మిషచేత ♦ నించుచుండె
బళిరో! కంటె యానంద ♦ బాష్పములను॥

నటి-చ. మనములరించుగంధగిరి ♦ మారుతముల్ పికకాకలీకల
స్వనములు లేత వెన్నెలలు ♦ సౌరభముల్వెద జల్లువట్టిక్రొ
న్ననలును తేఁటి ఝంకృతుల ♦ నారతముఁ మిథునోత్సవంబుగాఁ
దనరెడు నివ్వసంతమున ♦ ధారుణి నెవ్వరు సంతసింపరో॥

సూత్ర-సతీమణీ! వినుము. అట్లు సంతసింపని వారునుగలరు.

చ. సుతులువిధేయులై హితవ ♦ చోవిజితాత్ములుఁగాక యుండి వ్య
ర్థతనిహసౌఖ్యముల్విడిచి ♦ దర్పకసాయకపఙ్క్తికోడి సం
తతమును భ్రాంతులందగిలి ♦ ధైర్యము దూలఁదపింతురంచు పె
న్వ్యతలమునుంగు రాజులను ♦ వేడుక లెక్కడి వంబుజాననా?

కావున నిప్పుడు రత్నాకరుండు జరాభారపీడితుండై రాజ్య భారమును దానింక వహింపఁజాలక నిజపుత్రునిపై మోపం దలంచి ముందాతనికొరకైన వివాహకార్యాలోచనా పరతంత్రతఁ గళత్రద్వితీయుండై యమాత్యులు గొలువసభకు విచ్చేయఁ దలంచుచుండె.

నటి- అటులైన, నాథా! మనమింక నిటునిలుచుట కర్జంబుకాదు. కాలాతీత మగుచున్నది. కర్తవ్యంబాచరింతము, రండు.

సూత్ర- మంచిది. (అని ఇద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇతి ప్రస్తావన.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

ప్రథమాంకము.

[రత్నాకరమహారాజుగారును మందాకినీరాణియుఁ బ్రధానమంత్రు లగు శ్రుతకీర్తి విశారదులతోఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

రత్నా- ప్రేయసీ! మన కుమారరత్నము యౌవనవంతుండై యున్నవాఁడు. జరాభారపీడితుండ నగు నే నింక నీ రాజ్యభారమును వహింపఁజాల. కావున వానికి సకల సద్గుణపేటియు ననన్యసామాన్య సుందరాంగియు నగు నొక కన్యాతిలకంబునుఁ బరిణయం బొనరించి రాజ్యభార మంతయు వానిపై నుంచి నే నింక విశ్రాంతిఁ జెందఁగోరుట న్యాయమే కదా?

మందా- ప్రాణేశ్వరా! పుత్రసంతాన వైభవంబునకు సార్థక మదియే కదా. మీరు ముఖ్యముగ నటులనే జరిగించి కృతార్థుల రగుఁడు. అయితే నాథా! మనపుత్రుండు వైవాహికోద్యమంబునకు సుముఖుండై యుండెనా?

రత్నా- ప్రియా. లేదు, అతండు లోకజ్ఞానంబునం దల్పానుభవము కలవాఁడై బాలుం డగుటవలన నిప్పుడు విరాగివలె పరిణయ పరాఙ్ముఖుండై యున్నవాఁడు. కాని వాని చిత్తమును మరలింపఁ జేయుటకై మన సచివాగ్రగణ్యులగు శ్రుతకీర్తి విశారదులను నేమించితి. (అని మంత్రులతో) మంత్రిశేఖరులారా! మీహితోపదేశ మేమైన నా పుత్రుని వైవాహిక ప్రయత్నము విషయమై కార్యకారి యయ్యెనా?

శ్రుత- దేవా. అబ్బాయిగారు మహావైరాగ్యం బవలంబించి మే మెంత బోధించినను పరిణయం బొల్లమని భీష్మించి యున్నారు. అట్టి మీగారాబుపట్టి పట్టును దేవరవారే నిగ్రహింప సమర్థులరు కాని మే మెంతటి వారము?

విశా- మహారాజా?

క. కూపస్థమండూకము క్రియ
నాపోవని గ్రంథచింత • నా లోలుండై

దీపించు మీ తనూజుం
డేపగిది నెఱుంగఁ జాలు ♦ నిహ సౌఖ్యములన్.

కావున నో దేవా ! ముందుగ మీ పుత్రుని నిరంతర విద్యావ్యాసంగంబును సంక్షేపింపఁ జేసివాని చిత్తంబునం దనురాగ బీజంబును నాటి శృంగార రసాంకురంబును గలుగఁజేయఁ బ్రయత్నింతురుగాక.

రత్నా. అమాత్యులారా. ఏమి ! నా పుత్రుని మౌఢ్యము.

క. తెలియఁ దనూజునిఁ బడసితి
సలలిత సద్వ్రతములోలి ♦ సలుపుచు; నతఁడున్
గులదీపకుఁ డగునని నేఁ
జెలఁగితి వాఁ డెంతమూర్ఖ ♦ చిత్తుం డయ్యెన్.

అన్నా ! గృహస్థయినం గాని క్షత్రియ పుత్రుండు రాజ్యార్హుండుఁగా నేరఁడని పెద్దలు చెప్పుదురు. నే నింక నీ రాజ్యభారము నెవరిపాలు సేసెదను?
(అని శ్రుతకీర్తితో.)

మంత్రిపుంగవా.

చ. జనకుని యాజ్ఞ మీరుచు య♦శంబుఁ గులంబు సముద్ధరింపఁగా
మనమున నిచ్చలేక సభి♦మానముఁ ద్రోచి చరించు చుండెనా
తనయుఁడు నీతిబాహ్యుని వి♦ధంబునఁ బంతము వీఁడఁ డింక నే
మనఁగల వాఁడ నాహృదయ♦ మారడిఁ జెందెడు నేమి చెప్పుదున్

శ్రుత. దేవా ! చిత్తగింపుఁడు

చ. చనువున మీ పదాబ్జములఁ ♦ జాయ మెలంగెడు వాఁడు లోకవ
ర్తనము తెఱంగు నెట్లెఱుఁగు? ♦ ధర్మము దప్ప నటంచు వానిపై
గినియుట పాటిగాదు, పరి ♦ కింపఁగ నేర్పున బోధసేసినన్
వినఁడె? యవశ్యమాతఁడు వి ♦ వేకియ కాఁడె? ధరాతలేశ్వరా.

కావున నో మహారాజా హితవచనంబులచే మీ తనూజుని వైవాహికోద్యమంబున కనుకూలింపఁ జేయుదురు గాక

మందా. ప్రాణేశ్వరా ! ఒక చెంపఁగొట్టిన నీరును, వేఱొక చెంపఁగొట్టిన పాలును

గల వసి బాలునకు లోక సామాన్య వర్తన ప్రభావ మెట్టు తెలియంగ నయ్యెడు? అట్టివాని యవ్యక్తంబునకు మీరలుగ నేల? హితోపదేశంబులచే వానిఁ జక్కఁ జేయఁ బ్రయత్నింతురు గాక.

రత్నా. సుందరీ! నీవుకూడ లాలనచే వాని చిత్తమును గరంగింప యత్నింపుము. జననివైన నీ యెడల నాతండు మిక్కిలి భయ భక్తులు కలిగి యుండు వాఁడు కదా?

సుందా. నాథా! సకల కలా కోవిదుండై నిర్వికార చిత్తుండగు మన సుధాకరుని మనంబుఁ ద్రిప్ప సర్వజ్ఞులగు మీరే సమర్థులరు కాని కించిజ్జ్ఞురాల నగు నేనెంతటి దానను? అయిన నా యోపినంత వట్టు హిత వచనంబులు చెప్పి వానిని వైవాహికోద్యమంబున కొప్పింపఁ బ్రయత్నించితిని కాని నా కృషియంతయు వ్యర్థమైనది. కావున ధీమంతులరగు తమరే మృదుమార్గమున బోధసేసి సఫలీకృత మనోరథు లగుదురు గాక.

రత్నా. విశారదా! నయవిశారదా! మన సుధాకరుం డిపు డేమి చేయుచుండెనో నీ వెఱుంగుదువా?

విశా. దేవా! యువరాజుగారు పుస్తకాగారంబున దీర్ఘ చింతాపరులై కూర్చుండి యున్నారు.

రత్నా. ఆఁ! ఏమి యీ చిత్రము! వింటివా విశారదా. నాపుత్రుఁడు—

ఉ. ప్రాయమునందు మానవులు ♦ వా రిరుహాక్షులఁ బెండ్లియాడి పు
ష్పాయుధ రాజ్యవైభవ స ♦ మన్వితులై చెలువారుచుండి యు
త్యాయత కీర్తిచే నెగడ ♦ నచ్చెరు వయ్యెడు దీర్ఘ చింతలన్
జేయఁగ నేల? నా సుతుని ♦ చిత్తము నెట్లు మరల్ప నేర్తునో.

శ్రుత. దేవా! మీ ప్రియ కుమారుని చిత్తమిపు డెంతయు డోలాయమానమై యున్నయది. ఏమన—

క. పరిణయ మగుటకుఁ దనమది
సరిపడ దఱఁ జేయుకున్న ♦ జననీ జనకుల్
కరములుగుదు రనుచును దా
నిరివిగ లోలాత్ముఁ డగుచు ♦ వెతల మునుంగున్.

కావున నో నరేంద్రచంద్రమా! నీపుత్రుని నిటకు రప్పించి తగునట్లు లాలించి వానికి సామాద్యుపాయంబులహితబోధసేసి వానిచిత్తంబును బరిణయాయత్తంబగు నటులఁ జేయఁ బ్రయత్నింపుఁడు.

రత్నా. మంచిది. అటులనే చేయుదము. (అని ద్వారమునద్దనున్న సేవకునితో) ఓరీ, సేవకా నీవు పోయి సుధాకరుని మాయొద్దకు శీఘ్రముగఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

సేవ. చిత్తము మహాప్రభూ. (అని నిష్క్రమించి వెంటనే సుధాకరునితోఁ దిరుగ ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

సుధా. (స్వగతము) పరమార్థ వృక్ష మూలచ్ఛేద కారకులగు భామినీ జనంబులఁ జేపట్ట నేల? దుర్గతుల పాలు కానేల?

చ. అలికుల వేణిచే దశర ♦ థావనిపేంద్రుఁడు వీడె ప్రాణముల్
వలపునఁ బొంది జెన్నొయల ♦ వాలుకనుంగవ తళ్కుబెళ్కు చూ
పుల భృకుటీ విలాసములఁ ♦ బొందిక మాటల నెట్టివారలన్
గలచెదరీ మృగాక్షులు బక ♦ వనమ్రుతి మృత్యువు వేఱయున్నదే.

రత్నా. (కుమారుని చేరంజీరి దగ్గఁ జేర్చి యాలింగనం బొనర్చి చుంచు దువ్వుచు బుకంబుఁ బుణుకుచు.) కుమారా, పరిపూర్ణ యౌవన వంతుండ వయ్యుఁ బరిణయం బొల్లక నిట్లు భీష్మించి యుండ నేలరా తండ్రీ.

మ. తనయా నీవిటు మూర్ఖచిత్తునికియన్ ♦ ధర్మంబె రాజాన్వయం
బున జన్మించి విరాగివై పొలుపటన్ ♦ బూఁబోణిఁ బెండ్లాడి నె
మ్మిని సామ్రాజ్య రమావిభూతిగని పే ♦ ర్మిన్ భూజనోల్లాసివై
జననిన్ నన్నును వృద్ధులన్ దనుప నీ ♦ స్వాంతంబునన్ దోఁపదే.

సుధా. తండ్రీ, నన్ననుగ్రహింపుఁడు.

ఉ. లోకమునందు మానవులు ♦ లోలతఁ గామినులన్వరింపుచున్
భీకర మోహ పాశములఁ ♦ బెద్దయుఁ జిక్కి తపించుచుండ రే
ప్రాకట భంగి చేడెల వి ♦ వాహముఁ జేసికొనంగ రాదు ద
ర్వీకర మట్ల కామిని వ ♦ రించిన వాని హరింపఁ జూచెడున్.

మఱియు.

ఉ. భూతల నాథ కామినుల • మోహాతమంబున మున్గి వారి దృ
క్పాత శరాగ్ని కీలలఁ గృ • శత్వము నొందెడు పాపురాలి దు
ర్నీతి నెఱుంగ రాదె, కరు • ణింపుఁడు తుచ్ఛ భవాంధువందు నన్
బ్రాతిగఁజిక్కఁ జేయకుఁడు • ప్రార్థనఁ జేసెదతండ్రి మిమ్ములన్.

మం.శా. కుమారా! పూజ్యులైన మీతండ్రిగారి యాజ్ఞను దిరస్కరించుట నీకు నీతి కాదు. వరప్రసాదివై కలిఁగియు నీ విట్లు విరాగుండవై సంసారంబొల్లకుండిన మన వంశం బెట్లు విస్తరిల్లు. స్త్రీలలో సహితము రూపవతులును గుణగణాలంకృతలు నగు సాధ్వీమణులు లేరా. మున్ను చంద్రమతి నిజపతివ్రతా మహిమంబున నాత్మభర్తయగు హరిశ్చంద్ర భూపాలుని కౌశిక మాయా ప్రకల్పితదారుణక్లేశపరంపరల నిస్తరింపఁ జేసి యాతని నిత్యసత్యవ్రతంబును సుస్థిరంబుగ నిలుపలేదా. ద్రౌపదీదేవి తనభర్తలతోఁ గూడి యనేక వనవాసాది క్లేశంబుల ననుభవింపుచుండియు నెన్నండును వారి యాజ్ఞల నుల్లంఘింపకఁ గను సన్నల మెలంగుచు పరమపతివ్రతా శిరోమణి యనభూమిపై కీర్తివడయ లేదా? సాధ్వీమణి యగు ననసూయ మున్నొక కాలంబున నాత్మీయ పతివ్రతా ప్రభావంబుచే త్రిమూర్తులను వంచింపలేదా. పరమ పావని యగు నిజ కాంత వల్లనే సత్యవంతుండు పంచత్వంబు నొందియుఁ బునర్జీవితుండై యొసంగె నన వినలేదా. ఇట్టి గుణవల్లులగు సాధ్వీమతల్లు లెందరు కలరు? కావునఁ గులశీల వయో రూప గుణంబుల వన్నెకెక్కిన కన్యకామణి నొర్తు నెంచైన నరసి నీకు వివాహము చేసెదము. నీవు మాఱు మాట యొసంగకఁ గన్యా పరిగ్రహణం బొనరించి రాజ్య భారమును వహించి వృద్ధులైన మీతండ్రిగారికి విశ్రాంతి యొసంగి సకల జనరంజకంబుగా రాజ్యమును బాలించుచుఁ గుల దీపకుండవై యశంబు వడయుము.

సుధా. తల్లీ! మీరెంత చెప్పినను పరిణయంబున కే ననుకూలింపఁ జాల. ఏగ్రంథమందుఁ జూచినను కామినీ జనంబుల దుస్స్వభావ జనితంబులగు ఘోరకృత్యంబు లెన్నియో గాన్పించెడు, ఇంతయేల.

శా. తల్లీ! మొట్టివిలాసినీ వశులఁ జే • తఃప్రీతిఁ బెండ్లాడి రం
జిల్లం గోరిన నీపణాత్రియము చేఁ • జిత్తంబు సంసారమున్

గల్లోలాంబుధి జిక్కి ధైర్య ముడలం ♦ గా దుష్క్రియా కాంతు లో
భిల్లుంగాని జడుండు పొందునె సుఖ ♦ స్ఫీతావ్య యానందమున్.

మఱియు.

తే. శాస్త్రవిజ్ఞాన ఘనుఁడైన ♦ శాంతుఁడైన
పూర్ణనయ శాలియైన ప్ర ♦ బుద్ధుఁడైన
చంచ లాక్షుల మోహ పా ♦ శములఁ జిక్కి
సద్గతి నెసంగు నే యెట్టి ♦ చతురుఁడైన.

శ్రుత. రాజకుమారా, మహీ తలంబున సకల జన్మంబులలోను జ్ఞానాస్పదం బగుమానుషజన్మం బత్యుత్తమంబు. అంసఖండ సామ్రాజ్యలక్ష్మీ నిధానంబగు క్షత్రియ వంశంబునం దుద్భవించు టతి దుర్లభంబు. అట్టి మహావైభవసమన్వితంబగు సుక్షత్రియ వంశంబునం దుద్భవించి భోగ్యుండ వయ్యుభోగంబుల నొల్లకనిట్లు బరమ వైరాగ్యంబును బూన నీ బోంట్ల కుచితంబె.

మఱియు.

చ. జలజవిలోల లోచనల ♦ సంగతినొప్పి సురేంద్ర వైభవం
బెలమినిఁ బొంది రాజ్యరమ ♦ నేలుచు భక్తినిఁ దల్లిదండ్రులన్
సలలితపూజలం దనిపి ♦ శశ్వదుదార యశఃకలాపుఁడై
బొలిచెడు పుత్రుఁ డేతలపఁ ♦ బూర్ణకృతార్థుఁడు భూవరాళిలోన్.

ఇదియునుం గాక.

క. మును ప్రహ్లాదుండును యమ
తనయ విభీషణులు భక్తి ♦ తత్పరు లయ్యున్
ఘనమగు గృహస్థ ధర్మము
లను పరిపాలించి మోక్ష ♦ లక్ష్మిన్ గనరే?

సుధా. మంత్రిపుంగవా. క్రూరుండగు మీనకేతనుని పరివారంబైన కామినీ జనంబుల వరించు టగ్గి నొడిగట్టుటయ కాదే. ఏమన,

ఉ. మారుని వేడికోలలన ♦ మానిని వీక్షణ జాలమొప్పఁగా
మారుని తేజిహో యనఁగ ♦ మానిని పల్కులు పొల్పెసంగఁగా

మారుని వైజయంతియన • మానిని నేత్రయుగంబు రాజిలన్
మారుఁడు మాఱుఁడై జగము • మార్చుచునుండఁడె తత్సహాయతన్.

కావున నేను వివాహంబొల్ల. రాజ్యంబొల్ల. నన్ను నిర్బంధింపక మిన్నకుండుఁడమ్మ రతన్న. అన్నా, సాధుతుర్యం డెంత మూర్ఖుండై ప్రవర్తించుచున్నాఁడు. వీనికిట్టి దుర్మంత్రం బెవ రుపదేశించిరో కదా, కుమారా.

ఉ. నీవు వివాహమాడి రమ • ణీమణిఁగూడి విశేషరాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబుఁ గైకొని య • శేష జనుల్ కొనియాడ నేలుచున్
భూవిదితోరుకీర్తిపరి • పూర్ణుఁడవై యలరారి వంశముం
గావ నెసంగు నిన్నుఁ గనఁ • గన్నులు చల్లనఁ గావె పుత్రకా.

మఱియు. ఉ. పంతము వీడకుంటివి • పాడియె నీకిటువంటి పట్టు వే
దాంతము నేర్పి రెవ్వరు? ముదంబున నానుడి నాలకించి ని
శ్చింతను సత్కులీనయగు • చెల్వనొకర్తును బెండ్లియాడియున్
సంతతి నిల్పి రాజ్యరమ • సమ్మతిఁ జేకొని కీర్తిఁ గాంచుమీ.

మందా. తనయా. యెవరెంత చెప్పినను వినక నీవిట్టి మూర్ఖపు పట్టు పట్టుట పాటి కాదు. వృద్ధులమైన మా కేదుగతియు ఏవకావే. అయ్యో "తాఁబట్టిన కుందేటికి మూఁడే కాళ్ళు" అనునట్లు నీపట్టిన పంతంబును విడ నొల్లక నిట్లు భీష్మించి యుండిన మాకు తరణోపాయం బెట్లు కలిగెడురా తండ్రీ. పరమ పవిత్రులైన మీ తండ్రిగారి మాట వినుము. మా ముద్దు చెల్లింపుము.

సుధా. ఓ జననీ జనకులారా! అజ్ఞానాంధ ప్రదాయకులును కలుష క్రియాకరణవిప్రగవర్తనలు నైన కామినీ జనంబులఁ బరిగ్రహించిన మాయా సంసారవ్యాపృతి యుండగు. అందుగృహస్థుఁ డైన మానవుండరిషడ్వర్గంబులను పాశంబులచేఁ జిక్కువడి జాలరివాని యురులందగులుకొనిన విహారంబు కుంభంబునలూతాతంతువర్గంబునఁదగులుకొనిన కీటకంబు మాడ్కి నిఁ బొరలుచుండియు మాయావ్యామోహంబున నీషణత్రయాలోలుండై బహువిధంబులగు ప్రకృతి విషయాసక్తులం దగిలి గాసిల్లుచుండు. ఇదియునుఁగాక.

తే. ఘన ఘనాంతర విద్యుత్స్ఫురి • కాశకంబు
లతిల భోగ పరంపర • లనిలచలిత

జలజదళనీరశీకరం ♦ బులు మనుష్య
జీవితంబులు ప్రాయ మ ♦ స్థిరము తలఁప.

పితరులారా. అపవర్గమార్గము నభిలషించి జీవన్ముక్తులు కాఁదలంచిన వారం యతులందఱు నస్థిరంబులగు నిట్టి తుచ్ఛభోగంబుల నాసించియుండిరే.

విశా. మిత్రమా. రాజకుమారా, ఉదాహరణములు కావలెనా? వినుము.

మ. ప్రపదభ్రాంతి నరణ్యమందెసగు నా ♦ వాతాంబుపర్ణాశనుల్
తపసుల్ గౌతమ జామదగ్న్య భృగుద ♦ త్తాత్రేయ వాసిష్ఠక
శ్యపజాబాలిపరాశ రాత్రిమునివి ♦ శ్వామిత్రులే కాంతలన్
జపలత్వంబునఁ గోరగానిటులహో ♦ శంకింపనీ కేటికిన్.

బాల్యుఁడవైన నీవిట్టివైరాగ్యమును బూనరాదు. వినుము.

చ. గుణనికురంబ సచ్చరితఁ ♦ గోమలసుందరగాత్రిఁ గన్యకా
మణిని వివాహమాడి జన ♦ మాన్యుఁడవై పరితృప్తయాచక
ప్రణుతులనొప్పుచు న్విజిత ♦ రాజకిరీటమణిప్రభన్ గృహాం
గణము నలంకరించి చిర ♦ కాలముకీర్తినెసంగ రాదొకో.

ప్రీత- యువరాజవతంసమా! దైవస్వరూపులైనట్టియుఁ బరమపావనులైనట్టియు జననీజనకుల యాజ్ఞను తిరస్కరించుట పుత్రులకు శ్రేయస్కరము కాదు. పితరులను భగవత్సదృశులుగ భావించి వారలనిరంతరము భక్తితాత్పర్యంబులఁ బూజించు పంచమజాతులు సహితము గృహస్థాశ్రమం బవలంబించియు మహామహులనంబరఁగి ముక్తింగాంచెదరు. ఎట్లన, మాంసమును విక్రయించి బ్రతికిన కిరాతకులసంజాతుండగు ధర్మవ్యాధుని చారిత్రంబును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చి కొనుము. మఱియు.

చ. గురుతరరమ్యదీపములు ♦ కుంఠితమై చెలువాఱినన్ సుధా
కరుఁడునభంబునందొరయఁ ♦ గాంతిసలముజ్జ్వల చంద్రికారుచుల్
బరఁగినతారకావళులు ♦ భాసిలుచుండినఁ గాంతలేనిచో
నరియనవచ్చు నంధతమ ♦ సంబున కున్ నృపపుత్ర రాజ్యముల్.

సుధా, మంత్రిశేఖరులారా! మీరెంతయు నజ్ఞానాంధకార నిర్మగ్నులై యున్న వారుకదా. చూడుఁడు.

తే. సకియమూఢ్కి-యె విషవహ్ని • సదృశమరయఁ
బొలఁతివిభ్రమ మాభోగి • భోగతుల్య
మట్టిజవరాలినోర్వఁజే • పట్టువెల్లఁ
బన్నగంబునుదరిఁజేర్చు • పగిదికాదె.

ఇదియునుఁగాక, ప్రకృతివిషయ వాంఛాలవాలంబును, తామసరజోగుణ సంకీర్ణమూలంబును, చింతాపరంపరా పత్రంబులును, అస్థిరానంద ప్రదర్శక గర్భాంతర దుఃఖక్రిమి సంకలితైహిక వినోద పుష్పంబులును, పాపకర్మ ఫలంబులును, గలిగి యొప్పుచుండు సంసార వృక్షంబు నాశ్రయించి, దుర్గతుల పాలుకా నేల? వినుండు.

మ. అమలాంగిన్వరియింపఁజింతయు, నప • త్యప్రాప్తికై చింత కూ
టమి మెండై నభరింపఁ జింతయును, జా • ద్యగ్రస్తతన్ జింత దుః
ఖములుంగల్గినఁజింత, సౌఖ్యములురా • కన్ జింత సంసారకూ
పమునం దెల్లినవారికెల్లనివిసం • ప్రాప్తంబులౌ చూడుఁడీ.

రత్నా. (సామర్షంబుగ) డింభకా. ఎవరెంత బోధించినను నీపట్టిన పంతంబును విడువకుండితివి. నీవుమూర్ఖుండవై వివాహంబొల్లనిచో నీకురాజ్యార్హతలేదు. అనేకతరములనుండి వచ్చుచున్న యీమన సద్వంశము నీమూలమున నంతమయ్యెడు, ఇట్టికులపాంసనుండవగు నీవు పుట్టనేమి? గిట్టనేమి?

మందా- తనయా. నీతండ్రిగారి యాజ్ఞను దిరస్కరించి యాయన యహంకారంబును లోనుగాకుము. అయ్యో, పరమశాంత మూర్తులగు మీతండ్రిగారు నిర్దయత్వంబునుఁ బూని నిన్ను శిక్షించుచుండిన నేనెట్లుఁజూచి సహింపఁగలిగెదనురా, తండ్రీ? తల్లినైన నామాటవినుము. నీవలనఁ గాక మామచ్చటలన్నియు నెట్లుదీరెడు చిన్నతనమునుండియు నిన్నతిగా రాబముగాఁ బెనుచుటలోననేక యుంబాసాది క్లేశంబులకులోనై నీకొఱకు మేముపడిన యిడుమలన్నిటికి నేమి ప్రతిఫలం బొసంగెదవు? నీకన్నమాకు వేఱొండు శరణ్యంబు కలదే? ఇంకనైన నామాటవినుము. (అని భర్తతో) ప్రాణేశ్వరా. పుత్రునిపైఁ గినియ

కుఁడు మీరలిగిన నీరేజాజగంబులు వడంకు. అప్రాజ్ఞుండగు బాలుండును నైన వీనినిప్పటికిఁ గరుణించి పునరాలోచనముఁ జేసికొన వీనికి మఱికొంచెము వ్యవధి యొసంగుటయ మేలని తలంచెద.

రత్నా- సుందరీ. కులశీలంబు లెఱుంగని కఠినచిత్తుండగు వీనిపైఁ జాలిబూనరాదు. నీవుతొలంగియుండుము. (అని పుత్రునితో) అర్భకా. సమాధానముఁ జెప్పక మిన్నకుంటి వేమిరా?

సుధా. ఆ. తల్లిదండ్రులార! ♦ ధర్మంబుఁదలపుఁడ
స్థిరములైహికములు ♦ తెలిసిచూడ;
బుద్బుదములవంటి ♦ భోగకాంక్షలదుఃఖ
పుంజయుతభవాబ్ధి ♦ ముగ్గఁదగునె?

రత్నా. మంచిది. మంచిది.

విశా. మిత్రమా! పరమ పూజ్యురాలగు మీతల్లిగారి పలుకులాదరింపుము.

మ. నవమాసంబులు నిన్ను మోచికనినా ♦ నాకష్టముల్పొందిపెం
చి వినోదింపఁగనున్నతల్లినుడువుల్ ♦ చెల్లింపఁగారాదె యీ
భువినక్షీణకృపాకటాక్షమునని న్ ♦ బోషించుమీతండ్రియా
యవనీపాలునియాజ్ఞలన్ నెఱపిసౌ ♦ ఖ్యంబందగాలేవొకో.

సుశీ- రాజకుమారా! ఏలనీవింత మువ్కురమును వహించెదవు? పరమశాంత మూర్తులగు మీతండ్రిగారికి నాగ్రహముఁ గలిగింపనేల? నీవిడుములఁగుడువనేల?

క. ఆయతరూపంబునసుమ
నాయకుఁడవు కాకపక్ష ♦ సంయుతుఁడవునీ
ప్రాయపుబాలురు నవ్వగ
నాయమవైరాగ్యవర్త ♦ నంబుకుమారా.

రత్నా-(మహాకోపముతో) అరే. మూర్ఖా. నీకింత మాఢ్యమేమిరా? నీపట్టిన పంతంబును విడువకుంటివేని నిన్నిప్పుడేమి చేసెదనో చూడుము. (అని గద్దించుడిగ్గి సుధాకరు నవలోకించుచున్నాఁడు.

మందా. (పెనిమిటిని వారింపుచు.) నాథా! క్షమింపుఁడు. క్షమింపుఁడు. అయ్యో ప్రాణేశ్వరా. చిరకాల మనపత్యులమై యుండి పరితపించి లేక లేక నపూర్వముగఁ గనుంగొనిన మీ వరప్రసాదియగు పుత్రుని యజ్ఞానము నిప్పటికి సైరింపుఁడు. చిన్నతనమునుండియు మన మతిగారవంబునఁ బెంచినందున వాఁడిప్పుడు మీయెదుట నిట్టి ధిల్లాకపు పట్టుపట్టుచుండెనే కాని మఱియొకటి కాదు. వానిపట్టుపలను దల్లిదండ్రులమైన మనమే సహింపలేకున్న మఱియెవ్వరు సహింతురు? కావున మీరాగ్రహింపకుఁడు. మీకు నమస్కరించెద.

శౌర్యా. సుందరీ! నీమాటలేమియు నిప్పుడు కొఱగావు. దండనవల్లఁగాని వీని ముష్కరము మానదు. నీవీ విషయంబునఁ బూనికొనకఁ దొలంగి యుండుము.

సుధా. తండ్రీ! వినుండు.

చ. సతతముఁ బెండ్లియాడి భవ ♦ సాగరదుఃఖపరంపరోర్మికా
వితతిని మున్గితేలుచును ♦ వేసటఁ గాసిలుచుండఁ జాలనో
క్షితితలనాథ! యేమినను ♦ జేసినఁ జేయుఁడు కాని నామనం
బతివలఁ గూడి దుఃఖముల ♦ నార్తిఁ గృశింపఁగ నోపదెమ్మెయిన్.

రా. (కోపోద్దీపితుండై) ఓరి కులద్రోహీ! అలాగునంటరా. నీమౌఢ్యము నపనయిం[illegible]దఁ జూతుము. వింటివా, విశారదా వీనిముష్కరమెట్లుండెనో. శ్రుతకీర్తి.

క. జననీజనకుల యానతి
వినవొల్లవి[illegible]ర్ష చిత్తు ♦ విగతవివేకున్
గొనిచని చే బంధింపుఁడు
కనికర మెదఁ జేది బంది ♦ గంబున వీనిన్.

మంత్రిశేఖరులారా! మా యాత్మజుఁడైనట్టియుఁ గులద్రోహియైనట్టియు వీని మొగముఁ జూడరాదు. కావున వీనిని నాయెదుటనుండి శీఘ్రంబ తొలగించి చెరసాలయందుంప నియోగింపుఁడు.

మందా. (కడుదుఃఖితయై) ప్రాణేశ్వరా! కరుణింపుఁడు. కరుణింపుఁడు. సుకుమార శరీరుఁడగు మన యర్భకుండు కారాగృహంబున నవయుచుండిన నే నెట్లు జూచి సహింపఁగలెదను? పుత్రుని నెట్లు బెడ బాసియుండఁగలను? ప్రసన్నమూ

ర్తులరై కటాక్షించినాకు పుత్రభిక్షంబుఁ బ్రసాదింపుఁడు. మీకునమస్కరించెద.

రత్నా. ప్రియసఖీ! నీవిట్లుఁ బలుమారు వాని పక్షంబవలంబించి పలుకుచుండుటచేతనే వానియహంకారం మంతకంతకధికమగుచున్నయది. వినుము.

తే. గీ. తల్లిదండ్రులపలుకు లా ♦ దరణబుద్ధిఁ
వినగనొల్లనికఠినాత్ము ♦ విడువవలయు;
కులమువారికిన పకీర్తిఁ ♦ గూర్చుసుతుఁడు
కలుగనేటికి? తల్లుల ♦ కడుపుచేటు.

కావున నీవిచ్చట మాఱుమాటేమియు నొసంగక నంతఃపురంబునకుఁ బొమ్ము.

మందా. (కుమారునితో) అయ్యో! తనయా నిన్నెడబాయఁజాలక పరితపించుచున్న నాపైజాలిఁబూనవేమిరా, తండ్రీ. కుసుమకోమలంబగు నీమేను దుర్గంధబంధురంబగు ప్రాచీఁకర్కశశిలాగారంబున శయనింపనెట్లోర్చెదు? మీతండ్రిగారిమాటవినుము. నన్నుదుఃఖపెట్టకుము.

(అనిమందాకిని నిష్క్రమించుచున్నది.)

సుధా. జనకా! అజ్ఞానులవలె మాయామోహితులరై పెండ్లాడుమని నన్నేలనిర్బంధించెదరు? వినుండు.

మ. సకలక్ష్మావరులున్మహీస్థలినిసం ♦ సారక్రియాకాంక్షఁబా
యక సామ్రాజ్యవిభూతిఁ జెన్నలరి య ♦ త్యంతంబు మోహాంధులై
ప్రకటౌద్ధత్యమునన్మదించి సతమున్ ♦ రంజిల్లిరేకానియై
హికసౌఖ్యంబులనమ్మి, వారలిపుడే ♦ రీతినిత్యులై యుండిరే?

అస్థిరంబులగునైహికసౌఖ్యంబుల నేలనమ్మెదరు? నానిశ్చయమువినుండు.

చ, గడుకొనియోగమార్గరతి ♦ గల్గినమానసమంతరాత్మలో
విడువకనేకమై వెలుఁగ ♦ విశ్రుతుఁడై చెలువొందువానికిన్
బడతులసౌఖ్యమేమిటికి? ♦ భాగ్యము లేటికి? వేయునేలనా
నుడువువినుండు నామదిమ ♦ నోజసుఖంబులఁ గోరదెమ్మెయిన్.

రత్నా. మంచిది. విశారదా. వింటివా ఈమూర్ఖుఁడు నన్నుఁగూడఁ దిరస్కరించుచున్నాఁడు. ఇట్టిదుర్మదాంధుని దండించుటకు మీరేల సందేహించుచుంటిరి?

విశా. దేవా! అబ్బాయిగారిని కారాగృహము నందుంచినచో లోకసామాన్యవర్తన మాలినికి దృగ్గోచరంబుఁగాక వానిచిత్తము మఱింతయెక్కుడు వైరాగ్యంబునుఁ బూనియుండెడు. అందువలనలాభ మేమి? దేవరవారు మఱియొకదండనోపాయము నూహించిన మేలని తలంచెద.

రత్నా. మంత్రిపుంగవా! అట్లుగాదు. నామాటకడ్డుచెప్పకుము. వీనినిప్పటికి మన యుద్యానవన పరిసరప్రాంతంబునంగల పరులకుఁ జొరశక్యము కానియేకాంత ప్రాచీన కారాగృహము నందుంచుమనటుల మన తలారుల కాజ్ఞాపింపుము పిమ్మట మఱియొక సాధనోపాయంబును విచారింప వచ్చును. శ్రుతకీర్తీ! మనమింకనిట నిలువవలసిన పనియేమి? మనమింక నాస్థానముఁ జాలింతము

(అని శ్రుతకీర్తిరత్నాకరులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

విశా. (సుధాకరునితో) మిత్రమా! ఏలనీవిట్లు జేలవై చెడియెదవు? నీకు కారాగృహమునందుండుటయే శ్రేయమనితోచెనా?

సుధా. సఖా! నాచిత్తముపరమార్థ దాయకంబగు మఱియేపనికైన నంగీకరించునుగాని కన్యాపరిగ్రహణంబునకు మాత్రమిచ్చగింప నేరదు.

చ. పరమపదంబుఁ బొపుకల ♦ భామిణులన్వరియించుకంటెదు
ష్కరమిఁక నెద్దికల్గు? చెర ♦ సాలవసించిన నేమి? కాననాం
తరములనిల్వ నేమి? వసు ♦ ధాధరగహ్వరసీమలందుసం
చరణము సేయ నేమి? భవ ♦ సాగరసంగతిఁ బాయఁగల్గినన్॥

విశా. మిత్రమా! నీకు కారాగృహయోగముండగా మామాటలేలహితంబులయ్యెడు? (అని తనలో) వీనితోవృథా వాగ్వివాద మేల? రాజాజ్ఞ నెరవేర్పవలయును. (అనియిటునటుఁ జూచి) ఆఁ! తలారులిటులనే వచ్చుచున్నారు.

(అంతదలారులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

తలా. దేవా! ఏమిసెలవు? మీరు మమ్ములనిటకు రప్పించినకార్యం బెట్టిదియో యానతిండు.

విశా. తలారులారా! మన ప్రభువైన రత్నాకర మహారాజుగారు కుపితులై నిజపుత్రుండగు సుధాకరుని రాజుగారి కేళికోద్యాన వనపరిసర ప్రాంతంబునంగల కారాగృహంబున నుంచుమని యాజ్ఞాపించినారు. కావున మీరిప్పుడెంతమాత్రమును నిశీథినీసమయంబని సందేహింపక రాజాజ్ఞ నెరవేర్పవలయును.

తలా. చిత్తము. మహాప్రభూ, అటులనే చేసెదము. (అని సుధాకరునితో) సుధాకర మహారాజా, రండు.

సుధా. మంచిది. (అని తనలో) బాహ్యాకరణీయంబులగు నీదండనోపాయంబులు ధైర్యకంచుకితంబగు మదీయచిత్తమును చలింపఁజేయ నేరవుకదా! నాకేమి భయము? (ప్రకాశముగా) తలారులారా, పోవుదమురండు.

(అని సుధాకరుండు తలారులతో నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

విశా. (తనలో) ఓహో ఈసుధాకరుని మహిమ యనిర్వచనీయంబుగఁ గాన్పించుచున్నది, ఇంతవైరాగ్యంబు వీనికిట్టి బాల్యావస్థలోనే యెట్లులభ్యమయ్యెనో తెలియరాదు. ఇదియంతయు నాయోగపురుషుని వాత్సల్య ప్రభావమే కాఁబోలు. ఎట్లయినను వీనినిశ్చల జ్ఞానసంపత్తి శ్లాఘనీయంబేకదా. ఆహా! గంధర్వసంచార సముచితసమయంబగునీ నిశీథంబున ఘోరాంధ కారంబునకుఁదలంకక కంటకావృత్తంబగు మార్గంబున నెంతనిర్భయముగాఁ బోవుచున్నాఁడు!

క. పాదపబంధురమునుగ్ర

వ్యాదవిహారాంచితంబు ♦ బహుఘూకమృగ

నాదార్భట ఝిల్లికల

మేదురరవభయదవనము ♦ మిక్కిలిదీనన్

మానవులు సంచరించుటనుచితంబుకదా.

(అంత నేపథ్యంబున నొకధ్వని)

ఆఁ! ఏమిచెపుమా? నాకిపుడొకధ్వని వినిపించుచున్నది. గంధర్వసంచార జనితంబు కాఁబోలు. నేనింకనిట నిలువరాదు. పోయెదను.

(అని విశారదుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు,

(అంతరిక్షమునుండి మనోరంజని యనునొక ఖేచరి ప్రవేశించుచున్నది.)

మనో. (అద్భుతరసమునభినయించుచు.) ఒహో ! ఏమి ! ఆరాజకుమారుని దివ్యస్వరూపము. ఈలాటి నవమోహనాకారము భూలోకమునలేదు సరేకదా సిద్ధసాధ్యగంధర్వామరశ్రేష్ఠుల యందైనంగానరాదు.

క. దీపము లేకుండినవే
దీపములం బెట్టినట్లు ♦ దీప్తులనిగుడన్.
దీపించె డు రాకోమరుఁడు
కాపురుషుండుం డెబంది ♦ గంబునవానిన్

కటకటా ! అంతఃపుర సౌధాంతరంబులఁ బ్రకాశింపఁజేయు సుకుమారశరీరుండగు నృపకుమారుని నిర్దయుండై కారాగృహబద్ధునిఁజేయుట కెవరికిట్లు మనసొప్పెనోకదా. అన్నా, ఎంతపని జరిగెను !

ఉ. దాసనకాచపాత్రసుధి ♦ తానముఘర్మజాలబూజా వెంటలన్
భాసురచందనాగరుసు ♦ వాసనజాలమునుగబ్బిలాలను
ర్వాసనహంసతూలికను ♦ భాస్వదశయ్యశిలామహీస్థలిన్
జేసినబందిఖాననృప ♦ శేఖరసూనుఁడు దూఱుచుండెగా.

ఇట్టియపూర్వతేజోరూప లావణ్యాతిశయంబుల దేవతానేతయగు శచీనవునకు ముఖ్యముగ శ్రుతపఱచి రావలయును.

(అనిమనోరంజనినాకంబును గూర్చి నిష్క్రమించుచున్నది.)

గద్య. ఇది శ్రీమద్వేంకట రమణకరుణాకటాక్షవీక్షణాసారసమాసాదిత రసబంధురకవిత్వవైఖరీ ప్రవీణాపస్తంబసూత్రశాండిల్యస గోత్ర
పవిత్ర, హోతృకులకలశార్ణవరాకాకైరవమిత్ర, వేంకట
రత్నసుపుత్ర, వెంకమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల, వివిధ
విద్వజ్జనవిధేయ, వేంకటకృష్ణ నామధేయప్రణీ
తంబైన రోహిణీసుధాకర విజయంబను
నాటకంబున
ప్రథమాంకము.

శ్రీరస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

ద్వితీయాంకము.

[రంభాద్యప్సరోంగనల నృత్యగీతాది వినోదంబులతో బృహస్పతిప్రముఖదేవతాగణంబులు గొలువ దేవేంద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

రంభ. జే, దేవేంద్రమహారాజా !

ఉత్సాహ. పుష్పమాలికాబంధము.

దారితారిసూరివంద్య ♦ ధైర్యశౌర్యహార్యవృ
త్రారిభూరివారిజాక్ష ♦ ధర్మకర్మనిర్మలా
చారశారపూరణప్ర ♦ చండదండమండనో
దార ఘోరతారకాంత ♦ దానమానమానసా.

పంచచామరము, ముక్తపదగ్రస్తము.

విలాసవైభవప్రపూర్ణ ♦ విశ్రుతోగ్రదోర్బలా
బలాసురారివీరగర్వ ♦ భంజనోన్నతాకలా
కలాపహృష్టమానసాబ్జ ♦ కామితార్థసత్ఫలా
పలాశనాంతభవ్యకీర్తి ♦ పాలనామహోజ్జ్వలా.

(అని రంభ నృత్యముఁ జేయుచున్నది.)

ఇంద్రుడు. ఆహాహా, రంభా! నీమూర్ఛనలు మమ్మున్మూర్ఛిల్లం జేయుచున్నవి. నాట్యవిలాస

వైభవంబుల నీచేయునృత్య గీతాదివినోదంబులు నామనంబు నెంతయునకళ తను బొందించుచున్నవి. వహ్వా:—

ఉ. మేళనఁజేసితంత్రులను ♦ మీటుచుభావనుచిద్విజావళుల్
బాళిగహాళిగూర్చుశ్రుతి ♦ పారగమైకమదమ్ములీనము
క్తాళిసమంచితంబుగవి ♦ కస్వరభాస్వరశింజితంబులన్
బాలకురంగనేత్రకృత ♦ నర్తనగానములింపుఁగొల్పెడున్.

అప్సరోంగనలారా! చాలు. చాలు. ప్రహృష్ట మానసుండనైతి. మీరలింక వీడ్కొనుఁడు.

అప్స- చిత్తము, మహేంద్రా. (అనిరంభాద్యప్సరోంగనలు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇందు- (నిలింపులనుద్దేశించి)

చ. అనిమిషులార! మీ రెఱుఁగ ♦ నట్టివి శేమములెందులేవు కా
వున నొకసంశయంబునుగఁ ♦ బూనితిమీగుమదిన్ దలంచిమే
దిని నెటనైనదివ్యులును ♦ తింపఁగఁజాలినరూపసంపదల్
పౌనరగఁగల్గు నేమనుజ ♦ లోకమునందు నెఱుంగఁబల్కుఁడీ.

(అనినా దేవతలంచఱుఁబరస్పర ముఖావలోకనంబులు చేసికొనుచుండ దేవతో గురుండగు బృహస్పతిలేచి.)

బృహ- పురందరా! నీవడిగిన ప్రశ్నంబపూర్వంబైనది యగుటచే నీబృందారక బృందంబులందుకు నదుత్తరం బెట్టులియ్యవలయునో యని గుజగుజలువోయుచున్నారు. దివ్యదృష్టిచే నాకుందోచిన విషయంబును విన్నవించెద నవధరింపుము.

ఇంద్రు-గురువర్యా! అదెట్టిదియోఁ దెల్పుఁడు.

బృహ- బలారీ!

ఉ. ప్రాకటరూపనంపదల ♦ భాసిలుచుండిరి ధాత్రిలోన ర
త్నాకరునాత్మజుండగు సు ♦ ధాకరనాముఁడు దక్షపుత్రిశో
క్లోకచరిత్రరోహిణియు ♦ శుభ్రవినిర్మలతేజమొప్ప న
స్తోకతపఃప్రభావ! మొట ♦ జూడగరాదటువంటిరూపముల్

ఇంద్రుడు-గురువర్యా. ఆయనన్యసామాన్య సౌందర్యంబులు దేవతాస్త్రీలు నీయంబులే కాబోలు.

బృహ- సందేహమేమి.

ఇంద్రు-అటులైన,

ఉ. డెందముకందళింపఁగవ ♦ డిన్వివరించిధరిత్రిలోని యా
సుందరరూపసంపదయ ♦ శోవిధ వాన్వితులైన వారిలో
సుందరరూపమెక్కుడుగ ♦ శోభిలుచుండెనొ రాకొమారుచ
క్కందనమెక్కుడో దెలుపఁ ♦ గావలెనోగురువర్యవేడుకన్.

బృహ- పురందరా! సానబట్టిన జోడుమానికంబులవలెఁ నీడుదీయక భాసిల్లుచున్న వారిద్దరి సౌందర్యంబులం గలతారతమ్యంబు లిట్టివియని ప్రత్యక్షంబుగఁ జూడక యేరెట్లు నేర్పఱుపనగు ?

చ. తరళవిలోలనేత్రఁగనఁ ♦ దనమ్రహనీయసముజ్జ్వలాంగమున్
గరమరుదందగా నసగి ♦ కన్నులపండువమైతనర్చునా
పురుషవతంసమున్గనన ♦ పూర్వమనోహరతత్స్వరూపము
బ్బురముగఁదోచు. వారలను ♦ బోల్పగనొక్కడఁజూడఁగాఁదగున్

ఇంద్రు-ఆహాహా! గురువర్యా, మీరు చేసెడి వర్ణనయే వారి మోహనాకారములను సుమనోమనోహరంబులుగఁ జేయుచున్నయది. నేను ముఖ్యముగ భూలోకంబునకుఁబోయి యామనోజ్ఞ తేజోరూపంబుల నాసహస్ర నేత్రములచేతను వీక్షించి రావలయును.

చ. అలసుమనోమనోహరము ♦ లై తనరారెడు రూప సంపదల్
దలచినమాత్ర నేయలరి ♦ తనమ్మయతేఁ హృదయంబువారి భా
సిలుమహనీయ తేజముల ♦ శీఘ్రముగాఁ గనగోరుచుండె నిం
పలరఁగఁ గాన వారల మ ♦ హోముదమందగఁ జూచి వచ్చెదన్

(అంత ధరాతలంబునుండి మనోరంజని ప్రవేశించుచున్నది.)

మనో- జే. ఇంద్ర మహారాజా

సీ. జయభూరిరణభీమ ◆ జయవైభవోద్దామ,
జయఘనసుత్రామ ◆ జయసుధామ
జయవృత్రసంహార ◆ జయసింధుగంభీర,
జయసుగుణోదార ◆ జయసుధీర
జయమహోజ్వలరూప ◆ జయత్రివిష్టపభూప,
జయగతభవతాప ◆ జయకలాప
జయపాపనిర్మూల ◆ జయభక్తజనపాల,
జయకీర్తిగుణజాల ◆ జయసుశీల.

ఆ. వె. జయశచీకళత్ర ◆ జయమునినుతిపాత్ర
జయపవిత్రచరిత ◆ జయసుగాత్ర
జయసుధర్మలసిత ◆ జయదేవతాసేత
జయపురందరజయ ◆ జయబిడౌజ.

(అని నమస్కరించుచున్నది.)

ఇంద్రు-ఖేచరీ! నీ వెటనుండి వచ్చుచుంటివి?

మనో-దేవా! నేను ధరాతలంబునుండియే వచ్చుచున్నదానను.

ఇంద్రు. భూలోకమున నేమైన విశేషములు కలవా?

మనో-మహేంద్రా! వినుండు, క్షోణీతలంబునం గల సింహళద్వీపంబున నలకూబర జయంతవసంతులను రూపనియంత్రుండనంబగు నొకనరపాలతనూజుండు నిర్దయాత్ములచేఁ గారాగృహస్థాపితుండై యందు శారదాంబుదాంతర్గతుండగు యుడుపతి వడువునఁ దేజరిల్లుచున్నాఁడు.

[అంత పుష్పదంతుండు ప్రవేశించి,]

పుష్ప. ఆఁ! సుందరీ! ఏమని చెప్పుచున్నావు? (అనివగ ఖేదితో) శ్రీ దేవా! పురందరమహారాజా! నేనుగూడ భూలోకంబునఁ గ్రుమ్మరుచుండి వేఱొకచోట నొకవిచిత్రంబుఁ గంటి. విన్నవించెద నవధరింపుఁడు. దేవా! పాంచాలదేశంబున తేజోరాశియనందగు కన్యకాతిలకం బొండు గ్రాలుచున్నయది. అద్దాని

సోయగంబెన్న నలుమోములఁ దాల్చిన తమ్మిచూలికైనను, వేయిమోములఁ దాల్చిన చిలువరాయనికైనను నలవికాదు.

ఉ॥ ఆ యెలనాగ నెమ్మొగము • నంబుజవైరియటన్న భ్రాంతిచేఁ
బోయి యనంత మార్గమునఁ • బోయెడు చంద్రునిఁజూచి యద్దిరా!
యీ యెడఁ జంద్రులిద్దరుద • యించిరిదేమని రాహుకేతువుల్
సేయఁగలేమి నెద్దియుశ • శిగ్రహణంబటఁ గల్గలేదుసూ.

చ. తలిరులబోణివాక్ప్రియశ • తాంగము నెక్కి విలోల నేత్రముల్
కలితపతాకలై చెలఁగఁ • గన్బొమలన్ దగు విల్లుఁబూని చూ
డ్కులఁగమి తూపులుప్పతిలఁ • గుంతలసైన్యముతోడ స్వచ్ఛహా
గళమను శంఖమొత్తుచును • కాముఁడులీలఁ జరించు నిచ్చలున్.

ఇంద్రు-బళి, పుష్పదంతా.

పుష్ప-దేవా, వినుండు.

చ. అతివముఖాబ్జపుష్పరస • మానఁగఁగుంపులుకూడి తేఁటులూ
ర్జితగతినేగుదెంచియటఁ • జెన్నగు చంపక మంచు నాసికన్
మతిభ్రమమొందిపాదసలి • నంబులఁ జేరఁగనేగె నాఁగనం
చితగతిఁ గ్రేలుచుండువన • జేక్షణ దీర్ఘశిరోజ పుంజముల్.

గీ. కాంతకుచములు చక్రవా • కములనేలు
వనితయూరులు ననటికం • బములఁ గేరు
కలికికర్ణంబులొప్పుశ్రీ • కారములన
రమణినఖములు నక్షత్ర • రాజిఁబోలు.

ఇంద్రు. ఓహోహో! ఏమి యీ మోహనాంగి సుస్వరూపము! పుష్పదంతా! నీవు చే
సెడి వర్ణనాకర్ణనంబున నేనెంతయు నానందపరవశుండనగుచుంటిని.

పుష్ప- దేవా! ఇంతియె కాదు. వినుండు.

మ. అనయంబా చెలిరోమరాజిఫణిగం ♦ గావర్తమున్నాభిస
ద్ఘనవల్మీకమునందుఁ బుట్టెముఖరా ♦ కాబింబమున్ మ్రింగఁజూ
చినరాకుండఁగనాపుఁ దత్కుచగిరి ♦ శ్రేష్ఠద్వయంబంతయుఁగా
గొని తెల్పన్వడినేగుఁ గర్ణములకా ♦ కన్యాంబకాబ్జాతముల్.

మఱియు.

చ. నలినదళాక్షిమందగమ ♦ నంబునకోడిమదేభపంక్తులి
మ్ములలేదమమూలలందడఁగె ♦ మోహనగాత్రికలావినోదముల్
పొలుపుగఁగాంచిభారతియుఁ ♦ బోలఁగఁజాలకఁ దెల్లఁబోయెనా
చిలువలఱేఁడడంగె చెలి ♦ చన్నునుతింపఁగలేక భూమిలో

వేయేల ?

సీ. తేనియఁజిమ్మువా ♦ తెరచవుల్పచరించు,
చందమెన్నుటకుమా ♦ నంబుపట్టు
మిలమిలఁగ్రాలెడు ♦ మీననేత్రంబుల,
పటిమనెన్నఁగమహా ♦ బ్దంబుపట్టు
తిలపుష్పములజగి ♦ దళుకొత్తునాసిక,
డంబుశ్లాఘింపయు ♦ గంబుపట్టు
పూర్ణచంద్రునిభాతి ♦ బొలుపొందువదనంబు
వర్ణింపబ్రహ్మకు ♦ ల్పంబుపట్టు

తే. గీ. నింకనితరావయవముల ♦ నెన్నఁదరమె
తమ్మిచూలియునెత్తావి ♦ గ్రమ్మపసిఁడి
కెన్నుమీఱంగఁగఱఁగించి ♦ చేయబోలుఁ
గాక నాయింతిసొగసెటుఁ - గలుగనేర్చు.

ఇంద్రుడు. పుష్పబంతా! చాలు చాలు. ఆకన్యకారత్న మసమాన సౌందర్య తిలక ము

ఒక సందేహమెంత మాత్రమును లేదు. మనోరంజనీ! ఆమోహనాంగుని సుక
రూప మెట్టిదియో వివరింపుము.

మనో. చిత్తము. దేవేంద్ర మహారాజా. ఆరాచకొమరుని దివ్యసౌందర్య రేఖావిలాస
ములఁ గొనియాడ నేనెంతటిదానను. వానినెల్ల వినినచో మీరింతకన్నను మోహా
వేశ పరవశులగుట నిశ్చయము. వినుండు.

సీ. నిండుచందురుఁబోలు • నెమ్మోముఁగలవాఁడు,
మిసిమిబంగరుచాయ • మేనివాఁడు
నిద్దంపుచెక్కుల • ముద్దుగుల్కెడువాఁడు,
లలినూగుమీసముల్ • గలుగువాఁడు
చేరలకనుమించు • జిగికన్నుఁగవవాఁడు,
నెగుబుజంబులవాఁడు • సొగసుకాఁడు
కొదమతేఁటులఁబోలు • కురులనొప్పెడువాఁడు,
డంబుమీఱెడుపేరు • రంబువాఁడు.

తే. గీ. చెలులవలపింపవలరాచ • ములికివాఁడు
హొయలుకలవాఁడుసింగార • మొలుకువాఁడు
బుడుతనెలవంటినుదుటిచే • బొలుచువాఁడు
రహిఁదనర్చెడునలపసి • రాచవాఁడు.

వేయేల? వాని సౌకుమార్యంబుఁ గన్నులారఁ గాంచినచో బురుషులకైన
మనోజవికారంబు లంకురించును. (అని పెనిమిటితో) నాథా. మీరాసుందరాం
గునిఁ జూచియుండలేదు కాఁబోలు. చూచియుండినచో మీరట్లేల పలుకుదురు?

చ. వానిమనోహరాంగమును • వానిముఖేందువిలాసరేఖయున్
వానివిశాలనేత్రములు • వానిభుజద్వయిదైర్ఘ్యసంపదల్
వానియురస్థలోన్నతియు • వానినఖంబులు హాసచంద్రికల్
గానకమీరుచూచినను • మానిని నింతగ బ్రస్తుతింతురే.

ధృష్ట. సుందరీ! ఈవిషయములో వ్యతిరేక భావము నవలంబించి నీమదికప్రియం బొనరింపవలసి వచ్చినందు కెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నాఁడను. నిశ్చయముగ నాకోమలాంగితో సమానులగు సుందరాంగు లేలోకంబునను గానరారు. మనపృథగ్భావంబులను సమీకరింపఁ దేవతానేతయగు పురందరునికిఁదక్క నన్యులకు సాధ్యంబు కాదు.

ఇంద్రు. ఖేచరులారా! మీలో మీరేల వితండవాద మాడెదరు? చతుర్విషయ సంయోగంబులనంగాని భిన్నపక్షాభిమానంబులేకీభూతంబులు కానేరవు కావున మనమందరము భూలోకంబునకేగి యామహనీయ తేజశ్శాలుర నొక్కచోఁ జేర్చిచూచి వత్తమురండు.

(అంతవైకుంఠంబునుండి జయవిజయులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

జయ- జయ జయ సహస్రాక్షా.

విజయ-స్వస్తిశ్రీ సకలవిజయ సామ్రాజ్య వైభవమహేంద్రా.

ఇంద్రు-ఓహో. వైకుంఠనాథుండగు పరాత్పరుని సందేశంబున వచ్చిన పరమపావనులగు జయవిజయులారా! మీకుస్వాగతము. కూర్చుండుడు (అనియున్నతాసనంబులఁ గనఁబఱచి) హరిద్వార పాలకులారా! మీరలెట్టి కార్యార్థమై యిపుడిటకు విచ్చేసియుంటిరి?

జయ- సురేంద్రా! ఆదిదేవుఁడగునా రమామనోహరుండు మీపేర నొక యాజ్ఞాపత్రికను వ్రాసి దయచేయించినారు. చిత్తగింపుఁడు. (అని శ్రీముఖమును చేతికిచ్చుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు. ఓహో! గురువర్యా! భగవద్దాసుండనగు నాకొసంగిన దైవాజ్ఞయెట్టిదియో చూడుడు. (అని శ్రీముఖమును బృహస్పతిచేతికి నిచ్చుచున్నాఁడు.)

బృహ-మంచిది. (అని శ్రీముఖము నందుకొని) వృత్రారీ! భగవదాజ్ఞ వినుము. (అని చదువుచున్నాఁడు.)

"స్వస్తిశ్రీ సకలబృందారక బృంద పరివృత జగజ్జేగీయమాన వైభవోల్లాస సుధర్మాసభాధిష్ఠిత త్రివిష్టపాధినాథా! మేము నీపేరవ్రాయు యాజ్ఞాపత్రికయేమనగా, భూలోకంబున మాభక్తుండును సింహళద్వీప మండలాధీశ్వరుండగు రత్నాకరుని పుత్రుండునగు సుధాకరుఁడు పరమవైరాగ్యం బవలంబించి గృహస్థాశ్రమం బొల్లకఁ బరిణయ పరాఙ్ముఖుండై భీష్మించి జన్మాంతర కర్మ

శేషంబున కారాగృహస్థాపితుండై యందు నిరంతరము మన్మథధ్యానంబుచే నవయుచున్నాఁడు. ఆ నృపకుమారునకుం దగిన కన్యకాతిలకంబును సృజియింప నింతకుఁ బూర్వమే తమ్మిచూలికి నాజ్ఞాపించి యుంటిమి. విరించిప్రేరితంబునఁ బాంచాలదేశాధిపతియగు దత్తునకు రోహిణియను దుహితృరత్నంబుదయించియుండె. ఆకన్యయు యోగినీవ్రతమవలంబించి భక్తిపరాధీన చిత్తయై నిలసిల్లుచున్నయది. కావున నీవు శీఘ్రంబుగ మన్మథానుగమ్యమానుండవై మహీతలంబునకేగి యా రాజకుమారులకుఁ బరస్పర సంఘటనం బొనర్పవలయును, శ్రీ

మహేంద్రా! ఆదిదేవుండగు శ్రీమన్నారాయణ ప్రేరితంబగు నీకార్యంబవశ్య కర్తవ్యంబు. కావున మీరందరు వెంటనె భూలోకంబునకేగి యారాజకుమారికా కుమారకుల నొక్కచోఁ జేర్చి వారలకుఁ బరస్పరావలోకనంబును గలిగించి మన్మథసహాయంబుచే వారి హృదయంబుల ననురాగ బీజంబుల నాటెదరు.

ఇంద్రుఁడు. గురువర్యా! ముఖ్యముగ నీకార్యంబును నెరవేర్చి భగవంతుని సంతోషపెట్టెద, చూడుఁడు. (అని ద్వారమునందున్న కింకరునితో) ఓరీ, సేవకా. మన్మథుని శీఘ్రముగ నిటకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

కింక — చిత్తము, దేవా. (అని నిష్క్రమించి వెంటనె మన్మథునితోఁ దిరుగఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మన్మ. భో దివిజాధినాథా! మీరు నన్నిటకు రప్పించిన కార్య మెట్టిదియోఁ దెలుపుఁడు.

ఇంద్రు. మదనా! భూలోకంబున భగవద్భక్తులగు రాజకుమారికా కుమారకులు పరమ వైరాగ్యంబునుఁ బూని వివాహంబొల్లకున్నవారఁట. నీసహాయంబుచే వారి చిత్తంబులఁ బరిణయాయత్తంబులగునటులఁ జేయుమని భగవదాజ్ఞయైనది. కావున మనమిప్పుడే భూలోకంబునుఁ గూర్చి పోవుదము రమ్ము.

మన్మ. చిత్తము. మహేంద్రా. నాపంచాయుధములతోడను నేను సిద్ధముగ నుంటిని. రండు.

ఇంద్రు. మంచిది. గంధర్వులారా. పోవుదము రండు.

(అని సమస్త గంధర్వులతో నింద్రుండు మహీతలంబునుఁ గూర్చి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(భూలోకంబున కారాగృహంబులోని సుధాకరుఁడు.)

సుధా. (స్వగతము) అన్నా! లోక మెంత మాయామోహితమై యున్నయది! అవిద్యావృక్షంబునకు మూలాలవాలంబగు కామినీవ్యామోహ మహిమను పామరు

జనంబులెంత యెక్కుడు చేయుచున్నారు! అన్నా! నిష్కారణము జనులె
ట్లు మోహమదాంధులై చెడిపోవుచున్నారు! పరమదాక్షిణ్యమూర్తియగు
పరమేశ్వరుండు మానవులకీయజ్ఞానము నేలఁబాపకుండెనో తెలియరాదు.

ఉ. కామినులన్వరింపమదిఁ ♦ గల్గెడుకామము కామపూర్ణతన్
బ్రేమములూరు బ్రేమమునఁ ♦ బెద్దయు మోహవశాత్ముఁడై నరుం
డేమతితృష్ణఁ జేఁదవిలి ♦ తృప్తినిఁ జెందక లోభమగ్నుఁడై
తామసవృత్తి దుష్క్రియలఁ ♦ దద్దయుఁ జేయుచునుండునిమ్మహిన్.

సుధా. నాకీ కారాగృహావాసమే యుక్తమైనది. ఇచట నిశ్చలాంతరంగుండనై యే
కాంతంబుగఁ బరమార్థవిచారణఁ జేసికొనుచు బాహ్యప్రపంచంబుతో సంబంధ
మునుఁ దొలగించుకొనఁ బ్రియత్నించెద. కాలాతీతమైనది, నేనింక శయ
నించి నిదురింపవలయును-

(అని సుధాకరుఁడు శయనించి నిద్రించుచున్నాఁడు.)

(అంత వజ్రియు స్వర్గగంధర్వులును బ్రవేశించుచున్నారు.)

మనో. దేవా! మహేంద్రా! ఇదియే యాకొమరునిచే నలంకరింపఁబడిన కారాగృహ
ము. వానిఁజూతమిటురండు?

పుష్ప. దేవా! ఆరాజకుమారికా కుమారకులనొక్కచోఁ జేర్చియుంచిన మేలుకదా. దేవర
వారాజ్ఞ నొసంగినచోనే నాకన్యాశిరోమణి నిటకే గొనివచ్చెద.

ఇంద్రు. మంచిది. అటులనే చేయుము మాగురువర్యుని యభిప్రాయముఁగూడ
నదియేకదా.

పుష్ప. చిత్తము. దేవా. (అనిపుష్పదంతుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మనో. (సుధాకరునిజూపుచు) దేవా ఇంద్రమహారాజా. ఎటనైనమీరీ రాకొమరుని
వంటి సౌందర్యతిలకునివీక్షించి యుంటిరే? చూడుఁడు.

ఉ. ఎందఱిరాజపుత్రులను ♦ నిందునిభాస్యులఁజూడలేదొ వా
రందరువీనియందమగు ♦ నాకృతికెన్నఁగఁగాలిగోరికై
నందలపంగఁబోలరుక ♦ నన్బరికింపఁగరానియట్టియా
చందముమిన్నుమన్నుపయి ♦ సత్యముగాఁగనియుంటిమే యెటన్.

సీ. వీనిసౌందర్యంబుఁ • వినియుంటఁగాఁబోలు
నలరుపూవిల్కాఁడ • నంగుఁడయ్యె
వీనిసత్కళలను • వీక్షించి కాఁబోలు,
వనజారికళలను • బాయుచుండె
వీనిలావణ్యంబు • కానంగఁగాఁబోలు,
చనిజయంతుఁడనిమి • షత్వమొందె
వీనితనువికాస • వినలేకఁగాఁబోలు,
నలకూబరుండుఁదా • నలకఁజెందె
తే. గీ. వంకనితరుల నెన్నంగ • నేలసిద్ధ,
సాధ్యవిద్యాధరామర • సమితిలోన
వెదకినను గానరాదెందు • వీనిసొబగు,
ఇతనిస్సృజియించి యేధాత • చతురుఁడయ్యె.

ఇంద్రుఁడు- ఖేచరీ! మనోజ్ఞమూర్తియగు రాకొమరుండు నీచే వర్ణితుండై వన్నెకెక్కి యున్నాఁడు. అట్టివాని సౌందర్యంబనన్య సామాన్యంబు కాకుండునే? అదిగో, మన పుష్పదంతుండును కన్యకాసహితుండై యింతలోనే వచ్చుచున్నాఁడు చూడుము.

[అంతటసుప్తిందవిలియున్న సుందరీసహితుండై పుష్పదంతుండు ప్రవేశించి.]

పుష్ప- దేవా! మహేంద్రా! ఏలిక యాజ్ఞానుసారంబుగ నాకలువకంటినిఁ గొనివచ్చితి. చూడుఁడు. (అనియా కోమలాంగినిఁ గనఁబఱచుచు)

ఉ. ఈ యువతీలలామ కెన • యే పరికింపఁగ నెట్టివారలున్
గాయజువిండ్లు కన్బొమలు • కాంచనకందుకముల్ కుచంబులే
మాయెననంగమధ్యమున • మానుషతేజమునిట్టినారి నే
రే యుగమందునైనఁ గని • రే? వినిరే? మఱి ధారుణీస్థలిన్.
క. సాకర్కశహస్తంబుల
నీకోమలగాత్రినిటకు • నేదెచ్చిననా

హా ! కంటె ! యీ మోహసిపీస
లాకుపుటము వెట్టిసట్టు ♦ లంగనుపట్టుక.

మనో. దేవా! ఈకోమలాంగిని మనకుమారునకు నీయారుని పట్టంజేర్చితిమేని వారివారి సౌందర్యంబులంగల తారతమ్యంబులు స్పష్టపడీయెడు.

ఇంద్రు. మంచిది అట్లులనే చేయుదము. (అని పుష్పదంతునితో) పుష్పదంతా! ముందు నీవాకారాగృహంబులోనికిఁ బోయి మెల్లగనీకుటిలాలక నారాజకుమారునిపజ్జఁ జేర్చిరమ్ము.

పుష్ప. చిత్తము. మహేంద్రా. (అని పుష్పదంతుఁడా యిందువదనతోఁ గారాగృహంబుగూర్చి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు!)

ఇంద్రు. ఆహాహా! ఈతనుమధ్యయు నాణిముత్తియమువలెఁ బ్రకాశించుచున్నది. ఇట్టిస్త్రీపురుషరత్నంబుల సృజియించి విధాత తన నేర్పుకడిమి నెఱపెఁగదా!

మనో. దేవా! దేవేంద్రమహారాజా! ఆకోమలాంగినిఁగూడఁ జూచియుంటిరికదా. మీ యభిప్రాయమేమి?

ఇంద్రు. ఖేచరీ! వీరిద్దరిసౌందర్యంబులును వర్ణనాతీతంబులుగ నేఁ గాన్పించుచున్నవి. ఆహాహా!

క. సుందరరూపంబులనా
నందముగా నాసహస్ర ♦ నయనంబులనిం
పొందుగఁ జూచిన డెందము
మందపరవశత్వమొందె ♦ మైయుప్పొంగన్

(అంత పుష్పదంతుఁడు తిరిగి ప్రవేశించి).

పుష్ప. దేవా! మహేంద్రా! దేవరవారి యాజ్ఞానుసారంబుగఁ గృతార్థుఁడనైవచ్చితి. తమరుదయచేసి చిత్తగింపుఁడు.

మనో. (భర్తతో) నాథా, మనమందరమచ్చోటికొకసారిగ నేగినచో వారలకు నిద్రాభంగముకలుగునేమోకదా.

పుష్ప. జాయా! మనమావిషయమై సంశయింపవలసిన పనిలేదు. గంధర్వమాయచే వారలఁగాఢనిద్రాముద్రితులుగఁ జేసివచ్చితిని.

ఇంద్రు. అటులైనశీఘ్రముగఁ బోవుదమురండు. (అని ఇంద్రుఁడును ఖేచరులును చెరసాలలోని సజ్జనుసమీపించుచున్నారు)

పుష్ప. దేవా. మహేంద్రా! ఈతేజోరాశులలో తారతమ్యంబుల నేర్పఱుపఁ బ్రయత్నింపుఁడు.

ఇంద్రు. ఓహోహో! ఏమియీమోహనాకారములు.

మ. కలితోద్భాసితరూపసంపదలనేఁ ♦ గన్నారవీక్షింపస
ల్లలితానందరసాబ్ధివీచికలఁబో ♦ లాకేళిలోలాత్మయై
లలినొప్పారుమదీయమానసమరా ♦ ళంబిప్పుడత్యద్భుతో
జ్జ్వలతేజంబులతారతమ్యములనె ♦ బ్భంగివ్విమర్శించునో!

మనో. దేవా! సహస్రాక్షా! వీరిద్దరుసమానసుందరాంగులేయని మీయభిప్రాయమా యేమి?

ఇంద్రు. ఖేచరులారా! నాబుద్ధికటులనే తోచుచున్నది. కాని నేనొక్కయుపాయముఁ జెప్పెద నాకర్ణింపుఁడు. మనమదృశ్యరూపంబులఁ గైకొని సద్దుచెయ్యకనీతేజోరాసులలో నొకరునిద్రఁజొక్కియుండ వేఱొకరిఁజొప్పునఁ గుట్టిమేల్కొలుపుచు వీరల పరస్పర నర్ణనాతిశయంబుల బాగుగఁబరికించినచో సౌందర్య తారతమ్యంబు లించుకైన నుండి నేనిస్పష్టపడియెడు. ఇంతకుమిక్కిలి సాధనోపాయంబెద్దియుఁ నాకుఁగానరాదు.

పుష్ప. దేవా! ఈనారీపురుషులు పరమవిరాగులుకదా, వీరలెట్లు వ్యామోహితులై పరస్పర వర్ణనలానరించెదరు?

ఇంద్రు-పుష్పదంతా! పంచాయుధములతోడను విషమాస్త్రుఁడు మనసమీపమున నుండనీ కట్టిసందియంబేల గలుగవలెను. కావున రిత్తసందియంబుల వీడిమీరుభయులు భ్రమరాకృతులం బూని నేను చెప్పిన చొప్పుఁజరిగింపుఁడు. నేనదృశ్యరూపంబును గైకొని జరుగఁబోవునదంతయుఁ బరికించుచుండెద.

పుష్ప. చిత్తము. మేమటులనే యొనరించెదము. (అనిగంధర్వులు భ్రమరాకృతులను బూనుచున్నారు.

ఇంద్రు, అహాహా! ఇట్లుడుడీయక ఖాసిల్లెడు నీయనన్యసామాన్యతేజో రూపంబులపరస్పరావలోకన ప్రభావమెట్లుండునో నేనుముఖ్యముగాఁ జూడవలయును.

(అని ఇంద్రుండదృశ్య రూపంబును బూనుచున్నాఁడు.)

సుధా. (శయ్యపైనుండి దిగ్గునలేచి.) అబ్బా! ఈప్రమదాళి నాచెక్కిటనెంత తీవ్రముగాఁగుట్టినది. (అనిఇటునటుఁజూచి) ఆఁ! ఏమిది! ఏమియీకాంతి! ఓహో! కన్నులు మిఱుమిట్లుగొలుపునటుల దేదీప్యమానంబుగఁ బ్రజ్వరిల్లునీ యపూర్వతేజంబెంతయు నాకత్యాశ్చర్యంబునుఁ గలిగించుచున్నది. (అనిసుప్తిందవిలియున్న సుందరాంగినిఁ బొడగాంచి) ఆహా! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఈజగన్మోహన స్వరూపమిచటికెట్లు వచ్చెనోకదా! ఇట్టి యపూర్వతేజశ్శాలిని నేనెన్నండును జూడనైతి. ఇదియేమి దైవమాయయో తెలియరాదు. ఓహో!

ఉ. సౌరభమొందు బంగరపు ♦ జంత్రపుబొమ్మయొ! మార్దవంపుచె
ల్వారెడురత్ననిర్మితశి ♦ లాకయొ! నిశ్చలలీలఁబొల్చుతో
ల్కారుమెఱుంగొ! జీవకళ ♦ గల్గినచిత్తరువొక్కొ! నాఁగనీ
తీరునఁబ్రజ్వరిల్లు సము ♦ దీర్ణమనోహరతేజమేమొకో!

శా. ఏమీ! చూడగఁ జోద్యమయ్యె నడిరే ♦ యిట్లిచ్చనా [illegible]
మోమోటం బిసుమంత లేక నిదియే ♦ మోమా [illegible]
భామిన్ గ్రుమ్మర నచ్చినట్టి రతియో ♦ పూర్ణేందు [illegible]
భామారత్నము నంపిరో పసులునా ♦ భావంబు శోధింపఁగా [illegible]

ఎట్టులుఁగాక.

తే. గీ. నాదు తలిదండ్రులేమంత ♦ నమున నాము
నంబునై నాహితప్రయ ♦ త్నంబునందు
నిచ్చఁగొనునట్లుఁజేయునీ ♦ మచ్చకంటి
నర్ధనిశియందు నాకజ్జ ♦ కంపిరేమొ.

మఱియు.

క. ఈతన్వినె కాఁబోలును
నాతలిదండ్రులు కడంగి ♦ నాకు వివాహం

బౌతత వైభవ మొప్పగఁ
జేతో మోదమునఁ జేయఁ • జింతించిరహా!

హా! ఈశ్వరా! నేనిపుడెంతయుడోలాయమాన మానసుండనై యున్నవాఁడ. ఏమిచేయుదును ? ఈకాంతనవలావణ్య దీధితులు నాహృదయ ఛేదనంబొనర్చుచున్నవి. నాచిత్తమెంతయుఁ జలించుచున్నది. వహ్వా. ఏమిది !

సీ. నీలవర్ణపుకాంతిఁ • గ్రాలునియ్యవిబంభ
రాళియేమో కావు • బాలకురులు
అతి మనోహరముగ • నలరారు నిదిచంద
మామయేమో కాదు • భామమోము
కమ్మని వలపులఁ • గడు వెల్గు నిదితిల
పుష్పమేమో కాదు • పొలతి నాస
ప్రవిమలంబగు కాంతిఁ • బరిఢవిల్లెడు నిది
శంఖమేమో కాదు • సకియగళము

తే. గీ. అసదృశంబుగ నట్టువ • లైనయివియుఁ
చక్రములెయేమొ కావింతి • స్తనములరయ.
వరలు చున్నట్టి లావణ్య • వనధి వీచి
కాళియివి యేమొ కావంబు • జాక్షివళులు.

ఆహా ! ఏమి యీసౌందర్యము !

క. నెలఁ బోలిన మొగమును, వె
న్నెలఁ బోలిన హాసరుచియు • నెఱిని పసిఁడిగి,
న్నెలఁ బోలిన కుచములుతి
న్నెలఁ బోలిన పిరుదులమర • నేఁతుక యొప్పెన్.

హ్వా !

సీ. కిసలయంబులనెల్లఁ ♦ గ్రేణిసేయుచ దొండ
పండు చక్కెఱఁ గేరు ♦ పసదలిర్ప
నరవిందములకన్న ♦ నందమ్ముకలవయ్యు
మీనులఁ బురడించు ♦ మిసిమి మెరయ
విరిదమ్ముమ్రోలనుగ్రమ్ము ♦ సిరిజిమ్ము మ్రదియయ్యు
నెలడాలుఁ బోలియించు ♦ జిగుగుగులుక
నాసికము త్తెపుచేరు ♦ లణఁగఁ ద్రొక్కియునుము
గణములఁ దెగడెడు ♦ కాంతి నెసఁగ

తే. గీ. నౌరయీ తన్వియధరంబు ♦ నక్షియుగము
వదనబింబము నఖరాజి ♦ ముదము నింప
నవలు నాభాగ్య మేమన ♦ నచ్చునిట్టి
సుందరాంగినిఁ బొడగంటిఁ ♦ జొక్కుచుంటి.

బాపురే! ఏమి యీచిత్రము! ఇనుమయస్కాంతంబున భ్రాంతంబైనయట్లు నాహృదయం బీమించుబోణి రూపలావణ్యాతిశయంబులచే నెంతయు నాకర్షింపఁబడుచున్నయది. ఇట్టి తేజోరాశినుండి నామనంబు నెటుల మరలింప నేర్తును? ఓ లలనాశిరోమణీ! నీవు రాజకన్యకవేమైనచో నిన్నుతప్పకఁ బెండ్లియాడెద.

మ. వనజాతాయతనేత్ర నీదు నవలా ♦ వణ్యాబ్ధివీచీ వళీ
దనివారం బుండగ నోలలాడుచున హా ♦ తన్వంగి నాచిత్తమా
ఘనమీనాంకశతఘ్ని గోలపటలిన్ ♦ గాసిల్లెశిక్ దేర్పలె
మ్మను మానింపకు వీడియుంటిని మదీ ♦ యంబైన వైరాగ్యమున్.

ఈకోమలాంగి యెంతగాఢనిద్రాపరవశురాలై యున్నయది!

ఉత్సాహ. కోమలాంగి! కోపమేల? ♦ గోరియుంటి నిన్ను నే
కామబాణజాలములకుఁ ♦ గాంత యోర్వఁజాలనే

భూమిలోన నిన్నుఁబోలు • పొలతి నెందుఁగాననే
మామకార్తి డింపలేము • మానినీశిరోమణీ.

(అని నిద్రావస్థ నభినయించును.)

అయ్యో ఇంతలోనే నన్నినుపగజ్జెల తల్లి యావహించుచున్నది. ఇంక నెట్లో గదా. నా సర్వేంద్రియ వ్యాపారములును క్రమక్రమముగ మందీకృతంబులగుచున్నవి. అయిన నీ నిద్రాదేవియు నాకొక యుపకారమే చేయుచున్నది. ఓరమణీమణీ!

మ. అలివేణీ మృదుపాణి నీదు మహనీ • యంబైన తేజంబు నిం
పలరం జేయఁగఁ జూడ్కి తీవియలన • త్యంతంబుఁగాఁ బట్టి హృ
జ్జల జాంతర్గత మానటుల్సలిపి శ • శ్వత్ప్రీతి బంధించితిన్
వెలిబోకుండఁగ మోడ్తు నేత్రములఁద • ద్వ్యుత్స్వాప సంఁబికన్

(అని గాఢనిద్రాముద్రితుండై మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

(అంత రోహిణి మేల్కొనుచున్నది.)

రోహి. (చుబుకంబు నివురుకొనుచులేచి) అబ్బా. నాచుబుకంబు నెద్దియో చుఱుక్కనఁగుట్టినది. (అని నలు పక్కలు తేరి పారఁజూచి) ఆఁ! ఏమిది! ఈప్రదేశమంతయు నింతగఁ గాన్పించుచున్నది. అత్యద్భుతంబగు నీయపూర్వతేజంబెటనుండి ప్రజ్వలించుచున్నదో! ఇదియేమి యింత? నేనిపుడెంతయు భయకంపిత చిత్తురాల నగుచుంటి. (అని భయము నభినయించుచు నిద్రాకైతవంబున కనులను మోడ్చియు వెంటనే యులికిపడి లేచి.) అయ్యో. ఏమిది? ఈదుష్టమదేందిందిరంబులేల నన్నిట్లు వేధించుచుండె? ఎన్నఁడునుఁ జూడని యీవింత తుమ్మెదలు నేఁడేలవచ్చె? ఇవంతయు నెద్దియో యొకమాయగా నున్నది. (అని ఇటునటు జూచి రాజకుమారుని వీక్షించి.) ఓహో. ఏమి యీమోహనాకారము! ఈమహనీయతేజశ్శాలియగు దివ్యపురుషుండెవరై యుండునో గదా. నైరాగ్యోపల సన్నిభంబైన నాచిత్తమీ మోహనాంగునిఁ జూచినంతనే చలించుచున్నది. అనన్యగమ్యంబగు నిజాంతఃపురంబున హంసతూలికాతల్పంబుపై శయనించి నిద్రించుచుండ నౌరు లెవ్వరు హాహా ర్యత్యలంబున కిట్లు రాఁగలిగిరి?

శా. ఓహోహోహో! కడుచిత్రమయ్యె నిదియే ♦ మోమాయగానొట్టులన్
బాహాటంబుగ నీనిశీథమున నా ♦ పజ్జం బ్రకాశించు నీ
సాహస్రాంశు సమాన తేజుఁ డెవరో ♦ దర్శింప నాచిత్తమున్
మోహభ్రాంతినిఁ జెందఁ జేయ సఖులీ ♦ మూర్ధన్యు నిందార్చిరో.

అటుగాక,

చ. నిలుకడఁ జెందు క్రొమ్మెఱుఁగొ ♦ నింగిఁ దొలంగిన చంద్రబింబమో
యలరుల వింటివాఁడు తన ♦ యంగముఁ బూని వసించి యుండెనో
కలఁగని యుంటినో నిజము ♦ గానల కూబరుఁడో జయంతుఁడో
వలపుల యెమ్మెకాఁడగు నృపాలతనూజుఁడొ తోచ దహా!

తేజోరూపలావణ్యాతిశయంబుల నొప్పుచుండెడి యనన్యసామాన్య సుందరాంగుని మంతనంబున నా నెచ్చెలులే నావద్దకుఁ బంపిరి కాఁబోలు. జననీజనకులారా!

ఉ. ఈనవమోహనాంగుఁడు మ ♦ హీవరపుత్రకుఁ డేని వీని నే
మానకఁ బెండ్లియాడెద హి ♦ మద్యుతి శైత్యము వీడియుండినన్
భానుఁడు చల్లనైనను న ♦ భంబు భువిం దలక్రిందునైననా
మానసమందు నీతని య ♦ మానుష తేజము చిక్కెఁ గావునన్

నా నెమ్మనమును హరించిన యీరూపవిజితమన్మథాకారుని లేపెద. (అని నిద్రాముద్రితుండగు సుధాకరునిపైఁ దనకర పంకజంబు నునిచి.)

ఉ. ఓయకళంక నీకు విను ♦ మో సుకుమార శరీర చిక్కితిన్
మాయలు చాలు నింకనను ♦ మానము కింతయు లేదు నిన్ను నే
బాయఁగఁజాలఁ బంతమునఁ ♦ బల్కవదేమిర కోప మెందుకో
కాయజ రూప నీమదిని ♦ క్రౌర్యము డింపుము లెమ్ము చూడుమీ

అన్నా. హా మనోహరా. నిద్రాదేవి నాశిరస్సుపై నెంతయుఁ దాండవమాడుచున్నయది. ఇనుపగుండ్లు కట్టినట్లు నా కనురెప్పలు మూసుకుఁబోవుచున్నవి. ఇంక నెట్లోఁగదా! కానీ, యీమోహనాంగు సంతర్పన జ్ఞాపకార్థము వీనికన

కాంగుళీయంబును సంగ్రహించెద. (అనితనవ్రేలినున్న యుంగరము నాతని వ్రేలినుంచి యాతనియుంగరమును దా గ్రహించి యెప్పటియట్ల పరుండి నిద్రించుచున్నది.

(అంతదేవేంద్రుడును గంధర్వులును నిజస్వరూపములనుధరించి ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు. వహ్వా! మదనునిసాహాయంబుననే సంపూర్ణకృతార్థుండనైతింగదా. వీరియుభయులకుఁబరస్పరానురాగము బలముగఁగలిగినది. ఖేచరులారా! కంటిరా, యీమోహనాకారుల పరస్పరమోహావేశంబులు తత్తత్స్వరూపాభివర్ణనము? నాబుద్ధినిఁజూడనవన్నియు సమముగనే యున్నట్లుఁ గాన్పించుచున్నవి. ఆహాహా! ఏమి యీతేజోరూపంబులు.

చ. కలిత వినూత్నరత్నసమ • కాంతిని వెల్గెడుఁ దేజమొందును
ర్మలతరదీధితిన్‌గనుఁబ • రస్పరమున్ బ్రతిబింబితంబులై
యలరెడువీరి యాకృతుల • నద్భుతభంగి సహస్రనేత్రముల్
గలుగుటకున్ ఫలంబునిటఁ • గంటినిధన్యుఁడనైతి నేనహా.

మనో. దేవా. పురందరమహారాజా. అంగుళీయసంగ్రహణ కలాపంబుచే నాతను మధ్యయేయతిశయ మోహావేశంబునుఁ బ్రకటించెనని తలంచెద. మీయభిప్రాయమేమి?

ఇంద్రు. ఖేచరీ. అదియొకవిశేషముకాదు. శృంగారకృత్యములలో స్త్రీలుసహజనైపుణ్యముకలవారలైయుందురు. తాదృశజన్మురాల నగునీవెఱుంగవే.

(మనోరంజని చిఱునగవుతో సిగ్గునభినయించుచున్నది.)

పుష్ప. దేవా. ఆరాజకుమారుం డతిశయమోహావేశ పరవశుండగుటచేఁ దద్విషయంబును గుర్తెఱుంగఁజాలఁడయ్యె. కావున వాని సౌందర్యంబేసొంకించుకయుడివోయెనని తలంచెద.

ఇంద్రు. పుష్పదంతా. అన్నివిధములచేతను వారిద్దరు సమాన సుందరాంగులే యను టకు సందేహమెంతమాత్రమునులేదు. మీరుమాత్రి మేమఱియుండక దైవప్రేరితంబగు నిమ్మిథునాను బంధంబును శీఘ్రకాలములో సమకూర్చుటకు సర్వవి

ధములచేతను బ్రయత్నింపుఁడు. (అనినగభేది నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.

మనో. ప్రాణేశ్వరా. తెల్లవారకమున్నె మనవిహారకుటిలాలకను పరు లెవ్వరికిని తెలియ కుండునటుల రహస్యోచితంబుగఁ దిరుగ పాంచాల దేశంబునకుఁ గొనిపోయి యాటనిజసౌధాంతరంబున నెప్పటియట్లఁ బరుండఁబెట్టిరావలయును. చూడుఁడు

చ. తెలతెలవాఱుచుండెనని, దీపపుకాంతుల తెల్వి చెప్పెడున్
గలయఁగఁ దేజమబ్బెనని • కాకులు కావనిఁ గూయుచుండెనిం
పులుగులుకంగగాలివల • పుల్పచరించుచు వీచుచుండెని
మ్ములఁగలయంపి ముగ్గులిడ • బోటులు లేచుచునుండిరిప్పుడే॥

పుష్ప- జాయా. ముఖ్యముగా మనమటులనే జరిగించి ఎత్తుమురమ్ము. (అని. నిద్రించి యున్న కోమలాంగితో పాంచాలదేశమును గూర్చి ఖేచరులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య.

ఇది శ్రీమద్వేంకటరమణకరుణాకటాక్ష వీక్షణాసార సమాసాదిత రసబంధుర
కవిత్వవైఖరీ ప్రవీణాపస్తంబసూత్ర శాండిల్యసగోత్ర పవిత్రహోతృపుల
కలశార్ణవరాకాకైరవమిత్ర వేంకటరత్న సుపుత్ర, వెంకమాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల వివిధ విద్వజ్జనవిధేయ వేంకట
కృష్ణనామధేయ ప్రణీతంబైన రోహిణీ
సుధాకరవిజయంబను నాటకంబున
ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

తృతీయాంకము.

(దక్షమహీపాలుండును మంత్రియగు మారుతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

దక్షు. అమాత్యపుంగవా ! నాకుమారీమణి యౌవనవతియైయున్నది. ఆమెకుఁ బరిణయ మొనర్పవలయును. ఆకన్యకాతిలకంబున కిచ్చవచ్చినవరుం డెట్లు లభించునో తెలియరాదు. యోగినీవ్రతమవలంబించి పరిణయపరాఙ్ముఖియై యున్న యాపెచిత్తము నెట్లు మరలింతును ?

మారు. దేవా ! మీదుహితృరత్నంబును మగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరునకొసంగ మీరిదివరకే నిశ్చయించి కొనియుంటిరికదా, మీరిపుడేల పునరాలోచనముఁ జేసెదరు ? అదియునుఁగాక స్వయంవరమును గూడఁ జాటించి యుంటిరి. దానిపర్యవసానముఁ జూచినపిదప కదా మఱియొక యోచనఁ జేయవలసినది.

(అంతనొకకంచుకి ప్రవేశించి.)

కంచు. దేవా! రాజశేఖరమహారాజుగారు దేవరవారిపేర నొక జాబు వ్రాయించి యుప్పించినారు చిత్తగింపుఁడు. (అనియుత్తరమును జేతికిచ్చుచున్నాఁడు.

దక్షు. మారుతీ ! ఈయుత్తర మేమియో చూడుము. (అనియాలేఖను మంత్రిచేతికిచ్చుచున్నాఁడు.

మారు. చిత్తము. (అనియుత్తరమునందుకొని చదువుచున్నాఁడు.)

సీ. ,, శ్రీరాజమాన్యరా • జితపూజపాంచాల
దేశమహారాజ • తిలకమీకు
వందనంబులొనర్చి • వరమతినేదెల్ప
విషయంబులేమన • విస్తరింతు

మునుమీ ప్రియాత్మజన్ • ఘనతగా మాకిచ్చి,
పెండ్లి జేయుదు మంచుఁ • బేర్మిఁ బలికి
తగవు నెంచక మీరు • తారతమ్యమునకు స్వ
యంవరంబును జాటి • నంపనగునె

తే. గీ. ప్రకటభుజవీర్య మేర్పడఁ • బార్థివులను
ఘోరరణరంగ మందునఁ • గూల్చినిదపఁ
గడగి రాక్షసవైవాహి • కంబు చేతఁ
గన్యఁ గొనియెద,,-

రాజశేఖరునివార్తలు.

దక్షు. మారుతీ! రాజశేఖరుండు కుపితుండై యుండెను కాఁబోలు. అతండును మన బలవద్విరోధియగు సింహళద్వీప రాజాధమునకుఁ దోడ్పడియెనేని రత్నాకరుండు మనకు దుస్సాధ్యుండయ్యెడు. ఇందులకు ప్రత్యుపాయము నూహింపుము.

మారు. దేవా! మనమిప్పు డూహించుట కేమియున్నది. దేవరవారి కుమారీమణికి క్షత్రియధర్మానుసారముగ స్వయంవరమును జాటింప నొకరుకినియ నేల? అయిన నా రాజేంద్రుని సన్నిధికి రప్పించి శాంతిపఱచుటయే శ్రేయమని తోఁచెడు.

దక్షు. మంచిది. అటులనే చేయుదము. ఓరీ! కంచుకీ! మీ రాజిపు డెటనున్నవాఁడు?

కంచు. దేవా, మా రాజుగారి పుడీపట్టణములో నేయున్నారు.

దక్షు. అటులైన మారుతీ! నీవే స్వయముగఁ బోయి యా రాజేంద్రుని సన్నిధికిఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

మారు. చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి వెంట నే రాజశేఖరునితో ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

దక్షు. (దవ్వుల రాజశేఖరునిఁ గని) ఓహో. మిత్రమా రమ్ము. ఇటఁ గూర్చుండుము.

(అని యొకయున్నతాసనంబునుఁ జూపుచున్నాఁడు.)

రాజ. (ఆసనమునధిష్ఠింపకయే) రాజా! దక్షమహీధవా!

ఉ. భోగవిహారలీల పరి • పూర్ణసుఖంబుల నొక్కపాత్రనన్
భోగానునృత్యు దేవతను • పొల్పుగ రెండవ పాత్రనుంచగా

నూఁగెడుత్రాసు దానికిన • యోన్నతచూపుడుముల్లు వైనసీ
వేగతిఁ జూపెదో తెలుపు • మెవ్వఁడనీహృదయంబు భూధవా.

దత్తు. రాజశేఖరా ! నాకుమారీరత్నము పరమసౌందర్యంబుఁ గలిగియుండి పరిణయపరాఙ్ముఖియై యున్నయది. ఆనారీమణిచిత్తమును పరిణయాయత్తంబుగ నట్టులఁ జేయుటకై నిఖిలదేశాధీశులను రావింపనట్టి యుపాయమును బన్నితి నేగాని నిన్నుమఱచి కాదు.

రాజ. రాజా ! నన్నేల మాయఁ జేసెదవు ? సర్వజ్ఞుండవగు నీకు కన్యకాజనంబు లెట్టివరుల వివాహమాడ నిచ్ఛగింతురో తెలియకుండునే. వినుము.

చ. కులమును రూపమున్ గుణము • కుంఠితతేజము బాహువీర్యమున్
సలలితశీలమున్ సతత • సత్యవచోరచనాకలాపమున్
విలసితసత్కళా కలిత • విశ్రుతకీర్తి విహారవైఖరిన్
గలిగి చరించు సద్వరునిఁ • గన్యక కోరు వివాహమాడఁగన్

కావున. ఉ. సొంపగు సత్కులంబునఁ బ్ర • సూతి నెసంగిన నాఁడ ధాగుణిన్
బెంపును పేరునొందినవి • వేకిని శూరుఁడ సత్యసంధుఁడన్
దొంపున వైరివర్గములఁ • ద్రెళ్ళఁగఁ జేసితి నాఁజినట్టి నా
కింపును బెంపసీదుసుత • నిమ్ము విశంకటవృత్తి భూవరా.

మఱియు. క. క్షత్రియజాతుండనునీ
పుత్రికకును దగినవరుఁడ • భూపాలక నే
సుత్రామసన్నిభుండనఁ
బాత్రుఁడనగు నాకు నీదు • పట్టి నొసఁగుమీ.

దత్తు. రాజశేఖరా ! నాకుమారీమణిపరోక్షంబున నేనెట్లు స్వతంత్రించి మాట నొసంగెద. ఆకన్నియ యెట్టివరుని నిచ్ఛగింపునో తెలియరాదుకదా.

రాజ. రాజా ! నీ విట్లేల సందేహించెదవు ? చూడుము.

ఉ. నాదువిశాలనేత్రములు • నంబులు నాముఖచంద్రకాంతియున్
నాదుశరీరసౌరభము • నాదువిహారము నావిలాసమున్

నాదుమృగేంద్రవతిమును • సాకడుదీర్ఘభుజద్వయంబును
మోహ్రదముతోఁడఁజూచినను • మోహముఁజెందరె యెట్టికాంతలున్.

దత్తు. రాజశేఖరా! ఎట్లయినను స్త్రీలనిజాభిప్రాయంబుఁ గుర్తెఱుంగకయె వారలకుఁ బరిణయ ప్రయత్నంబు జేయఁజనదు. అందువలనఁ బిదపనెన్నియిక్కట్టులైనం గలిగెడు ఇంతియెగాక, నాగారాలు పట్టియసమాన శేముషీ విశేషురాలు కావున నామెను సామ్రాజ్యధురంధరుండవును సత్కులప్రసూతుండవును రూపనిర్జిత మారుండవునగు నీకొసంగ నాకిచ్చ వొడమినను మదీయ కుమారీమణిహృదయంబు తెలిఁగెఱుంగకయే నేనెట్లు సాహసించెద ?

రాజ. రాజా! నీవునాయెడల సుముఖుండవై యుండిన నంతియచాలును. నేనుపోయి వచ్చెద. (అనిరాజశేఖరుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

దత్తు. (కనుసైగచే మంత్రినిచేరంజీరి నావ్యాకర్ణనీయంబుగ) మారుతీ. నీవుకూడఁబోయి యిరాజశేఖరుని పోకడలరసిరమ్ము.

మారు. చిత్తము. (అనిమారుతి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.

(అంతనొక్క దౌవారికుఁడు ప్రవేశించి)

దౌవా. దేవా. నిన్నరేయినర్థనిశీథినీసమయంబున దేవరవారి కుమారీమణి హర్మ్యతలంబున కెవరో యొక దివ్యసుందర విగ్రహుండగు పురుషుఁడు వచ్చిపోయెనఁట అందువలననమ్మగారు భయభ్రాంతులై యిపుడేమేమిటివోయై మఱచి యాక్రందించుచున్నారు. దేవరవారికీసంగతి నివేదింప నేనిటు వచ్చితి.

దత్తు. (అద్భుతకోపరసావేశపరవశుండై) ఆఁ? ఏమిది? నాముద్దులపట్టి హర్మ్యతలంబున కెవరిట్లురాసాహసించిరి (అనిసవితర్కముగాఁదనలో) ఒకవేళ రాజశేఖరుండే కాదుకదా? అతండీ పట్టణమున కిదివరకేవచ్చి యుండెనఁట. నాపట్టి హృదయంబును దనయెడలననుకూలింపఁ జేయుటకై యిట్టి దుస్సాహసమొనరించి యుండెనేమో. అయిన నొకరిపైఁ దగునిదర్శనములేకుండ వ్యర్థముగ నిరాపనిందలు మోపరాదు. ఆసంగతి యెట్టిదియో నేనేస్వయముగఁబోయి కనుగొనివచ్చెద. ఏమిచెప్పుదు? అక్కడ వారలెందరో గుంపులుకూడి మాట్లాడుకొనుచున్నారు. ఈవిషయమును గుఱించియే కాఁబోలు.

(అనిదత్తుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అంత కామపాలుఁడను నొక పౌరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

కామ. అహా! ఏమియీ విపరీతము! పరులెవ్వరికిని జొరశక్యముకాని రాజకన్యాంతః పురంబునకు సహితము చోరులు నిరర్గళముగ వచ్చుచున్నారు. ఇఁక మాబోంట్ల కుటీరనిలయంబు లిట్టి చోరభయగ్రస్తంబులు కాకుండ నెట్లు సురక్షితంబు లయ్యెడు? (మార్గమునఁ బోవుచుండు మఱియొక పౌరునిం గాంచి) ఓహో! సుదంతా ఏమీ నీవంత తొందరగాఁ బోవుచుంటివి! బాల్యస్నేహితుఁడనైన నావంకఁ గన్నెత్తి చూచుటకైనను వీలులేనంత దయతప్పెనా?

సుదం. ఓహో! మిత్రమా. కామపాలా నీవేనా? ఇప్పటికి నన్ను క్షమింపుము. నేనొక రాజకార్యసంబంధమగు తొందరపనిలో మునిఁగియుండుటచే నిన్నుఁ గననేరనైతి. నిన్నరేయి రాజకన్యాంతఃపురంబునఁ జరిగిన యద్భుతచర్య నేమైన నీవెఱుంగుదువా?

కామ. మిత్రమా! రాజకన్యామణి చోరభయగ్రస్తురాలై యేమేమిటో మైమఱచి ప్రలాపించుచుండెనని మాత్రమొకవదంతి పుట్టినది. అదియెంతవఱకు సత్యమో తెలియరాదు.

సుదం. మిత్రమా! అది సంతినిశ్చయమే. మనరాజుగారి కొమార్తెయగు రోహిణీకన్య తన యేకాంతసౌధాంతరంబున హంసతూలికా తల్పంబుపై శయనించి నిదురించుచుండ నెవఁడో మహాసౌందర్యశాలియగు నొకదివ్యపురుషుఁడు వచ్చి పజ్జను బలుచెనని భ్రమించి పలవరించుచుండె.

కామ. (తనలో) ఆపురుషుండతి సాహసుఁడైన యొకచోరుండే కావచ్చును. (ప్రకాశముగా) అయితే, మిత్రమా, రాజకన్యాంతఃపురంబున నాసాహసునిచే ద్రవ్యముకాని భూషణంబులుకాని యేమియు హరింపఁబడలేదుకదా!

సుదం. మిత్రమా! అట్టిపనియేమియుఁ జరుగలేదు. ఇంతియేగాక నాపురుషుండొక స్వప్నసంభవరూపుండే కాని నిజమైన చోరుండు కాఁడని తోఁచెడు. ఏమన,

మ. కమనీయాంచితరత్నకాంచనలస ♦ ద్గ్రైవేయహారావళుల్
విమలస్ఫూర్తినమూల్యవస్తుచయముల్ ♦ వేవేలద్రవ్యంబు వి
భ్రమసంకాశకలాపముల్వీక్షించి చో ♦ రుండైన రాజేంద్రుగు హ
ర్మ్యమునన్ రోహిణిహంసతూలికశయున్ ♦ రాజిల్లఁగాఁబండునే.

కామ. అయితే, సఖా! ఇదియంతయు స్వప్నభ్రాంతియేనా? ఇట్టియద్భుతచర్యవలన మనరాజుగారి కుమార్తెకొక కీడుం పుట్టదుకదా ?

సుదం. మిత్రమా! ఈవిపరీతమెన్ని కీడులనైనా కలుగఁజేసినది. ఏమనిచెప్పుదును. ఆమిథ్యాపురుషుని సజ్జనుఁజూచినట్లు భ్రమించినది మొదలు రోహిణీకన్యకచలితచిత్తయై యసంబద్ధప్రలాపములను జేయుచున్నయది. అట్టిదురవస్థఁజెందియున్ననిజకుమారింగాంచి మనరాజుగారత్యంత చింతాకులస్వాంతులైయున్నారు.

కామ. అన్నా. ఎంతపనివచ్చెను. మిత్రమా, నీవిపుడెట్టి కార్యార్థమైపోవుచుంటివి ?

సుదం. సఖా, మనరాజుగారు తమప్రధానమంత్రియగు మారుతినితక్షణమే వెంటఁబెట్టుకొనిరమ్మని నాకాజ్ఞాపించినారు. నేనామహీపాలుని యాజ్ఞను సారంబుగఁబోయి మంత్రిపుంగవు నాస్థానంబునకనిపి నేనుగూడ రాజభవనమునుఁ గూర్చియేపోవుచున్నాఁడను. అదిగో రాజభటుండగు జనమిత్రుఁడిటులనే వచ్చుచున్నాఁడు. నేనుపోయివచ్చెద. (అనిసుదంతుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

కామ. ఇంతటినుండియు మాగృహమును నేనతిజాగ్రతతోఁ గాపాడుకొనుచుండవలయును. మాయింటి యాబిడ యొంటరిగా నుండెను కాఁబోలు, నేనుశీఘ్రముగఁ బోవలెను. (అనికామపాలుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(అంతజనమిత్రుఁడు ప్రవేశించి)

జన. ఉ. ప్రీతిగఁగన్నదక్షపృథ్వీ ♦ పతిముద్దులకూతురెంతొ సం
జాతవికారచేష్టలను ♦ జాలనటించెడుపీడఁజెంది, యో
భూతముఁదోలునేర్పుగల ♦ పుణ్యభిషగ్వరులార వచ్చిమీ
ఖ్యాతినుతింపఁగాచెలివి ♦ కారములందయఁబాపిప్రోవగే.

అనిప్రకటనఁజేయుచు నఖిలదేశంబులం గ్రిమ్మరి యెందైన నొకభూతవైద్యుని యరసి తోడ్కొని రమ్మని పాంచాలదేశాధిపతియైన దక్షమహారాజుగారు నాకాజ్ఞాపించియున్నారు. ఎంతతిరిగినను సమర్థుండగు వైద్యవరుఁడొక్కండును గానరాఁడయ్యె. ఏమిచేయుదును. అబ్బా! నేనింక సంచరింపఁజాలను. (అనిచతికిలంబడి యూపిరివిపులముగా విడుచుచు) అన్నన్నా. అధికపథశ్రమంబుచే నాకాళ్లెంతయు నొప్పిపెట్టుచున్నవి. హా, మాయదైవమా! అట్టిగుణఖనియగు

ధరారమణుని గారాబుతనయ కిట్టిదురవస్థను గలుగఁజేసి నిజప్రతాపపరిఖాపటిమ పరంతపుండనందగు నామహీకాంతునకీ కొలంతనొకదానిఁ గల్పించి దుఃఖార్ణవ నిమగ్నునిగఁజేసి వంతగుందింపుచు మనుజుల నీలాగు శ్రమఁబెట్టుచుంటివి కదా. ఇంక నేనెక్కడికని తిరిగెదను? అదిగో దవ్వుల నొకబాటసారీలాగున నే వచ్చుచున్నాఁడు. భూతవైద్యుని గుఱించివానికేమైనఁ దెలియునేమో కనుగొనియెద. (అని లేచియుండును నడుచుచుండ బాటసారి ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

బాట. ఏమోయి రాజభటుఁడా, నీవుచేయుపాటింపదేమని? నీముఖచర్యఁజూడ నేఁడెద్దియో యొకవిపరీతముతటస్థింప దానికై నీవుమితిలేని విచారమునుఁజెందియున్నట్లుఁదోచుచున్నది. సంగతియెట్టిదియో వివరింపుము.

రా.భ. పాంథా, ఏమనిచెప్పుదును? పాంచాలదేశాధిపతియైన దక్షమహీపాలునకులేక లేక నొకకుమారీతిలకంబుదయించి యక్కన్నియ శుక్లపక్షచంద్రికవలె దినదిన ప్రవర్ధమానయై విలసిల్లియిప్పుడొక పీడఁజెంది కృష్ణపక్షసుధాంశు రుచివలె కాంతి విహీనయైగాసిల్లుచున్నయది. ఆయెలనాగపీడను దొలంగింప సమర్థుండగు భూతవైద్యుని వరయ నేనిట్లుఁ జాటించుచున్నాఁడను. అట్టివైద్యవరుఁడెందైననీకుగోచరుండయ్యెనేని నాకుఁదెలిపి పుణ్యాముఁ గట్టుకొమ్ము.

బాట. (స్వగతము.) అన్నా. ఎంతపని జరిగెను. కానిమ్ము, నేనుసమయమునకేవచ్చితి అయినను దీనిసంగతిసకృత్స్నముఁ గనుంగొనిన పిమ్మటంగాని యందులకుఁదగినసాధనోపాయంబును విచారింపవలనుపడదు. (ప్రకాశముగా) రాజభటుఁడా పీడఁజెందియున్న యారాజబింబాస్యవికార చేష్టలెట్టివియో నీకుఁదెలిసియుండినవానినెల్ల నాకు తేటఁబఱుపుము. పిమ్మటవైద్యునిజాడ నీకుఁదెలిపెద.

రా.భ.(తనలో) వహ్వా. ఈతండొక భూతవైద్యునికై నేనే శోధించుచున్నాఁడు. ఇంక నా శ్రమనివారణ కానైయున్నది. కాఁబోలు, (ప్రకాశముగా) పాంథా. తెల్పెద వినుము.

ఉ. ఆవరపాలపుత్రియహా ♦ హా నిజశయ్యను జేరిపోతుటేఁ
గైనను జేరరాని తన ♦ యంతిపురమ్మున నిద్రఁజెందఁ దే
జోనలినాప్తుఁడైనయొక ♦ సుందరరాజకుమారుఁడేగియా
మానినిపజ్జఁబండెనఁట ♦ మాటలికేటికి చిత్రమయ్యెడిన్,

అట్టిస్వప్నసంభూతుండగు మిధ్యారాకామరునిపై మరులుగొని నిజపరిచిత వినోదంబులందగుల! నీయమదిలుకాని చేతిబంతియో యనునట్లు మాటిమాటికి మైమఱచి క్రుంగుము,—

మ. తలయూచున్ దనలోనదానవగు సం ♦ తాపించుఁ లో నూఱకే
బలుకున్ జెక్కటచెయ్యి జేర్చుసఖులన్ ♦ బల్మారుదూఱున్బయల్
గలయన్ గౌఁగిటఁ జేర్చు నల్లడలవీ ♦ కన్ జూచు మైసామ్ములన్
వెలిదీయున్ బెదరున్ గలంగు నలువన్ ♦ వేమారు దూషించెడున్.

మేమెవ్వరమేని చేరఁజననాకగ్రోదరితటాలున శయ్యపైనుండి లేచి మేఘగర్జనగంభీరభాషణంబుల నేమేమిటియో మైమఱచి ప్రేలుచుండు. ఈవికారచేష్టలంగాంచి పలువురుపలువిధంబులుగా నుడువ రాజుగారా కోమలాంగికిపీడ సోకెననితలంచి యొండెజెనో భూతవైద్యులరప్పించిరే కాని వారివలనసార్థకమేమియు లేకపోయెఁ గావున.

చ. తిరిగితినెల్లచోటులకుఁ ♦ దెల్పితి భూధవునాజ్ఞ యెంతనే
దిరిగిన నొక్కవైద్యుఁడు మ ♦ దిన్ దిలకింపఁగానరాడికే
వెరవునఁబోవనేర్తు? బృధి ♦ వీనయు చెంగట నెట్టివిన్నపం
బిరవుగఁ జేయుదున్ భిషజుఁ ♦ డెక్కడనుండునో తెల్పుమీదయన్.

శాట. (ఆకాశమువంకఁ జూచి తలపంకించుచుఁదనలో) ఆఁ! దీనికారణము కొంతనాకు హృద్గోచరంబైనది. అయిన నేనాకోమలాంగింగని స్వయముగ సంభాషించినంగానియున్నయధార్థకథనంబు తేటఁబడదు. (ప్రకాశముగా) రాజభటుఁడా! నీవుకోరినకోరిక నేనే నెరవేర్చెదను. నాకుభూతవైద్యమునందు కొంతపరిశ్రమ కలదు. ఆసరోజాక్షియొద్దకు రహస్యచితంబుగ నీవునన్నుఁదోడుకొనిపోఁ గలిగితేని నేనాపిశాచంబును ముహూర్తమాత్రములో నివారణచేసెద.

రా. భ. పాంధా. రాజవనితలు నివసించియుండు రాజాంతఃపురంబులకుఁ బరపురుషుల నెట్లుకొనిపోవనగు ? ఇంతియెగాక మేలుకీడులతోఁ గూడికొనిన యీపనిలోఁ బ్రవేశించి సాగ్రహించు టెంతయు దుర్ఘటము. రాజుగారు శాసనమెట్టిదియో నీవెఱుంగుదువా ?

బాట. ఎఱుంగను. అదెట్టిదియో దెల్పుము.

రా. భ. మంచిది, వినుము.

చ. ముదముగ నాథరాధిపుని ♦ ముద్దులకూఁతు వికారచేష్టలన్
గుదురుగఁ జేయఁగాఁ గడగి ♦ కోరికతో నెరవేర్చువానికిన్
సదయత నర్థరాజ్యము నొ ♦ సంగుదురంట కుదుర్పకుండినన్
నుది దయలేకఁ దచ్ఛిరముఁ ♦ ద్రుంచెదరంట నికేమి చెప్పుదున్.

పాంథా! ఈశాసనము మిథ్యాప్రాగల్భ్యులగు వైద్యవేషుల నిదివర కెందరినో బలిపుచ్చుకొన్నది. కావున నీవవిచారుండవై మొండి చొరవఁ జేయకుము.

బాట. రాజభటుఁడా! ఆవిషయమై నీవెంతమాత్రమును సంకోచింపవలసిన పనిలేదు. ఈలాటివ్యాధుల నెన్నియో నేనిదివరలోఁ గుదిర్చియున్నవాఁడ. ఇట్టివానిం దగు చికిత్సలన్నియు నే నెఱుంగుదు. రాజకన్యాంతఃపురంబునకు నన్ను ప్రత్యేకించి రహస్యోచితంబుగఁ దోడ్కొనిపోవుటకు సందేహించితివేని రాజుగారి సముఖమునకు నేనే స్వయముగఁ బోయెద.

రా. భ. అటులైన వైద్యతిలకమా! శీఘ్రముగఁ బోవుదము రమ్ము, రాజుగారు మనరాకకై యెదురుచూచుచుందురు.

బాట. రాజభటుఁడా! నీవు ముందు నడుచుచుండుము. నేనీప్రాంతంబునం గల యొకవనమూలికను సంగ్రహించి నీవెనువెంట నేవచ్చెద. కాని మీరాజుగారి సౌధరాజం బెటనుండెనో నాకానవాలుమాత్రము చెప్పిపొమ్ము.

రా. భ. భిషగ్వరా! నీవీమార్గమున నేగినచో దవ్వుల నొకపుష్పవాటికం గాంచెదవు. దానినతిక్రమింపఁ గననగు నత్యున్నత ప్రాకారగభీరపరిఘావిరాజితంబై చుంబితనభోభాగగోపురాట్టాలక శోభాభిరామంబై వెలయు మేడయే మారాజుగారిదని తెలిసికొనుము. నీవు తడవు సేయక శీఘ్రముగ రావలయుఁ జుమీ. నేను పోయివచ్చెద, (అని రాజభటుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

బాట. (స్వగతము.) రాజభటుఁడు చెప్పిన చొప్పునఁబట్టి యోచింపఁగా నారాజబింబాస్యకు నిజమై నవిరహావేదనయే వాటిల్లెనని తోఁచుచున్నది. అవ్వా! ఇదివరకెంతటి మోహనమూర్తులను దీసికొనివచ్చి కనఁబఱచినను చలింపని యాయనితా శిరోమణిచిత్తమును నేఁడింతగ భ్రమింపఁజేసిన మహానుభావుఁడెవఁడై యుండెనో తె-

నిచ్చరాదు. సింహళద్వీప భూపాలుని పుత్రుండునిటులనే యర్థరాత్రమునఁ దనపజ్ఞనెవరో యొక మోహనాంగిపవళించియుండి తెల్లవాఱినతోడనే యదృశ్యయైనట్లు భ్రమించియామెకై మితిలేనివిరహపరితాపంబునొందుచున్నట్లు ప్రాంతంబున నొకవదంతిగలదు. అతండేయీమోహనాంగివిరహవేదనలకుఁగారణభూతుండు గాఁడుకదా. అట్లైనచో దారుణశాత్రవాపత్యులైన నాయిర్వురకుఁబరస్పరసంఘటనంబు దుర్లభంబు. ఎట్లయినను తొందరపడి నేనిపుడేమియునిశ్చయింపరాదు. అదిగో పుష్పవాటికలో నెవరో యొకమానవతి పరిదేవనంబుఁ జేయుచుఁ గ్రుమ్మరుచున్నది. ఆమెవిలాపములలో నాముందు ప్రయత్నంబున కనుకూలించెడు విషయంబులు కొన్ని తేలవచ్చును. నేనీచెట్టుచాటుననుండి వినియెద. (అనియొకచెట్టు మాటునదాఁగుచున్నాఁడు.)

(అంతదుఃఖాక్రాంతచిత్తయై మణిమంజరి ప్రవేశించి.)

మణి. హా! పుత్రా! చిత్రసేనా! ఇంకనెన్నడైన నిన్నునాకన్నులఁజూచు భాగ్యమబ్బునే? ఈభూమిపైనాకున్న యాధారంబీవయని నమ్మియున్న నన్నిట్లొంటరిగవిడనాడిపోయి దూరదేశంబుల నన్నుదలంచుచు నెచ్చోటఁ బంచత్వంబునొందితివిరా తండ్రీ? నేనింకేమి జూచుకొనిమనఁగలిగెదను.

ఉ. నామురిపెంపుకూన! నను • నాయమెపాయఁగఁ జిత్రసేన! నీ
నేమిదయోనర్చియుంటి, మును • నేతొలుబామునునోచినట్టినా
నోములపంటవై కలిగి • నొవ్వఁగఁ జేసెద వేమనందునో
మామకజీవనంబ! పరి • మాణము చెల్లెరయోరిపుత్రకా.

హా! తండ్రీ! చ. ఒనరఁగఁ జేరఁ జీరి తని • వోవని ప్రేమములూరనన్ను నే
గనిన[illegible]దియొక్క త్రుటి, • కాలమునైనను కన్నులారనిం
గని[illegible]ఁగ కుమార! యటు • గాంచినచోఁ గనుదృష్టిదోషమౌ
మను[illegible]కి యింకనెట్టుఁ • జూచెదనో కదనిన్ను పుత్రకా.

కన్నతండ్రీ! ఇంతకాలము నన్నెడబాసి దూరదేశములం జరించుచుండుట కెట్లోర్చితివిరా కుమారా.

ఉ. కమ్మనిముద్దుమోము మెటులఁ ♦ గాంచఁగఁ గల్గెడునన్న ప్రీతినీ
సొమ్ములుచూడనాకడుపు ♦ చుమ్మలుచుట్టుఁగదన్న యింక నే
నెమ్మెయి నిన్నుఁబాసిచరి ♦ యింపఁగనోర్చెద నన్న నాదుచి
త్తమ్ము కరాయిఁ జేసెను వి ♦ ధాతకదన్న యనుంగు పుత్రకా.

హా! కుమారా! చిన్ననాటినుండియు నీకుసోదరివలె మెలంగిన రోహిణీకన్యక యునీకై బెంగ పెట్టుకొనియున్నది. ఇట్టితఱినివుండిననామె మనోభ్రాంతులంబోనాడియ కన్నియకెంత సంతోషమును గలిగింతువో కదా తండ్రీ.

ఉ. ఎన్నడువచ్చునోయనుజు ♦ నెన్నడుఁజూతునో నాకొఱంతలిం
కెన్నడుదీరునో మదికి ♦ నెప్పుడు సంతసమబ్బు సంచునీ
కన్నులఁజూడఁగోరుచును ♦ కన్నులుకాయలుకాయ రోహిణీ
కన్నియసోదరా! యనుచు ♦ గాసిలుచుండెను రారపుత్రకా.

హా! కుమారా!

సీ. చిన్నారిపొన్నారి ♦ చిఱుతపాయపునీదు
చిన్నెలెన్నెన్నియో ♦ యెన్నియెన్ని
మమతతో నామ్రోల ♦ మసలెనుతఱినీదు
చేష్టలెన్నియొగణితిఁ ♦ జేసిచేసి
బాల్యమందునఁ బసి ♦ బాలురలోని నీ
యాటపాటల నెంచి ♦ యలరియలరి
తొలిజవ్వనమున నీ ♦ సలలిత మేధావి
శేషముఁగ్గడిత్రుప్తిఁ ♦ జెందిచెంది.

తే. గీ. యింతకాలంబుఁగడపితి ♦ నింకఋణము
చెల్లెనానీకునాకును ♦ చిన్నికన్న!
హాతవిధీ! మొండికట్టైనై ♦ బ్రతుకుచుంటి
సుతునినొకసారి కనులారఁ ♦ జూపరాదె॥
౩౨

హా ! పరమేశ్వరా. (అనిచెట్టుక్రింద చతికిలంబడి నిట్టూర్పు విడుచుచున్నది.)

కాట. (స్వగతము) ఆహాహా ! ఆమె చిరకాలమునుండి నన్నెడబాసినాకై విలపించుచుండెడు నాతల్లియేకదా. ఈపట్టున నేఁగి నాజననికి ప్రియమారఁ గౌఁగిలియొసంగెద. తొందరపడి నేనట్లు చేసినచో నాముందుప్రయత్నమునకు భంగము కలుగునేమో! కట్టా ! చిన్ననాటినుండియునన్నతి ప్రేమచే సహోదరునివలెఁజూచుచున్నయీ రాజకన్యకయుఁ దనదురవస్థనుఁ దొలఁగించునని నమ్మి నారాకఁ బ్రతీక్షించుచున్నదఁట. ఓహోహో ! వీరందరు నేనమరణించియుంటినని యే తలచుచున్నారు కాఁబోలు. ఇప్పుడు నేనేమి చేయఁగలయును? పొంగిపొంగివచ్చు నీదుఃఖమును నేనెట్లు భరియింతును? ఏదియైనను ముందు నాతల్లికి నేను కనఁబడవలయును. (అనిచెట్టుచాటునుండి వెలపలకువచ్చి,) జననీ ! చిరకాలపుత్రవియోగానల సంతాపంబుచే మిమ్మును నాయనుఁగు సోదరిని వేధించిన పాతకుండనగు మీతనూజుండను. ఇదిగో వచ్చితిని. నన్ననుగ్రహింపుఁడు. (అనితల్లి పాదములపై వ్రాలుచున్నాఁడు.)

మణి. (సంతోషపరవశాత్మయై మైమఱచి, ఓహోహో ! కన్నతండ్రీ ! ఎంతకాలమునకు నిన్నుఁ జూడఁగలిగితినిరా ! (అనిపుత్రునిఁ గౌఁగిటఁగదియించుచున్నది.)

చిత్ర. తల్లీ ! ఆనందాతిశయంబుచే సద్దుఁజేయకుఁడు మీరు నాపేరెనఁగట్టిగ నుచ్చరించినచో రాజకన్యకావిషయమైన నాముందు ప్రయత్నంబునకు భంగము కలుగును. రాజుగారు నారాకకై యెదురు చూచుచుందురు. కావునఁబోయి వచ్చెద. నాకిప్పటికాజ్ఞయొసంగుఁడు.

మణి. కుమారా ! నీవుదేశాంతరమునుండి తిరుగవచ్చిన సంగతి రాజుగారికిదివరకే తెలిసి యుండెనాయేమి ?

చిత్ర. తల్లీ. తెలియలేదు. రాజభటునితో నేనొక భూతవైద్యుఁడనని చెప్పియాతని ముందుగనంపి వనమూలికాన్వేషణకై తపంబున నేనిచటికివచ్చి మిమ్ముఁ గనుఁగొంటిని.

మణి. తండ్రీ ! నీవావిషయంబులోఁ బూని వైద్యవేషంబున రాజసంస్థానంబున కేగకుము రాజుగారిభయంకరశాసన మెట్టిదియో నీవెఱుంగుదువా ?

చిత్ర– తల్లీ ! ఆశాసనము నే నెఱుంగుదును, ఆవిషయములో మీరెంతమాత్రమును భయపడవలసిన పనిలేదు. రాజుగారి సమ్ముఖంబునకు నేనే విధము చేతనైనఁబోయివా

హృదయంబును గరఁగించి తదనుజ్ఞపై రాజకన్యాంతఃపురంబునకేగి రోహిణితో నానిజస్థితిరహస్యోచితంబుగఁ దెల్పెద. పిమ్మటనన్నియుఁ జక్కంబడు

మణి—తండ్రీ. నీవు పరమార్థదాయకంబగు సత్కార్యమునుఁ బూనియున్నవాఁడవు. అట్టి నీసదుద్యమంబున కంతరాయకంబుగ నేనేమియు ననఁజాల. కాని నీవు జాగ్రతఁ గలిగి యప్రమత్తుండవై ప్రవర్తిల్లవలయును సుమీ.

చిత్ర—తల్లీ! మంచిది. అటులనే సంచరించెద. కాని నేను వచ్చినసంగతి యేరికైనను దెలియకుండునటుల జాగ్రతపెట్టవలయునుసుండీ. నేను పోయివచ్చెద.

(అని చిత్రసేనుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మణి—ఆరాజకన్యకను విడిచిపెట్టి వచ్చిచాలాసేపైనది. నేను గూడశీఘ్రముగాఁ బోవలయును. సర్వకార్య సంధాయకుండవగు నోపరమేశ్వరా! సంకల్ప సంభవా! నాపుత్రుని ప్రయత్నంబును నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగఁజేయుము

(అని మణిమంజరినిష్క్రమించుచున్నది.)

(దక్షమహారాజును మంత్రియైన మారుతియుఁదిరుగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

దక్షు—మారుతీ, అపారమైన యీవిచార సాగరంబును దరియింప నెద్దియేని నొక యుపాయము దెల్పుము.

చ. అలయక దేహరోగమన ♦ నట్టిచికిత్సలొనర్చియుంటినిం
కలియనమ్రొక్కుకుంటి నర ♦ కేసరికెంతయుబత్తితోడనా
యలికుల వేశికూఁతునకి ♦ వన్నియువ్యర్థములయ్యెఁజేఁతలోఁ
గలిపినయట్లు మానసము ♦ కందికలంగెడు నేమిసేయుదుర్.

మంత్రిపుంగవా! నాకుమారీరత్నము నట్టిమిథ్యామనోభ్రాంతిచేత నే నవయు చుండెను. అయ్యో! ఈభ్రాంతిని నేనెట్లుఁ బోగొట్టఁగలిగెదనొకదా.

మారు—నృపశేఖరా! విచారపడినలాభమేమి? మానుషప్రయత్నములచేఁ జేయఁదగిన పనులన్నియు దేవరవారు చేయించుచునేయుంటిరి. అయినను, కార్యకారణ కర్తయైన పరమేశ్వరుని కటాక్షముండవలయు నేగాని లేనిచో మనుష్యమాత్రుల మగు మనవలన నేమియయ్యెడు? విారలూరక సంతాపించుటవలన సార్థకము లేదు. తగుప్రయత్నములు నింకను విసువక చేయించుచుండవలెను. మఱియు

సీ. వినుమీ రాటవరేణ్యా! మానవుఁడు స్వ • తంత్ర్యుఁ డస్వతంత్ర్యుండునై
తనమాయ నివ్విధ ద్రోయఁజాలఁడు తఁడు • త్రిస్థితివ్యాప్తినా
శనకృత్యాశ్రయుఁ డీశ్వరుం డతనిచే • సత్యంబుగాఁ దాను మో
హానిబద్ధుఁడయి కష్టసౌఖ్యభయమి • థ్యాభ్రాంతులం బొందెడుఁ

దేవా! రజస్తమోగుణంబులను పాశంబులచే బంధింపంబడి మనము ముక్కుత్రాటిచే పశువు మనుష్యులకు వశంబైన చందంబున నీశ్వరాజ్ఞాయత్తులమై ప్రవర్తించుచున్నారము, అంతియుకాని మఱొక స్వాతంత్ర్యంబు కలదే? అయినను మాయామోహితులమై యుండుటవలన "నోరుగాలిలో దీపము పెట్టి స్వామీ నీమహిమ జూపు" మనిన లాభము లేదనియోచించి దేవరవారి కుమారికారత్నంబునకు పైశాచికపుపీడ కలిగియుండెనేమోయని తలంచి మీయాజ్ఞగా భూతవైద్యుల నరయఁ దిరుగ చారులను బంపించియున్నాఁడను.

(అంతనొక ఫణిహారి ప్రవేశించి.)

ఫణి.—దేవా!

ఉ. భిక్షుఁడొ యక్షుఁడో వికృతి • వేషముఁ దాల్చి హజారమందుఁ దా
దక్షతఁ జూపఁ గుంకుమను • రక్తము మెత్తి విభూతిఁ బూసి రు
ద్రాక్షలపేరులెంతయు శి • రంబునఁ గంఠమునందు వేసెనో
రక్షక! భూతవైద్యుఁడట • రా మదిఁ గోరు మనుంచెనాజ్ఞనో.

దక్షు.—మంత్రిపుంగవా! వైద్యులనామంబునకొంతయు విసువు తోచుచున్నయది. ఇదివరకొంతమంది వైద్యులు జాలవైద్యశాస్త్రపాండిత్యం ప్రకటించుచు కుదిర్చెదమని పూని తుదకుఁ గుదర్చలేక తమ ప్రాణములం గోలుపోయిరి? కావున బలాత్కారముగ జీవహింసఁజేయుటయే కాని యింక నీవైద్యములతో ప్రయోజనమేమియు లేదని తలంచెద.

సూరు.—దేవా! అట్లననేల? ఏమహనీయుని ప్రభావమెట్టిదియో మన మెఱుఁగఁజాలము ఏ శ్రుట్టనే పాముండునో నో మనకుఁ దెలియవచ్చునా? దేవరవారి కఠినశాసనమును వినియుండియు దానిఫలము ననుభవించినవారిం గనియుండియు నిజమైన ప్రజ్ఞలేనివాఁ డిటుల సాహసించునే? మఱియు

ఉ. పోఁడిమి నల్పమానవులె • పూని యొనర్చెదు గొప్పకార్యముల్
వాఁడిమిఁ జూపనీతఁ డిటు • వచ్చెను లోనికి రా ననుజ్ఞ మీఁగా
రోఁడక యియ్యఁ గావలయు • నో నృప! యోడలు బండ్ల వచ్చు బం
డ్లోడల వచ్చునట్లనుట • యొప్పనె యెప్పటి కేది కల్గునో.

దత్తు—మారుతీ! అటులైన నా వైద్యుని మా యెదుటకు శీఘ్రంబ రప్పింపుము.

మారు—చిత్తము (అని కనుసంజ్ఞఁ జేయ ఫణిహారి నిష్క్రమించి వెంటనే వైద్యునితో తిరుగ ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వైద్యు—(రాజును సమీపించి యథోచితగౌరవంబులం జరిపి) మహారాజా! దేవరవారి కుమారీమణి లోకపీడ సోకనవిని నా భైషజ్య ప్రకర్షను ప్రభువులైన తమ యొద్దఁ జేటతెల్లంబుగ వెల్లడించి మీ దుహితృరత్నంబునకు సౌఖ్యమునుఁ గలుగఁజేసి మిమ్ము సంతోషపెట్టవలయునని యిచ్చవుట్టి వచ్చియున్నాఁడను దేవా! ఆజ్ఞ సెలవిండు.

దత్తు—ఓ భిషగ్వరా! మా శాసనంబు లన్నియు నీ వెఱుంగుదువా?

వైద్యు—చిత్తము దేవా! దేవరవారి శాసనంబులలో నే నెఱుంగని దొక్కటియును లేదు.

దత్తు—వైద్యుఁడా! ప్రాణహానిఁ దెచ్చెడు నీ పనిలోఁ బ్రవేశించు టెంతయు నాత్మహత్యకై పూనుటవంటిది. కేవలము శాకినీ పిశాచంబుచేఁ బట్టువడితివేని కీడువాటిల్లదు. కావున నీవు బాగుగ యోచించుకొనుము.

వైద్యు—మహారాజా! ఇట్టి ప్రాణోపద్రవకరంబైన పనిని నెరవేర్చుటకు నిజసత్త్వ మెఱుంగక యెవ్వఁడైన సాహసించునా? దేవరవారు కేవలము భూతదయాళుస్వరూపు లగుటచే నింత దూరము సెలవిచ్చుచున్నారు. కాని నా సామర్థ్యమునందు నాకు దృఢమైన నమ్మకము కలదు వినుండు.

చ. ఇలఁగల వైద్యశాస్త్రముల • నెల్లను నేర్చితి బ్రజ్ఞమీరని
రత్రిమతి నాటపద్వజన • మాన్యుఁడనై పలుసిల్లు దుంటి రో
గుల మును మున్న నొంచితినొ • కూరిమి సౌఖ్యము నందఁజేసి యు
జ్జ్వలతరకీర్తి మించితినిఁ • జాలప్రసిద్ధినిఁ జెందితి న్నృపా.

మఱియు.

చ. నినునిజశక్తిచే నెఱుఁగ ♦ నేరకఁ గొల్వఁగ రాను కార్యమే
నొనరఁగఁ జేసెదన్ బ్రతికి ♦ యుండినచో బలుసాకులైన నే
దినిబ్రతుకంగవచ్చుఁగద ♦ తేరిన నిమ్మహి నేను జన్మమొం
దినఫలమేమి? ప్రాణములు ♦ తీపిక దా భువినెట్టివారికిన్.

నాసామర్థ్యముఁ జెప్పెద వినుండు.

సీ. దేహజాడ్యంబైన ♦ దివ్యౌషధంబులఁ
బాయక దానిఁ బా ♦ పంగనేర్తు
పీడసోకినఁగాంచి ♦ వేవేగమంత్రితం
త్రిమ్ములనాబాధఁ ♦ దలగనేర్తు
మతిచంచలించిన ♦ మానకఁదగు చికి
త్సలదానిబాగుగా ♦ సలుపనేర్తు
విరహాబ్ధిమగ్నయై ♦ వెతలఁ జెందుచునున్న
దవిలినాథునిఁ దెచ్చి ♦ తనుపనేర్తుఁ

తే. గీ. గాకనింకెట్టికతమునఁ ♦ గలికివగల
పెగిలినవయుచునున్న నా ♦ బింక మొప్ప
తగునుపాయంబుఘటియించి ♦ తన్నివృత్తిఁ
జేసి మిముసంతసిల్లఁగాఁ ♦ జేయనేర్తు.

దేవా! నాప్రాగల్భ్యము విషయమై తమ రెంతమాత్రమును సంశయింప వలసిన పనిలేదు.

రాజు. వైద్యతిలకమా! నీనివాసం బెటనుండు? నీనామం బెద్ది? నీకులగోత్రము లెట్టివి? సమగ్రముగ వక్కాణింపుము.

వైద్యు. దేవా నాకునివాసస్థల మనవేయొకటిలేదు.

ఉ. పండినచోటఁ బండకయు ♦ బానము ద్రావినచోటఁ ద్రావగా
నుండక యెండవానలకు ♦ నోర్చియరణ్యనదీనదంబులన్
దండిగదాటిదాటికడు ♦ ధైర్యముతో పురిదుర్గసీమలన్
గొండికనాఁటనుండియును ♦ గ్రుమ్మరుచుంటిని నేనుభూధవా.

తే. గీ- వినుము సర్వంసహాధీశ ♦ విశ్రుతముగ
నవనిజములనుపీడించు ♦ నట్టిరోగ
దమనుఁడన నొప్పుచుండుటఁ ♦ దనరునాకు
దమనుఁడనునామధేయంబు ♦ తథ్యముగను.

ఉ. కులమునుగోత్రమెట్టిదని ♦ కోరఁగనేల? మదీయదార్ఢ్యమే
దెలిపెద నేనుదేశముల ♦ ద్రిమ్మరినై చరియించుచుండిమీ
కలికియవస్థఁజూచి యుప ♦ కారముఁజేయఁదలంచివచ్చితిన్
బలుకులికేల? నాప్రతిభఁ ♦ బాగ్గవమీరఁగఁ జిత్తగింపుఁడీ

దత్తు. వైద్యుఁడా! నీకువైద్యమునందు నిజమైన ప్రజ్ఞకలదేని నాముద్దులపట్టి బుద్ధిని దిద్దుపఱచి మాయొద్దఁదద్దయు బహుమతులఁదుము.

దమ, చిత్తము, మహారాజా! (అనిదమనుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

దత్తు. మారుతీ! ఇప్పుడు మనయొద్దకువచ్చిన వైద్యుఁడు నాముద్దులగున్న వ్యాధిని నివారణఁజేయఁగలఁడను ధైర్యము నీకుఁగలదా?

మారు. దేవా! ఈవైద్యతిలకుని పరిభావమనన్య సామాన్యంబనియే యూహించెద. ఏమన, దేవరవారి శాసనఫలానుభవము సోకినదిమొదలిప్పటివరకు నీతండు దక్కవేఱొండు వైద్యుఁడిట్లుదర్పముసుఁ జూపి చలింపని హృదయముతోఁ గుదిర్చెదనని దృఢముగ నక్కాణింపఁ గలిఁగెనే? ఇదియుఁగాక.

మ. గణనాతీతములైన తంత్రములనే ♦ కంబుల్గ్రహింగల్గఁద
ద్గుణదార్గుణ్యములెన్నఁజాలుదుమె ముం ♦ దున?గాక ముంజేతికం
కణముంగాంచగనద్దమేల? నిపుడే ♦ గానంగ నాదంభభా
షణయాథార్థ్యములన్ని స్పష్టమగునో ♦ సర్వంసహాధీశ్వరా.

మఱియు.

తే. గీ, పూర్వభవసంచితపుకర్మ ♦ పుంజమిలను
నరయఁబరిపక్వమైనచో ♦ నరులకెట్టి
కష్టముల్గలిగినను బాయుఁ ♦ గాన కర్మ
ఫణితి నేయుందువైద్యుని ♦ ప్రాభవంబు.

దక్షు. మంత్రిపుంగవా! మట్టిపిల్లియైనను మానిపిల్లియైనను నెలుకను బట్టుటయేప్రధానము. ఇంకనీవు నీపనిమీదనుండుము. అంతిపురంబున నేమి జరుగుచుండెనో చూచివచ్చెద. (అనిదక్షమహారాజు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మారు. ఈవైద్యుని గతియెట్లయ్యెడునో తెలియరాదు (అనిమారుతి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(అంతఃపురవర్తులగు వకుళ మాధవులను చెలికత్తియ లిద్దరు ప్రవేశించుచున్నారు.)

వకు. అక్కా! మనరోహిణి కొట్టిమత్ప్రిమల పాలయ్యెనే! మనతో బహుళోల్లాసముగా విహరించెడు కీరవాణి యెంతమిథ్యామనో భ్రాంతిచే పరితపించుచుండెనే! ఆనెచ్చెలి దురవస్థంజూచి నేనెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నదానను.

చ. కలఁగని పట్టినాథుఁగన • గాసిలి నాయకరత్న శూన్యమై
యలరెనుహారవల్లరికిరియఁగ ♦ హరిణాంకుఁడులేనిరాత్రియున్
బలె, రవిదీప్తికైనవయు ♦ పద్మినిచాడ్పున, వంతగుందివ
త్తిఁలుమన రోహిణీరమణి ♦ దీనతతాంతలతాంతమోయనన్.

మఱియు.

చ. కనులరమోడ్చియుండి కర ♦ కంజముఁ జెక్కిటఁ జేర్చియూరకే
పసటలవెచ్చనూర్పుచు న ♦ పారవిచారకృశాంగియైన యా
వనజదళాయతాక్షిదుర ♦ వస్థఁదలంచిన నేమిచెప్పనె
మ్మనమున సర్వమున్నలఁచె ♦ మానవనాథను తేతరంబిలన్

మాధ. సఖీ! మనరోహిణికి నిజముగానే మతిచలించినదని యూహించెదవా యేమి ?. ఆయాలాపములన్నియు నీకసంబద్ధప్రలాపములని తోఁచుచున్నవి కాఁబోలు కాని యావిలాపములకుఁదగిన కారణము కానలుంగుదు. ఆమించుబోఁడియొక రాకామరునిపై మరులుగొని విరహార్తిచేఁ గృశియించుచుండె. ఏమన, నీవా కాంత కలలోఁగని భ్రమించినదను రాకామారుండు మిథ్యాపురుషుండుగాక నిజమైనమానవుఁడై యైయుండవచ్చును. మనరోహిణీకాంత యాభూకాంత తనూజుని నిజముగానే చూచి మోహించి యుండవచ్చును. కానిపో,

ఉ. కేలనువీణఁబూనిమణి ♦ కింకిణినూపురతారహారముల్
జాలగఘుల్లుఘుల్లుమనఁ ♦ జక్కఁగమీటుచుఁ బాడునట్టియా
బాలశశాంకఫాల పరి ♦ పాటిఁదొలంగిమనోజరాగలీ
లాలసచిత్తయై నృపల ♦ లాముని గూర్చితపించుచుండునే.

కావునే కదా,

చ. తనవిలుఁబూనుచుం జురుచుల ♦ దద్దయుఁగల్లఁగఁ జేసి నారిచా
లనమున భ్రాంతులం గొలిసి ♦ లాలితపుష్పచయాంబకంబులన్
మనమును నొవ్వఁజేయుచును ♦ మన్మథుఁడాత్మవిలాసలీలలన్
వనజదళాక్షి వింతవల ♦ వంతలఁ జింతిలఁ జేయునో చెలీ.

కను. అక్కా! నీకట్టినమ్మక మెట్లుగలిగెనో తెలియరాకున్నది. పరులకుఁజూర శక్యముకానియీ కాంత యేకాంతసౌధాంతరంబున కన్యాపురుషుఁడు రాఁజాలునే? చాలు, చాలు. నీకుఁగూడ మతిపోవుచున్నదాయేమి? ఇదివరలో నెంతమంది మోహనాకారులను తీసికొనివచ్చి కనఁబఱచినను చలింపని యీసరోజాక్షి చిత్తమును నేఁడెవ్వరు భ్రమింపఁ జేయునో? ఇదియునుఁగాక.

ఉ. ఎక్కడిరాకొమారుఁడని? త ♦ డెక్కడినుండియిటవచ్చె? నచ్చియా
పక్కనునెట్లుబండె? చెలి ♦ పంపిననెట్టుల నూరకుండెనే? న
మ్మక్కరొ! యేటిమాటలహ ♦ హాపరికింపఁగనిట్టిచోద్యమిం
కెక్కడనైనఁగంటిమె? మ ♦ హిస్థలివింటిమె? మున్నుమాధవీ

మాధ. (చిరునవ్వుతోఁ) చెలీ! వినుము. ఆయిందువదన తనడెందంబునఁగల వలపును గుప్తము చేసికొని నేటికి నిజానురాగనిదానుండగు నొకమానవేంద్రతనూజునిఁ బొడఁగాంచి మోహపరితాపంబు నొందుచున్నయది ఇదియునుఁగాక ఖేచరుల మాయావిహారములై చిత్ర్యంబుల నీవెఱుంగవే? మనరోహిణీకన్య యతిసౌందర్యసంపూర్ణరాలుకదా. ఆమెయాలాపములనుఁ బట్టిచూడ నామె మనోహరుఁడంతకంటెను మిగుల సౌందర్యశాలియని నేనూహించెద. చెలీ! ఏమనిపట్లుకల శంకించెదవు.

వసు. మరేమియు లేదు. కాని, అక్కా! ఖేచరులమాయావిహారవైచిత్ర్యంబులకు వీరల సౌందర్యవిశేషంబులకు సంబంధమేమున్నదే! సుందరులగు మందయానలందరు నిట్టిదురవస్థ జెందుచుండిరే; ఇంక నీయుక్తులు చాలింపుము.

మాధ. ఎంతముద్దరాలవే నెచ్చెలీ! సౌందర్యవంతులగు స్త్రీపురుషులనొకచోఁ గూర్చుటయుఁ బిమ్మట నెడఁబాపుటయు ఖేచరులలీలలని మనము వినుచుండుట లేదటే? ఇట్టికారణమేదైనలేనిచో నాచిలుకలకొలికి చిటికెనవేలిపై పురుషుఁడు ధరించు నుంగరముండుటకుఁ గారణమేమైయుండునో నీవేయూహింపుము.

వసు. ఏమోనమ్మా. నాకేమియుఁ దెలియదు. ఇదియంతయు నొకమాయగానున్నది. అదిగో మనరోహిణియు మణిమంజరితో నిటులనే వచ్చుచున్నది. చూడుము

ఉ. నమ్ముము ముత్యముల్ గను వి ♦ ధమ్మున గన్నులనీరు జారఁగాఁ
దుమ్మెదలేపు రేగనని ♦ దోపగఁ గొప్పును వీడఁ గల్వలన్
గ్రమ్మెడుమంచుబిందువుల ♦ కైవడి లేజెమటల్జనింపఁగా
కొమ్మరో! కంటె! రోహిణియుఁ ♦ గోపముతో నిటువచ్చుచుండె మున్.

(అంతరోహిణియు మణిమంజరియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.-

రోహి- ఉ. హా సుమబాణ! హా చతుర! ♦ హా సుకుమారశరీర! హా నృపా!
హా సరసీరుహాక్ష! విర ♦ హానలకీలలఁ ద్రోచియిట్లు నన్
మోసముజేసిపోఁ జనునె ♦ మోహనరూప! తపించుచుంటినీ
వేసటఁ గొర్వఁ జాలనిఁక ♦ వేగమె రాగదవే మనోహరా!

హా! క్రూరకర్ములారా! పాపాత్ములారా! మోహనమూర్తియు నామనోహరుండు నగు నరపాలతనూజుని నాయొద్ద కనిపినవారెవరు? పిమ్మట నాహిమధామసన్నిభుని నన్నెడఁబాయఁజేసిన ద్రోహులెవరు; అయ్యయ్యో. నేమతిపోయి యేమిటిమో ప్రేలుచుంటినని వీరందరు భయపడి తొలంగిపోవుచున్నారు. అన్నా! నేనెంతమంద భాగ్యురాలనైతిని! హా! నామనోనాధా! నీవుకూడ నిట్లు దయవీడి కనుమఱుంగి నన్నలయింపఁ జేయుట న్యాయమేనా? ఆహాహా! అట్టిదాక్షిణ్యభావుండవును సుందరాకారుండవునగు నీకిట్టి క్రౌర్యగుణకళంకం బెట్లుగలిగెనో తెలియరాదు, హా! భగవానుఁడా! కామదేవా!

మణి. తల్లీ. నీవిట్లుస్వప్న పురుషునికై పలవించిన నేమిలాభమే?
రోహి. ఓహో ! జననీ !

మోహనవృత్తము.

హా జననీ నా ♦ ప్రాణధనంబున్ ♦ హరియించినసా ♦ హసుఁడెవ్వఁడె ?
మణి. యో, రాజముఖీ యా ♦ రాటము దేలే ? ♦ రమణీమణిదు ♦ ర్భ్రమవీడగదే.
రోహి. నైజశరీరున్ ♦ నాధునిస్వ ♦ ప్నభవుండనుచున్ ♦ బలుకందగదు
మణి. అం, భోజదళాక్షీ ♦ పుష్పశరాఖున్ ♦ బురుషున్వరియిం ♦ పుము వేల్పొకనిన్.
వసు. సఖీ. ఏలనీవిట్లు దురంతవేదనలఁ గృశియించెదవు ?
రోహి, అయ్యో. ఏమనిచెప్పుదును ? (అనినిట్టూర్పు విడుచుచున్నది.)
మాధ. సఖులారా. ఈమనచెచ్చెలి విరహజ్వరంబుచేఁ బీడింపఁబడుచున్నది ఈమెకు శైత్యోపచారములను చేయవలసియున్నది. కావున, కలువరేకులను తామరతూండ్లను గొనిరండు. సఖీ, రోహిణీ, ఊరడిల్లుము. ఊరడిల్లుము.
రోహి- మ. అనుఁగున్నెచ్చెలులార! నిర్దయతన ♦ త్యంతంబు నాప్రాణనా
ధుని రాజాత్మజుఁడాచి, యేలనిటువా♦దుల్సేయ? మీపుంశమీ
రనుమానింపక లేనిచో మదనబా ♦ ణాగ్నిఁగా మెయిన్వ్రీడి వేఁ
జనిజనాంతరమంనునైననతనిఁగా ♦ సత్యంబుగాఁ గూడెదన్
వసు. సఖీ ! ఏలనీవిట్లు మాపై నిరాపనిందమోపెదవు ?

క. కలనాదకంఠి చూపం
గలమా కలలోనఁగనిన ♦ కాంతునిభువిలోఁ
గలనారులెల్ల నీవలెఁ
గలనామోదించి వెతలఁ ♦ గలఁగుదురె చెలీ !

రోహి. ఛీ. ఛీ. దురాత్ములారా. మీమొగముఁ జూడరాదు. నాయొద్దనుండిలేచిపొండు. (అనిత్రోసివేయుచున్నది.)
మణి. తల్లీ. లేనిపోని ఘాంతులందగులక • సంతసంబునఁదోడిపారలవలె మెలంగరాదటే.
చ. కలయగనెండమావులను ♦ గానగఁదోచెడునీరుసత్యమే ?
యలరెసునద్దపుందళుకు ♦ నందలిబింబమునిక్కవంబె ! ఆ

న్నెలవగలాడి! నీదయఁన ♦ నీడనుజూచి భ్రమించెదేలనే ?
కలఁగనినట్టి రాసుతుని ♦ కై తమిఁ జెంది కృశించుటొప్పునే ?

రోహి. హా ! ప్రాణేశ్వరా !

మ. అవురా ! మామకపూర్వజన్మకృత ♦ పుణ్యంబుల్బలంపంగనె
ట్టివియో ! నాథ, మదీయబంధువులుపా ♦ టింపంగదుస్స్వప్నసం
.. పరూపుండవటంచుబల్కెదరుదు ♦ ర్భ్రాంతిన్ నినున్ నామనం
బవనిన్ గుమ్మరసారెపైనిడినయ ♦ ట్లారాటముంజెందెడున్.

మణి. తల్లీ. ఊరడిల్లుము.

రోహి. అహ్హా. స్త్రీజన్మమెత్తినందు కట్టినవమోహనాంగునిఁ జేపట్టి వానిమహాసీయ మంజులమధురాలాపంబులఁ దనివితీర గర్ణంబులం గ్రోలుచునాలని పొందునందే యేజన్మసాఫల్యమును జెందఁవలయునుకదా. అహోహో !

ఉ. ఆనగుమోముతామరస ♦ మానునునిద్దపుఁదళ్కు చెక్కులా
మేనిమెఱుంగునామినిమి ♦ మీసమునోమృగరాజవత్సమా
తేనియఁజిమ్మువాతెఱయుఁ ♦ దేటగునానిడువాలుకన్నులే
మానినిపొందఁగల్గి గర ♦ మంబున సౌఖ్యపయోధిఁదేలునో !

(అంతవైద్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

మణి. తల్లీవైద్యుఁడు వచ్చియున్నాఁడు చూడుము.

రోహి. (ఆమాటలువినకయేతనలో) అన్నా. నేనామోహనాకారుని పరాధీనునిగా నిచ్చెదనే ? అయ్యో. ఈవిరహవేదననెట్లు సహించెదను ? అకటా !

శా. ఆజాబిల్లి వెలుంగుఱేఁడుతనమా ♦ యన్ జేసినాచిత్తమిా
వ్యాజంబొక్కటిఁబన్నెనో పరిణయ ♦ భ్రాంతిన్ దగుల్పంగఁగా
కీజాలిన్ ననుబిట్టువేచమనసై ♦ యీరీతినన్బాసెనో
ఈజాముల్కడఁదేర్పగానెటులొకో ♦ ఈబాధనెట్లోర్తునో.

బా. (అనినిటలతటఘటిత కరకమలపుటియై బొటనవ్రేల నేలవ్రాయుచునిట్టూర్పు విడుచుచున్నది.)

దమ. (రాదహాకుని సమీపించి) తల్లీ. శాంతింపుఁడు. శాంతింపుఁడు. ఏలనినిగురించి మీరిట్లుఁ బ్రలాపించుచున్నారు?

రోహి. (కోపముతో) ఓరీ. మూర్ఖా! ఎవఁడవురానీవు? మీరందరుకలిసి వాటిరాత్రి నాహస్తతలంబున కనిపిన మోహనా కారునెచ్చోట దాచిరో చెప్పుము.

దమ. తల్లీ. తొందరపడిన లాభములేదు. శాంతిల్లినచో మీకు నేనొక పరమరహస్యమును చెల్పెద.

రోహి. మంచిది. ఆరహస్యమేమి?

దమ. తల్లీ. మీస్థితినిజూడ నాకొకసందేహము పొడముచున్నది. ఆసందేహమును ముందుగనివారించితిరేని నారహస్యమును చెల్పెద.

రోహి. సరే-నీసందేహమేమి?

దమ. తల్లీ. ఆరాజకుమారుఁడు స్వప్నపురుషుండుకాక నిజమైనమానవుఁడైయునచో మీ సేవకులలోఁగాని మిత్రులలోఁగాని బంధుగులలోఁగాని యొకఁడైనను వానివరసి తీసికొని రాలేకపోయెనా?

రోహి. అయ్యో. ఏమనిచెప్పుదును! పురుషనతంసమా! నా సేవకులకు మిత్రులకు బంధుగులకు నాకునిజముగ మతిపోయియున్నదనియే యభిప్రాయము. ఇప్పుడిటనున్న వారిలో నొకరైనను నాయందునిజమైన యభిమానము కలవారులేరు.

ఉత్సాహ. చిన్ననాటనుండినాదు • చెలిమిచేఁ జెలంగుమా
యన్నచిత్రసేనుఁడేగె • యాత్రసేయ నింకవాఁ
డెన్నఁడో నవచ్చునే? యి • కేమనందునిప్పువాఁ
డున్ననాయవస్థఁజూచి • యోర్చునే? దయామతిన్.

దమ. అన్నా. పాపము. ఎంతకష్టము. ఎంతకష్టము. (అని చేతులడ్డుపెట్టుకొని కన్నీరు తుడుచుకొనుచున్నాఁడు.)

రోహి. మానవోత్తమా! నీవెవ్వఁడవు? ఏదేశమునుండివచ్చితివి. ఇచ్చోటుకు నాగతంబేమి? నీచర్యలనుఁజూడగా నాకొకసందియంబు పొడముచున్నది.

దమ. తల్లీ. నేనొకపరదేశవాసుఁడను వైద్యవేషముచేఁ గాలముఁ గడపుచున్నవాఁడ మీకుకొండొకకారణంబుచే మనఃక్లేశంబుకలిగెననవిని దానినివారింపఁ జూచి వచ్చియుంటిని.

రోహి. అన్నా. నీవొక కాలచోదితుండవగు వైద్యవేషుండవేనా?

దమ- తల్లీ. అవును. నేనుచిత కాలచోదితుండనే. వైద్యుండనేకాని వైద్యవేషుండను కాను.

రోహి. నీవుచెప్పఁదలచియున్న పరమరహస్యమెట్టిదియో తెల్పుము.

దమ. మంచిది. (అనిసమీపించి చెవులో నెద్దియో జెప్పుచున్నాఁడు.)

రోహి. (ప్రసన్నముఖియై.) ఓహో. నేనింక ధన్యురాలనయ్యెన. (అనియానందపారవశ్యంబు చేనిశ్చేష్టితురాలగుచున్నది.)

(అంతనెచ్చెలులు సంభ్రమంబుగఁబరతెంచి)

వసు- ఓహో! చెలి! ఏమియీవింత! నీమిథ్యాపురుషుని జాడలేమైనఁ దెలియవచ్చెనా యేమి?

మాధ- అవును. అటులనే తోఁచుచున్నది- సఖీ ఏలనీవిప్పుడింతగ వికసితవదనారవింద వైయొప్పుచుంటివి ?

రోహి- సఖులారా! ఈవైద్యతిలకుని ప్రభావంబుచే నామనోవ్యాధి శీఘ్రకాలములో నివారణయగుటకు సందియంబులేదు-

సుశీ- సత్యము. సత్యము. తల్లీకలకాల మొక్కటీరుగనుండ నేర్చునే?

శా. కోపావేశతఁబోయె పుత్రుఁడనుచున్ • క్షోభించు నక్షత్రబోవ నే
ప్రాపున్ లేకఁదపించునిన్నుఁగృపచేఁ • బాలింపఁగా వేడ్కనా
యాపద్బాంధవుఁడిందిరారమణుఁడే • త్వాశ్చర్యమానట్లుగా
నీపుణ్యప్రతిబింబమైగావలయువిం • లే రాజబింబాననా.

దమ- (తనలో) ఓపరమేశ్వరా! నాప్రయత్నము నెట్లుఫలింపజేసెదవో నీదేభారము.

రోహి- (సహర్షముగా వైద్యుని సమీపించి) ఓహో ! వైద్యక్రియాకౌశలా ! ఇంక నాప్రాణములు నిలుచుటకు నీబుద్ధివిశేషమే యాధారము. నామనోవ్యాధిని నివారింపసమర్థంబగు విషయంబున సంఘటింపవలయునుజుమీ? నీవునాకర్ణపుటములయందుఁ బ్రయోగించిన మంత్రప్రభావంబులచే నామనోవ్యాధి సగము నివారణయ్యెఁది. తక్కినసగము శీఘ్రకాలములో నే నివారణఁజేసెదవని నమ్ముచున్నదాన.

విద- భిషగ్వరా! మా ప్రియసఖిని నుల్లసింపఁజేసినచో నీవుగొప్ప పారితోషికంబునుఁ బొందఁగలిఁగెదవు.

సోహి- నెచ్చెలులారా! నాకిప్పుడత్యంతానందముగనున్నదిసుఁడీ! (అంత చెలికత్తియలందరు శోకముఖులై పేరెలుంగున) ఓహో! యేమినాభాగ్యము! (అనికోలాహలముగ సంతసింపుచుండ దక్షమహారాజుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

దక్షు- ఓహోహో! ఏమి! నాభాగ్యరాశియగు చిలుకలకొలికి యీరోజున బహుప్రసన్నముఖియైయున్నయది- ఏమినాపుణ్యము! (అనికుమార్తెను సమీపించి)

శా. రావేముద్దులపట్టి రాగుణఖనీ • రావేసుధాంశూజ్వలా
రావే కోమలపద్మపత్రనయనా • రావేలతాంతాధరా
రావేనోములపంటమూలధనమా • రావేకలాకౌశలీ
రావే సంతసమందఁజేయఁగదవే • రా భాగ్యరాశీ సుతా.

ఆ. వె. నాదుముద్దుమూట • నాభాగ్యరత్నమా
నాదుజీవనంబ • నానిధాన
నాదుప్రాపుసీవ • నమ్మియుంటినిచాల
నాదుచెలఁగొప • నాతిరావె.

తల్లి. నీమనోరథనాపేక్షితుండగు రాజశేఖరుండు వచ్చియున్నాఁడు. నీవుసుముఖివై వానివరించి సుఖమువడయుము.

సోహి. దుఃఖమువడయుమనుఁడు. ఇంతయేల? తండ్రీ మీమాయోపాయము సంపూర్ణముగా ఫలించినది. మీకునాయెడల నిజమైనపుత్రికాభిమానముకలదేని నాజీవితేశ్వరుని జూపుఁడు. లేనిచో నేరజ్జువిషాగ్ని జలంబులఁ బ్రాణపరిత్యాగంబుఁజేయుట నిశ్చయము.

దక్షు. అన్నా! నాప్రియకుమారీరత్నంబున కింకనుమతిపోయియేయున్నది. కలలోఁగని భ్రమించిన రాకొమరుని నేనెట్లుదోడ్కొని రాఁగలిఁగెదను? దోడ్కొనిరానిచో నాముద్దులగున్న తవప్రాణంబులను విడుచునఁట. నేనేమి సేయుందును అయ్యో. తల్లీ! నిరపరాధివైననిన్ను వెతలపాలుచేయుటకు మేముశత్రులమే?

మత్తకోకిల. మున్ను నేబహుమానవుల్ వ్రతముల్ ఘనమ్ముగఁ జేసిరో
సన్నుతాంగిరొ యన్నఁగనివంశంబునన్ దౌహిత్రిలా
భోన్నతిన్ ఘటియింతువంచుఁ మహోన్నతస్థితిఁ బెంచితిన్
గన్నతల్లిమకాలమృత్యువు వైనసంఘటు జేయుదువే

(అనిసవినాపంబుఁగల వైద్యునిఁ జూచి) ఆఁ! వేషధారీ! నీమోసము తెలిసినది. కానియందులకుఁ దగినఫలమునిప్పుడే యనుభవించెదవు.

ధను. దేవా. నామనవి యొకటిఁ జిత్తగింపుఁడు. దేవరవారికుమారీరత్నంబునకుఁ గాకపైత్యవ్యాధి యంకురించి యీకొంచెపరికారము బాధించుచున్నది. అద్దానిమహార్ఘమాత్రములోఁ గుదుర్పసమర్థంబగు పవమూలిక యొకటికలదు, అయ్యది ప్రస్తుతము నాయొద్దలేకపోయెను ద్వీపాంతరములయందెందైన నాయోషధిని వెదకి తెచ్చి మీపట్టికివ్యాధిని వారణఁజేసెద,

చక్రు, మాయవైద్యుఁడా, ఇఁక నుమేమునిను నమ్మఁజాలము, కుదిర్చెదమనివచ్చి కుదర్చలేనివారు పొందెడు శిక్షనుఁబొందుటకు సిద్ధముగ నుండుము,

రోహి, తండ్రీ! నాకీవైద్యునిలక్ష్యమిందు దృఢమైన నమ్మకముకలదు, కావున నీపై నలుగక నీతఁడు చెప్పిన చొప్పుఁ జరిగించుటయె నాకోరిక.

చక్రు. అట్లైన, తల్లీ, ముఖ్యముగ నీకోరిక ప్రకారమే జరిగించెదను. వైద్యుఁడా నీవెంతకాలములో నాయోషధిని దెచ్చియీఁ గలిగెదవు ?

ధను, దేవా, ఒకమాసము గడువిచ్చినం జాలును.

చక్రు, మంచిది, ఇపుడే రేవులో యానపాత్రము సిద్ధముగనున్నయది: శీఘ్రము పోయి రమ్ము: (అనియందరు నిష్క్రమించుచున్నారు:)

గద్య.

ఇది శ్రీమద్వేంకట రమణకరుణాకటాక్ష వీక్షణాసారసమాసాదిత రసబంధుర
కవిత్వవైఖరీ ప్రవీణాపస్తంబసూత్ర శాండిల్యసగోత్ర పవిత్రహోత్రుపల
కలశార్ణవరాకాకైరవమిత్ర వేంకటరత్న సుపుత్ర వెంకమాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల వివిధ విద్వజ్జనవిధేయ వేంకట
కృష్ణనామధేయ ప్రణీతంబైన రోహిణీ
సుధాకరవిజయంబను నాటంబున
తృతీయాంకము

శ్రీరస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

చతుర్థాంకము.

(సముద్రములో నోడపై వైద్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వైద్యు. ఉ. రంగదభంగనిర్మలత • రంగము లాకసమంటుచున్నను
ప్పొంగ నభోంతరాళమునఁ • బొల్చువిహంగమరాజితోఁడను
త్తుంగవిసారనక్రముల • తోఁగమఠంబులతో వియద్ధునీ
సంగతి నేత్రపర్వమయి • సాగర మొప్పెడు నద్భుతంబుగన్.

ఆహా! ఈసముద్రయాన మెంతమనోరంజకముగా నున్నది. స్వచ్ఛమైననీల వర్ణముతో నొప్పుచుండెడు గగనలక్ష్మికి కంఠాభరణంబుల ననుకరింపుచు విరతవన్నెలుగల పులుఁగుతెల్లయెడల వెల్లుగ నెగురుచున్నవి. చరమగిరిగతుండగు భానుసమాగమనంబునకలరి పరిశుద్ధికై ఛాయాదేవి యారవేసిన రక్తపీతాంబరంబన నపరదిక్కున కెంజాయ లొప్పుచుండె. ఏప్రక్కఁజూచినను శ్రవణోత్సవంబుగ జలిబిలినినదంబుల తరంగములు లేచుచున్నవి. వృద్ధభానుకిరణ ప్రసారంబునఁ బ్రభిన్నతరంగ జలబిందువు లమూల్యరత్న మౌక్తికంబులోయన శోభిల్లుచు రత్నాకరనామ సార్థక్యకత్వమును సిద్ధింపఁజేయుచున్నవి అహాహా. ఉల్లాసముతో నీటిపైఁ దేలియాడెడు చిఱుచేపలయొక్క తరళ కాంతు లెంతమనోహరముగనున్నవి, నీటిపక్షు లాచిఱుచేపలను బట్టుటకై నీటి నారయుచు నెంతయుత్సాహముగా కలకలస్వనంబులతో నెగురుచున్నవి. పల్లెవాండ్రు చేపలను బట్టుటకై వేట నావలసంచరింపుచు నతిసంభ్రమంబుగ వలలొగ్గువారును, పన్నినవలలనులాగి ఝాడించువారును, యావలమిట్టుపడుచుండు చేపల నత్యాతురతచేఁ గట్టిగఁబట్టి తమబుట్టలలోనికిఁ ద్రోయువారునుగాఁ బలువిధముల నెంతయు ను

త్సాహముతో సంచరింపుచున్నారు. ఆహా! దక్షిణదిక్కునుండి పయ్యెరదేంతో హాయినిగలిగించు నటులవీచుచున్నది. ఇప్పుడీసముద్రమల్ల కల్లోలముగాక నెంతయు నెమ్మదిగానున్నయది. గాలియు వాటముగానుండె. ఈయోడయు నత్యుల్లాసముగా నడుచుచున్నది. ఇవన్నియుంజూడ నాప్రస్తుతోద్యోగంబున కనుకూలశకునంబులవలెఁ గాన్పించుచున్నవి. ఆఁ! యేమిచెప్పుమా! బెస్తలందరు తత్తరపాటుతోఁ బరస్పరాహ్వానములు చేసికొనుచున్నారు- శ్రద్ధగావినవల యును- (అనియాలకించుచున్నాఁడు-)

పల్లెనాయకుఁడు- (తోడివారలనుద్దేశించి) ఓరబ్బోసి- ఈపాటికి నేపలయేట పాలించండోసి- అబ్బోసిబాబు తుపానొచ్చేడుకంబోసునోసి. తూర్పుగాలి జెగులు పుట్టించునటులీసుసుండెనోసి అదుగో నీటిపచ్చు లెక్లెగురుచుండెనో శూడండోసి ఇంకనుమన రేవు కాడకు పోదారిరండోహోయి ఆడబ్బాసిగ్గోసిన నేపల్లెండోసి- మరికొక తూరొద్దారిరండోసి. ఝల్లండే హే-

వైద్యు- ఆహా! గడియకిందటనెంతో రమణీయముగానుండిన భూనభోంతరాళ మంతేయు నిపుడెంతభయంకర స్వరూపమును ధరించెను. జాలరులు తమవేటఁజాలించి చెల్లాచెదరగా నలుదిక్కులకు పాఱిపోవుచున్నారు. నావికులు పడవతెరచాపలను దింపివేయుచున్నారు. పల్లిపసిబాలురులెంత నిర్భయముగా నోడకొయ్యలపైకెక్కి త్రాళ్ళను సవరించుచున్నారు. ఆహా! అంతకంతకు గాలి బహుభయంకరముగా రేగుచున్నది. అదిగో తూర్పున గాటమగు మబ్బులలో మెరుపులు మెరయుచున్నవి. ఛటచ్ఛటానినదంబుల గుండియలవియునటుల నుఱుములుఱుముచున్నవి. ఎక్కడజూచినను పిట్టలు చెలరేగి యాడుచున్నవి. ఇవియన్నియు నొకభయంకరమైన తుపానాసన్నమైయుండుట సూచించెడు. అయ్యయో! అట్లయిన నీనడిసముద్రములో నేనేమిచేయుదును- ఇందలిజీవులగతియెట్లయ్యెడునోగదా. హా! దైవమా, నీలీలాసంకల్పం బెట్టులున్నదో తెలియరాదు. అత్యార్తులమగు మమ్ములనీ యాపదనుండి తొలఁగించి రక్షింపుము. ఈయపారపారావారంబున నీవుదక్కమాకు వేఱొండు శరణ్యంబులేదు. ఆహాహా! తుపాను రేగినది. ఇంక నేట్లోగదా.

లయగ్రాహి.

మిక్కుటపుమారుతము ♦ లొక్కతటి రేఁగ నిరు
ప్రక్కల తరంగములు ♦ నెక్కొనియెడున్ బ్రా
గ్దిక్కునను మించులత ♦ ఘుక్కుమన మేఘములు
మిక్కిలిగ గర్జిలెడు ♦ నక్కజముగాఁగన్
గ్రక్కదలెనోడ యొక ♦ చక్కనిఁ జరింపకయు
నెక్కడనొ డోలగతి ♦ నిక్కముగనూఁగున్
గ్రిక్కిరియఁగాఁదిమిర ♦ ముక్కడరఁ గ్రమ్ముటను
వెక్కసముతోఁ జెనిది ♦ యెక్కడితుపానో!

ఔరా! ఎంతటిలో నెంతప్రళయము తటస్థించెను! లంగరువేసియున్నను నీయోడ నిలబడక స్వేచ్ఛగఁదిరుగుచుండె. కూపకమున వ్రేలాడు త్రాళ్లన్నియుఁ దెగిపోవుచున్నవి. అదిగో నావికుఁ డెద్దియో కేకవేయుచున్నాఁడు- శ్రద్ధగా వినవలయును (అని యాలకించుచున్నాఁడు).

ఓడనా. శా. హాహా యోడమునింగి పోవుజనులా ♦ రాహానివాటిల్లుమీ
హాహారావము లేమిలాభమిటనా ♦ యాలాపముల్మానియే
సాహాయంబును నైనఁబొందుటకునై ♦ సర్వేశుఁబ్రార్థించినా
యూహన్ గూపకమాని ధైర్యమును మీ ♦ గూనన్ శుభంబయ్యెడిన్

వైద్యు-ఆహా. ఈతుపానెంతటిలో నధికమాయెను! (అంతనాయోడ యొకకొండకుఁ దగులుకొనుచున్నది.) ఆఁ! ఏమిచెప్పుమా. ఇప్పుడొక పెద్దచప్పుడు వినిపించినది ఈయోడ యేదైననొక కొండకుఁదగులుకొనెనాయేమి? అట్టియుపద్రవమే సంభవించెనుగాఁబోలు. అన్నన్నా! ఓడలోనిజనులందరు హాహారావములతో నెట్లు పైకి వచ్చుచున్నారు! కటకటా!

సీ. ఒకయోరనోడనా ♦ వికులార్తరవములఁ
బటుసంభ్రమంబునఁ బఱచుచుండి

యొక చెంతఁబితరుల ♦ నొత్తి చీఱెడు బాల
కులరోదనధ్వాన ♦ ములు చెలంగె
నొకవంక నెదురొమ్ము ♦ లకుఁగందువులదార్చి
యడలుబోటులయేడ్పు ♦ లతిశయిల్లె
నొకక్రేవసతిభీత ♦ చకితవృద్ధజనాళి
హాహారవంబుల ♦ సడలఁజొచ్చె

గీ. ప్రబలఝంఝూనిలంబువీ ♦ వంగఁదొడఁగె
భీకరంబుగఁదరఁగలు ♦ పిక్కటిల్లె
చిటపటధ్వానములనోడ ♦ చెక్కలెల్ల
వీడునో దేవ ! మమ్ముగా ♦ పాడవయ్య.

హా! దైవమా! నాప్రియయైనతల్లిని యెడఁబాసి చిరకాలమన్యదేశ సంచారముఁ జేసిచేసి యిప్పుడీలాగు సముద్రములో మునిఁగి యామెనుగూడ దుఃఖార్ణవంబులో ముంచెదఁగాఁబోలు. అతిప్రేమచేఁగన్నతల్లి నన్నెడఁబాయఁజాలక కడుదుఃఖించుచుండఁ గఠినహృదయుఁడనై విడఁద్రోచి పోయిన పాపాత్మునకిట్టి దిక్కుమాలిన మరణము తటస్థింపనున్నె. అయ్యయో! చిన్ననాటనుండియు నేను సోదరీభావముతోఁ జూచుచున్న యారాచకూతుని కిదియొకక్రొత్త యాసనుఁగల్పించి లేనిపోనిది మఱింత దుఃఖపెట్టెదను కాఁబోలు. అన్నా; నే నేమిచేయుదును. ఇప్పుడు నేను విచారించుచుండిన లాభములేదు. ఓడచెక్కలు విడిపోవుచున్నవి.లోనికి నీరునిరర్గళముగ వచ్చుచున్నది. ఎద్దియేని నొకదృఢమైనదుక్కను సంగ్రహించి దానిచే నాప్రాణములం గాపాడుకొనఁ బ్రయత్నించెద. ఆహాహా! కీడులో నొక మేలన్నట్లు నాకిదిగో నిక్కడనొక గట్టిచెక్క లభించినది. దీనిసహాయంబున నే సముద్రములో నీది దరిఁజేరఁబ్రయత్నించెద. (అనిసముద్రములో దుమికి యీఁదుచు) అయ్యయ్యో, నాసహచరులైనజను లెట్లు సముద్రములోఁబడి మునిఁగిపోవుచున్నారు? అన్నా అద్దరియిద్దరి గానరాని యీమహోదధిలో నేనెంత నీఁదవలయునో గదా? అదుగో ఇడమున నల్లనిచుక్కవలె న

ద్దియో గాన్పించుచున్నది వహ్వా అదియొకభూభాగమే కావచ్చును, అటులైన నేగవ్యూతిమాత్రంబేఁగినచో గట్టుచేరంకలిగెదను. హారక్షకా నన్నేలాగునో దరిఁజేర్ప నీదేభారము. ఇదిగో గట్టుసమీపించితిని- (అనివైద్యుఁడు గట్టెక్కి) అమ్మయ్య. ఇక్కడికి నేకొంతమట్టుకుఁ గృతార్థుఁడనైతిని. ఈలాటి మహా పదరిములోనుండి తొలగించి నన్ను రక్షించిన పరాత్పరుఁడే యీ నాయుద్యమంబునుగూడ నెరవేర్చెడునని నమ్మెద. (అనినలుదిక్కులు తేరిపారఁజూచి) ఆఁ! ఏమి! నేను తిరుగ మగధదేశంబునకే వచ్చితినికాఁబోలు. అబ్బా! అగణిత గ్లానిచే నాకరచరణాద్యవయవంబు లేవియు స్వాధీనములు కాకయుండె. అన్నన్నా!

చ. నడవఁగకాళ్లురావు నయ ♦ నంబులఁజీఁకటిగ్రమ్ము భ్రాంతిచే
వడఁకుచునుంటిశీతమున ♦ వస్త్రములుందడియారలేదు నేఁ
గడువడిక్షుత్పిపాసలను ♦ గాసిలుచుంటినిఁగాననింక నా
బడలికవాయఁగొంతవడిఁ ♦ బచ్చికపట్టున విశ్రమించెదన్.

(అనియిటునటుఁజూచి) అదిగో నికటికనతి దూరంబున నొకతటాకంబును దాని చెంగటనొక రసాలవృక్షంబును గాన్పించెడు. ఎంత శ్రమపడియైన నేనచటికేగి చూతఫలంబులఁ గడుపారభక్షించి నిర్మలోదక పానంబుచే నేదదేరి కొంతవడి యట విశ్రమించెద. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అంతవిశారదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

విశా- ఓహో! ఏమి యీయింద్రజాలము! సుధాకరయువరాజ నందనుని మిథ్యామనోభ్రాంతికి మూలమెట్టిదియో విచారింపవలసినదని సింహళద్వీప భూపాలుండగు రత్నాకర మహారాజుగారు నాకాజ్ఞాపించియున్నారు. ననెంతదేశములతిరిగిన నందుకు నిదర్శనంబైన విషయంబెద్దియుఁ గానరాదు. ఈమగధదేశంబునఁ గూడ నావదంతియే వ్యాపించియుండెను కాఁబోలు. ఓహో! ఏమియాచిత్రము అదిగో మగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరుఁ డమాత్యద్వితీయుండై యిటులనే వచ్చుచున్నాఁడు. అతండు పాంచాలనరేంద్రునితోఁగూడి మాయేలికపైనే యేమిటియోమంతనములు చేయుచుండెనని తెలియవచ్చినది. కావున వీరలిప్పుడేమేమి ముచ్చటించుకొని యెదరో నేనీ చెట్టుచాటున నుండివినియెద. (అనియొక చెట్టుచాటున డాగుచున్నాఁడు.)

(అంతరాజశేఖరుండును మానవర్మయు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాజ- మిత్రమా. ఆకమలాకరంబెంత రమణీయముగా నున్నదో చూడుము.

చ. తమచెలిరాక చేనలరి ♦ తమ్ములుసంతసమొందుచుండలో
భ్రమరములుత్సహించితమ ♦ వల్లభివల్లభులంగ్రమంబునన్
దమకముమీఱఁగూడఁగను ♦ దగ్రతరేగవిహంగసంఘముల్
భ్రమఁగొనిపాఱఁగంటె కను ♦ పండువగొల్పుసరోవరంబిటన్.

(అనియిటునటుఁజూచి) మంత్రిపుంగవా. ఆకనఁబడెడు కుజచ్ఛాయనెవరో మానవుండు కడుగాఢ నిద్రాముద్రితుఁడై పరుండియున్నాఁడు. అతండీమగధదేశంబునకురాఁగతం బెట్టిదియో తెలిసికొని రావలయును. (అనినిద్రాసక్తుండై యున్న దమనునిచేరంజని వానిజేబులోని యుత్తరంబును బసిడియుంగరంబును బైకిదీఁసిచూచి నివ్వెఱగంది) మిత్రమా! చూచితివా, యీయంగుళీయమును. ఇదియెవరిదియై యుండవచ్చునో కనిపెట్టుము (అనియుంగరమును మంత్రి చేతికిచ్చుచున్నాఁడు.)

మాన- (ఉంగరమునుజూచి) ఇదిరత్నాకరుని పుత్రుండగు సుధాకరుని యుంగరము వలెఁగాన్పించెడు. మున్నొకనాడు సింహళద్వీపమందలి పద్మాకరతటంబున నవగాహనం బాచరించుచుండ సుధాకరుని వ్రేలినుండిజారి సలిలంబులోఁ బడ నిద్దానినే వెదకితిరుగ నాతనికిచ్చియుంటి.

రాజ- మంచిది. (అనిసామర్షంబుగఁదిరుగా యుంగరమునందుకొని) మిత్రమా! నాకు నట్లనే తోఁచుచున్నది. అయిననీయుత్తరమేమిటియో జూడనిమ్ము. పిమ్మట యోచింపవచ్చును. (అనియుత్తరము జూచుకొని తనలో) అన్నా! ఎంతమోసము వచ్చెను! కానిమ్ము. ఇప్పుడైనను మిగిలిపోలేదు. (ప్రకాశముగా) మిత్రమా. ఇటురమ్ము. (అనిచెవులో నెద్దియో చెప్పుచున్నాఁడు.)

మాన- చిత్తము, చిత్తము. ముఖ్యముగ నేనటులనే జరిగించెద.

రాజ- ఇదిమనకెంతయు నవశ్యకర్తవ్యంబుసుమీ. నీవేమఱియుండకుము. నేనిప్పుడే పాంచాలదేశమునకుఁ బోయివచ్చెద. (అనిరాజశేఖరుఁడు పాంచాలదేశమును గూర్చి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అంత దమనుఁడు నిద్రమేల్కనిలేచి)

దమ- అన్నా! నేనెంతగాఢనిద్రం దవిలియుంటిని! (అనిజేబుతడవుకొని) అఁ

ఏమిది ! నాచేతిలో పసిండి యుంగరంబు నుత్తరంబుఁ గానరావు ; పేమైపో యెనోకదా ! అయ్యో ! నేశ్రమపడి పూనివచ్చిన కార్యమెంతయు విఫలమై పోయినది. ఇంకనెట్లోగదా. హా ! దైవమా!

సీ. ఇంకనెవ్విధమున ♦ బంకజముఖి మనో
హరుని నేనెందైన ♦ నరయువాఁడ
నాథుఁ దెచ్చెదనంచు ♦ నమ్మించివచ్చితి
తెరవమో మెటునేను ♦ తిరిగిజూతుఁ
గాంచిననీపని ♦ కాయయూపండాయె
నాయననేయుక్తిఁ ♦ జేయనేర్తు?
యుక్తిఁజేయుకయున్న ♦ నువిదవీడదె తన
ప్రాణంబులనుదుఃఖ ♦ భరముచేత

తే. గీ. కటకటా యేలనాకల ♦ కంఠకంఠి
వ్యర్థమగునాశలనుముంచి ♦ వనటఁబెంచి
పాపమొడిఁగట్టుకొంటిని ♦ పాపులుమాలి
ఏలరావలెనిటకునే ♦ జాలిదూలి.

కట్టా ! ఎంతపనిజరిగెను. (అనిమానవర్మనుజూచి) ఓహో ! మానవోత్తమా ! మీరెవ్వరు ? ఏలమీరిచోట వేంచేసి యుంటిరి ?

మాన- పురుషశ్రేష్ఠమా ! నేనుమగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరుని మంత్రిని, వేటని హారార్థమైవచ్చి పసిఁడియుంగరమును ముక్కునఁగఱచిపట్టిపాఱుచున్నపిట్టనొక దానినెగిచి వచ్చుచు నీయాక్రందన మునువిని నేనిటవచ్చితి.

దమ- ఓహో ! పసిఁడి యుంగరముతో నెగిరిపోవు పిట్టయేదిక్కు కరిగెనో మీరె ఱుంగుదురా ?

మాన- ఎఱుంగుదు. ఇటురమ్ము. (అనిదమనునితో మానవర్మ నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)
(అంతవిశారదుఁడు వెలికివచ్చి)

విశా- (స్వగతము) వీరలెద్దియో దుర్మంత్రమును జేయుచున్నారు. ఇంతహాటాత్తుగా రాజశేఖరుండు పాంచాలదేశంబున కేగుటకేమి హేతువో తెలియరాదు. బా

టసారియుంగరమును రాజశేఖరుండే హరించియుండవచ్చును. అయినను మానవర్మపలుకులు సంశయమును గలిగించుచున్నవి. చాటుసారి మాటలను బట్టిచూడఁగా నాతండొక రాజకన్యాసందేశంబున పనిఁబూని వచ్చెనని తోఁచుచున్నది ఎట్లయిన నీయుదంతమును మారాజుగారికి శ్రుతపఱచవలయును.

[అని విశారదుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు]

[సింహళద్వీపంబున కారాగృహములో సుధాకరుని మోహపరితాపము]

సుధా. హా! భగవానుఁడా! ఆడిని నేనేల వెట్టివైరాగ్యమును బూనితి. నన్నతి ప్రేమ చేఁజూచుచుండెడు నాజననీజనకుల మాట నేనేల వినకైతిని. ఓజీవితేశ్వరీ!

ఉ. నాయనుకూలభాగ్య సద ♦ నా మదనాగ్ని నిద్రోఁచియిట్లునన్
బాయఁగనీకు నేనుపగ ♦ వాఁడనె కోమలి లేతమావిగు
న్నా! యిఁక నాదునయ ♦ నంబులకుత్సవమబ్బునట్లుగా
వేయివిధంబులంబరిత ♦ పించుచునుంటిని రావె సుందరీ.

క. కలికీముద్దులచిలుకల
కొలికీ నామెదదహించు ♦ కూర్మిరమయినపూ
ములికీ నాపైనీకే
యలుకేలే వేగరావె ♦ యలికులవేణీ.

హా. ఏణాక్షీ! నీవెంతమాయలాడివే!

ఉ. ఎంతటిజాణవే సమయ ♦ మెంచిసుషుప్తినిఁజెందియుండ నా
వంతయుశంక లేక పరి ♦ హాసముఁ జేయఁగనాదు ప్రక్కకే
కాంతమవచ్చి నేర్పుఁగను ♦ కాంతరొ నీకనకాంగుళీయముం
సంతసమందఁ బెట్టితివి ♦ సారసలోచన నాదువ్రేలికిన్.

కవిరాజవిరాజితము.

ఇదివరకిమ్మహి ♦ నిందునిభాస్యల ♦ నేణసునేత్రల ♦ నెందఱినో
ముదముగ చూచిన ♦ మోహముకల్గదు ♦ మోహినినీపయి ♦ ముందుగ నా
హృదయము చిక్కెన ♦ హీనవిలాసిని ♦ యేమొడఁడాగితి ♦ వేయకటా
యదనిదె మారశ ♦ రాగ్నికినింధన ♦ మైతిని కావవె ♦ యబ్జముఖీ.

[అంతరత్నాకర మహారాజు ప్రవేశించి]

రత్నా- అన్నా! నాప్రియతనూజుండు కలలోఁగన్నకన్యకామణింగూర్చి చేయుంబవ లునెట్లు మనోభ్రాంతులకు లోనై నవయుచున్నాఁడు! వీని నెట్లు శాంతింపఁ జేయనగునో కదా.

సుధా- (తనవ్రేలినున్న యుంగరముఁజూచి) హా. నాముద్దుటుంగరమా! నీవుకూడమా వలె నే కాంతివిహీనవై గాసిల్లుచుంటివా యేమి? అటులనే కావచ్చును.

ఉ. ఆనలినాక్షిఁబాసివిర ♦ హార్తినిఁగుంది కృశించుచున్న యీ
హీనునివ్రేలినున్నఫల ♦ మేమియటంచునొ కాక రాజబిం
బాననబాసి యుండుటనొ ♦ హా! పరికింపఁగాంతిఁద్రోచినీ
మానితదివ్యతేజమును ♦ మాపితివెంతయు నంగుళీయమా.

ఉంగరమా. నీవుకాంతిమారియున్నను నాకుప్రియమైనదానవే. అయ్యయో వెఱ్ఱిదెందమా! మోహనాంగియైన యాకలువకంటి నెడబాసి యుంగరము నా సించిన నేమిలాభమే?

ఉ. మించులమించు నజ్జముల ♦ మేలిమిశోభహసించుఁ జందిరిక
గొంచెముసేయుఁ జక్కవల ♦ నువ్వొలిబుచ్చును పామురగెల్చురా
యంచలకీవిగేరు మది ♦ రాక్షి శరీరవికాశనేత్ర హా
సాంచితమైనచన్నవయు ♦ నాకనుయానముఁ జూడనెంతయున్.

అయ్యో. నావంటి మందభాగ్యున కట్టిసుందరి లభించునే?

రత్నా. కుమారా! ఏలనీవిట్లు వ్యర్థమైన భ్రాంతులందగిలి పరిదేవనంబుఁ జేసెదవు?

మంగళమహాశ్రీవృత్తము.

పూనికలలోఁ గనిన ♦ పూర్ణశశిబింబముఖిఁ ♦ బొందుటకుఁ గోరుసువిచారా
హానయసుశీలవిర ♦ హానలములోన నస ♦ హాయుడవునైపడి కుమారా
మానిత శరీరమునకు ♦ మారతమ తేజమును ♦ మాపఁగఁదపించుటిది మేరా
నానిధివటంచుమది ♦ నమ్మితినినిన్నుకరు ♦ ణామయవిశేషగుణధీరా.

తనయా. నీకుమనః ప్రీతినిఁగలుగఁ జేయఁజాలు సుందరీమణులెందరో యుండఁ గా స్వప్నమునందోచు నాయిందుముఖకై గుందెదవేలరా తండ్రీ.

భుజంగప్రయాతము.

మదిన్ద్రోచి నీ స్వప్న ♦ మందోచు మిథ్యా
సతిన్ జూడ నీకిట్టి ♦ సంతాపమేలా?
రతీదేవినింబోలు ♦ రామాలలామల్
క్షితిన్ నీకొరుల్లేరె ♦ చెందంగఁ బుత్రా.

సుధా-తండ్రీ! మీమాయోపాయము సంపూర్ణముగా ఫలించినది. నన్నేల మీరిప్పు డోదార్ప నభినయించెదరు?

రత్నా-కుమారా! ఒంటరివై నీవీ కారాగృహమునందుండుటచేత కాఁబోలు దుస్స్వప్నములచే నీమతి చలించినది. ఇంక నీవీచెరవిడి యంతిపురంబునకురమ్ము.

సుధా-తండ్రీ! ఇప్పుడైన నాయన్నలమిన్నను నాకన్నుల కగుపఱచిరేని నేనీ చెరసాల వీడివచ్చెద. లేకున్న నింకమీకు నాకుఋణముచెల్లెనని గట్టిగ నమ్మియుండుడు

(అనిసుధాకరుఁడు తొలఁగిపోవుచున్నాఁడు.)

రత్నా-(కడుదుఃఖితుండై తనలో) కట్టా! యెంతపనివచ్చెను! హా! దైవమా! లేకలేక బుట్టిన కులసాగరచంద్రుండగు నాప్రియకుమారతిలకునకు మిథ్యావిషయభ్రాంతిచేనగు చిత్తవైకల్యంబను నొకకళంకంబుఁ గలిఁగించి నాహృదయమును ఖేదతావలం బగునటు లొనరించితివి కదా! అయ్యయ్యో! నాకుఁగూడ మతిపోవుచున్నదాయేమి? సర్వసముండగు పరమేశ్వరుని నిందింపనేల. నావార్థక్యావస్థయిట్టి యిక్కట్టుల పాలుకావలసియున్నది కాఁబోలు. పురాకృతకర్మఫలము ననుభవింపక నేరికైనఁదీరునే.

ఉ. గోత్రము నిల్పఁగా మదినిఁ ♦ గోరిక మిక్కిలి నగ్గలింపఁగా
రాత్రిపవల్లునాకను ని ♦ రంతరముం దపియించి నేటికీ
పుత్రునిఁగంటి నంచుఁగడు ♦ పొంగితి వానిమతిభ్రమించెహా!
పుత్రులఁగాంచనేరని నృ ♦ పుల్ ధర నెంతయదృష్టమంతులో,

సీ. శ్రీహరిసత్కృపా ♦ సింధూద్భవుండొట
కళలఁబాయునటంచుఁ ♦ గాంచనైతి

సకలవిద్యాసార • సంగ్రహమూర్తియై
కలలనమ్మినటంచుఁ • దలచనైతి
లలితసద్గుణగణా • లంకారమయ్యుఁడౌట
నయమువీడునటంచు • నమ్మనైతి
ముద్దులుగులికెడు • మోహనాంగుండౌట
బడలియుండునటంచు • భ్రమయనైతి

తే. గీ. నాదుకులసాగరంబును • బోదిసేయఁ
బుట్టిన సుధాకరుండౌట • వట్టిభ్రాంతి
నందినవయునటంచుఁగా • నంతయైనఁ
భావమునసమ్మనైతినో • దేవదేవ.

(అంతప్రధాన మంత్రియగు శ్రుతకీర్తి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

శ్రుత-(తనలో) ఆహా! సింహళద్వీప మండలాఖండలుండగు నీమహారాజున కెంతవంత వాటిల్లె. విపరీతమనోభ్రాంతిచే మిక్కిలి కృశియించుచున్న సుధాకర యువరాజచంద్రమునిఁజూడ నాకే మిక్కుటమైనవిచారము కలుగుచుండ నపూర్వముగాఁగనుంగొనిన నిజపుత్రుని దురవస్థనుఁగాంచుతండ్రిమనస్సు నిలుచుటెట్లు అయిన వారియోపినంతవట్టు శాంతవచనంబుల నీధరాధవునసునయించి 'దుఃఖోపశమనంబుఁజేయఁ బ్రయత్నించెద. (అని ముందుకునడచి ప్రకాశముగా) మహారాజా! శాంతింపుఁడు- శాంతింపుఁడు వ్యర్థమైనవగలపాలై కుందుటేమి ప్రయోజనము?

రత్నా-ఓహో! సచివవర్యా వచ్చితివా? మనఃక్లేశంబుచే మైమఱచినిన్నుంగననేరనైతి. నీరాక బహుసమయోచితంబు. ప్రచండాతపక్షతుఁడైనవానికి మేఘోదయంబువలె పుత్రుని దురవస్థఁజూచి తపించుచున్ననాకు నీదర్శనంబయ్యె. నేనింక ధన్యుఁడనయ్యెద. మిత్రమా! ఆపత్కాసారంబులందోగెడు హృత్పద్మంబుల వికసింపఁజేయ మిత్రసమాగమనంబేకదా ముఖ్యసాధనంబు.

శ్రుత-దేవా! ఏలమీరింతగా జాలిం దూలెదరు? ఈసంతాపమువలన సార్థకమేమి?

రత్నా-మిత్రమా! ఏమనిచెప్పుదును.

చ. కొడుకుదయించెనన్నపలు • కున్విని నాదుతపఃఫలంబు నేఁ
బడసితినాకొ అంతలిఁకఁ • బాసెఁగృతార్థుఁడనైతి నాకు నే
యెడనిఁకలోటులేదనుచు • నెంతయుసంతసమందియిప్పుడా
బుడుతయవస్థఁజూచిమది • పొక్కుచునుంటినిమంత్రిపుంగవా.

కీర్తి-మహారాజా! ధైర్యభూధరులగు తమవంటివారు సర్వజ్ఞులయ్యు నిట్లుఁగుందుచుండిన నేనేమి మనవిఁజేయఁజాలుదును.

శా. దేవా!యెంతవిపత్తువచ్చిననుమీ • తేజంబదొక్కింతయుఁ
బోవంజాలదొకప్పుడైన నిలనా • ప్రోదేదమీఱిప్పుడే
దోవిస్తారముచింతఁజెందియకటా • దుఃఖింపఁగాఁబాడియే?
భావింపన్వలెదీని కారణముభూ • పా!యెద్దియైయుండునో.

(అంతవిశారదుఁడుప్రవేశించుచున్నాఁడు)

విశా—(రాజును సమీపించి) దేవా! దేవరవారి యాజ్ఞానుసారంబుగ సమస్తదేశములం గుప్తమ్మరుచు మగధదేశంబుననే నొక విశేషంబుఁగంటి మనవిజేసెదఁ జిత్తగింపుఁడు.

రత్నా-ఓహో విశారదా! విశేషమును దెచ్చితివా! అదెట్టిదియోఁదెల్పుము. నేను సావధానుండనై యుంటి.

విశా-దేవా!మగధదేశపరిసర ప్రాంతారణ్యంబునంగల యొకతటాకంబుచెంత నెవరో యార్ద్రవస్త్ర పరిధానుండగునొక బాటసారి మిక్కుటమైన బడలికచేవిశ్రమించి యుండఁగా నచ్చోటికి మగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరుండును నాతని సచివాగ్రగణ్యుండగు మానవర్మయువచ్చి యటఁగొంతతడవు మంతనంబుఁజేసి మానవర్మతోనెద్దియో రహస్యముగఁజెప్పి రాజశేఖరుండుపాంచాలదేశంబున కరిగె.

రత్నా-విశారదా ఆమానవుండెవ్వరై యుండునో నీవు కనిపెట్టఁగలిగితివా?

విశా-దేవా! లేదు, కాని యాతండొక రాజకన్యాసందేశంబుననే దేశసంచారముఁ జేయుచుండెనని తోఁచెడు.

రత్నా-ఎందువలన ?

విశా- దేవా! పిమ్మటనాబాటసారి మేల్కాంచి జేబులోనియుత్తరంబును యుంగరంబును గానకవగచుచు:—

చ. పొదిదిలతాంగి నేఁడిరిగి ♦ చూచుటయెట్లొకొ! చూచినన్
కనులవ్విరియఁగఁ జేసి కార్యము ఫ ♦ లించెనె? తెల్పుమటన్న నేమియు
త్తరమియ నేర్తు? నుత్తరముఁ ♦ దప్పక నీయక యున్న మేనుదు
ర్భరమని పీడఁ గానిమరు ♦ బారి సహించు నెయింక నక్కటా!

అని విలపింపఁదొడంగెను.

సుధా— ఆఁ! విశారదా! ఆయుత్తరము నాజీవితేశ్వరియే నాకేరవ్రాసినది. ఆయుంగరము నామనోహరి ధరియించిన నాముద్దుటుంగరమే. నన్నారయుటకై యానవాలుగ నామానవోత్తముండు దానిం గొనివచ్చుచుండె. అన్నా ఎంతపని జరిగెను నామనోహరి పాంచాలదేశముననేయుండెను కాఁబోలు. ఆపురుషవతంసు నిమోసపుచ్చి వానిని దురాత్ముండగు రాజశేఖరుండే హరించియుండవలెను. ఓరో రాజాధమా! (అని దుర్వారంబగు తీక్ష్ణంబుగా నరుణనేత్రుండై భూమిఁదన్నుచు) ఆనరాధముని నేనిప్పుడే పోయి శిక్షించి వచ్చెద. (అని సుధాకరుఁడు పరుగిడఁబోవుచున్నాఁడు.)

రత్నా— (పుత్రుని యుద్రేకమును వారింపఁజేసి) పుత్రా. త్వరపడకుము. వ్యర్థసంభ్రమంబువలని లాభమేమి? విశారదా. పిమ్మట నామానవోత్తముం డెటకేగెనో తెల్పుము.

విశా— దేవా! మానవోత్తముఁ డుంగరము నొకపక్షి ముక్కునఁ గఱచిపట్టుకొని పోవుచుండెనని చెప్పి యాపురుషునిఁ దనవెంటఁ గొనిపోయెను.

సుధా— ఆఁ! రాజశేఖరుని దౌష్ట్యమంతయుఁ దెలిసినది. ఓరీ ద్రోహీ, నీతో దుర్మార్గకృత్యభాగధేయుండును మంత్రికులపాంసుండునగు మానవర్మతో సమిదారుణకర్మంబును బోధించిపోయితివిరా తులువా. తండ్రీ! నన్ను పోనిండు.

రత్నా— కుమారా. నీవిపు డెటకేగెదవు?

సుధా— పాంచాలదేశంబున కేగెదను.

రత్నా— అర్భకా. శత్రుజనస్థానంబున కేగఁజనునే? దుర్మదాంధుండును, పాపచాలకుండును కలంకుండునగు దక్షరాజాధముండు తనదేశంబున నిన్నుఁ గనిన బో సూరకుండునే? ఇదియునుఁ గాక.

ఉ. ఎంత బలాఢ్యుఁడైనను మ ♦ హీవరపుత్రుఁడు సాహసంబునన్
జింతయొనర్ప లేక ఫణి ♦ చెంతకుఁ జేరిన యట్లు విద్వేష

శ్రాంతము@ జేరుటెంతయును ♦ పాయముకల్గగ@జేయు@గాన ని
శ్చింతను నీవునిల్వుమిట@ ♦ జేసురునీహృదయేప్సితంబులున్ -

విశారదా! మన సుధాకరుని నీవెంట@గొనిపోయి యుద్యానవనవిహారమును@ జేయించి తీసికొనిరమ్ము.

విశా- చిత్తము. (అని సుధాకరునితో విశారదు@డు నిష్క్రమించుచున్నా@డు)

రత్నా- శ్రుతకీర్తి! నీవుపోయి యామానవోత్తము నరయుటకై మగధదేశంబునకును పాంచాలదేశంబునకును మన చారులనంపుము.

శ్రుత- చిత్తము. చిత్తము. (అని శ్రుతకీర్తి నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

రత్నా- సుధాకరు@డు వనవిహారంబుచే చిత్తవిశ్రాంతినొందిసముల్లాసితుండయ్యెడు.

(అని రత్నాకరు@డు నిష్క్రమించుచున్నా@డు.)

విశా- (ఉద్యానవనములో విహరింపుచు) సఖా! సుధాకరా! ఈయారామమెంత మనోహరముగా నున్నదో చూడుము. ఎటు@జూచినను సకలపరిమళమిళిత మంజులకుసుమపుంజరంజితంబై యొప్పుచుండెడు బహువిధంబులగు పుష్పవాటిరంబులును, అత్యున్నతతాలహింతాల రసాల సాలంబులును, మధురఫలరసాస్వాదనాయత్త నానావిధపికనికరకలకల స్వనంబులును, కుసుమగర్భాంతర నిష్యంద మరందపానమత్త మధుకర ఝుంకారరవంబులును, విశాలీకృత కలాపంబులతో నున్నత సైకతస్థలంబుల విహరించెడు కేకినీకాంతల మనోహరకూజితంబులును, సురుచిర కహ్లార కాసార కేళికాలోల మృణాళనాళకబళ గ్రాసాసక్త కమనీయ కలహంస నికురుంబంబులును, గలిగి యీవనంబు నందనవనంబున ననుకరింపుచు విలసిల్లుచున్నయది. ఇంకనీకిచ్చవచ్చినట్లు విహరింపుము.

సుధా- మిత్రమా! నాచిలుకలకొలికి యీచెట్లమాటున నెందైన@ డాగియుండెనేమో చూచెద (అని యంతటను@బరికించి చూచి) అన్నా! నామనోరమ యెచ్చోటను@ గానరాదయ్యె. ఏమిచెపుమా?

సీ. కీరవాణియటంచు@ ♦ గీరపంక్తులు కిన్క@
దరళాక్షి నెటనైన ♦ దాచెనేమొ!
అంచయానయటంచు ♦ హంసలు తీండ్రించి
యెనసి మానిని@గొని ♦ యేగెనేమొ!

అళినీలకుంతలి ♦ యాటరోషమునఁ దు
మ్మెదలు గాంతనుఁ గొని ♦ చెడరెనేమొ!
ఘనకచయగుటచేఁ ♦ గాంతఁ మయూరముల్
గొబ్బునఁ గనకాంగిఁ ♦ గొనియెనేమొ!

తే. గీ. కాకవాల్గంటి కలకంఠ ♦ కంఠియగుట
మత్సరంబునఁ గోయిల ♦ ల్మఱుఁగుపఱచె
నేమొ! నేనెంత వెదకిన ♦ నిందువదన
కానరాదయ్యె నాదు దు ♦ ర్గతియదేమొ!

కానిమ్ము వీరందరినిఁ దెలిసికొనియెద.

సీ. ఏలాలవంగర ♦ సాలసాలములను
కలరవంబులనొప్పు ♦ చిలుకలార!
అంబుజాకరవీచి ♦ కాళిడోలాకేళి
డంబుమీరెడు మరా ♦ ళంబులార!
అరవిరిపూదేనె ♦ లానిఝుంఝుమ్మని
చెలరేగు భ్రమదాళి ♦ కులములార!
ఘనఘనాఘనములఁ ♦ గాంచి క్రీడించుర
వంబులచే మయూ ♦ రంబులార!

తే. గీ. ఏలమీరింత నామీఁద ♦ జాలిలేక
నెంచినా ప్రాణపదమైన ♦ మించుబోఁడి
నెచటడాచిరో చెప్పరదేమి? నన్ను
బాధపెట్టిన మీకేమి ♦ భాగ్యమకట.

అన్నా! ఇవన్నియు నాయెడలఁ గఠినత్వమూని మిన్నకుండె.
ఆహా! ఈఁగండు తుమ్మెదలు, రాజహంసలు నెంత చెలరేగియాడుచున్నవి! ఈ మలయానిలుఁడు మన్మథుఁడు నెంతనిర్భయముగ విజృంభించుచున్నారు. వీర లెవ్వరికి నా సామర్థ్యము తెలియదు కాఁబోలు.

సీ. నాజీవితేశ్వరి ♦ నాసికఁ జూపెద
నడఁకి రేగిన యోమ ♦ దాళులార!
నానాతిధమ్మిల్ల ♦ మేనుచూపెదమీకు
హద్దుమీరినరాజ ♦ హంసలార!
నారమాతిలకనూ ♦ గారుఁ జూపెదనీకు
మలసి జంకెలువైన ♦ మలయపవన!
నాసఖిశ్రీకంఠ ♦ భాసంబుఁ జూపెదఁ
గిన్క సేసినమీన ♦ కేతనుండ!.

తే. గీ. తమ్ములనుఁ జేరి కాసార ♦ తతులఁ జిక్కి
మూలనేడాగి చచ్చియుఁ ♦ బుట్టి మీరు
మిన్నకుండుటలగ్గు మీ ♦ మీపటుత్వ
ములనుఁ జూపినహాని వా ♦ టిల్లెడుసుండి.

హా! ఎన్నివిధములచేతఁ జూచిననివి నన్ను వేధించుట మానవయ్యె. నేనీ విరహవేదన నెట్లు సహింతునో కదా.

సీ. దోషాకరుఁడు నన్ను ♦ ద్రోహబుద్ధిని పంపు
వెన్నెలల్ప్రచరించి ♦ వేపుచుండఁ
దుంటవిల్కాఁడు ము ♦ క్కంటిమంటలఁ గాఁగి
యును శోకములనెదఁ ♦ జొనుపుచుండఁ
గలయంగ కలకంఠ ♦ కలకలస్వనములు
ములుకులవలెకర్ణ ♦ ములనునొంప
గండుతుమ్మెదలెంతో ♦ కండకావరమున
ఝుంకారరవముల ♦ నలుపుచుండ

తే. గీ. మెండుగను రేగి మలయాని ♦ లుండుచలము
చేతనాప్రాణవాయువు ♦ ల్చెదరఁ గొట్టఁ
బాలతిఁ గానక నేనిట్లుఁ ♦ పొరలుచుంటి
మొండితనమున విరహాగ్ని ♦ కుండమందు.

విశా. మిత్రమా! బుద్ధిమంతుడవయ్యు మాయామోహితుండవై యేల పరితపించెదవు? వినుము

తే. గీ. గాఢవిరహాజ్వరంబుచేఁ ♦ గలతఁజెంది
వంతనొందుచు నీవిప్డు ♦ భ్రాంతిజనిత
వనితపై రాగసరసిలో ♦ మునిగియున్నఁ
దజ్జ్వరము హెచ్చదే? యప ♦ థ్యంబుచేత.

ఇదియునుఁగాక, నీవాదినిపూనియున్న వైరాగ్యసంపదంతయు నిపుడనురాగసంపదగామారెనాయేమి ?

ఉ. నీదగుయోగమార్గరతి ♦ నీదగుతత్త్వవివేకయుక్తియుఁ
నీదగుసాధువాదమును ♦ నీదగుశాస్త్రవివేచనంబు శా
తోదరిఁజూచినంతనె వి ♦ యోగముఁజెందెనె? నీవు రేబవల్
వేదురికుందుచుండుట వి ♦ వేకమె మోహముచే సుధాకరా.

సుధా. మిత్రమా! విశారదా! ఏమనిచెప్పుదును? ఆమాయలాడి మోహాస్త్రప్రభావమెట్టిదియోగాని నాచిత్తమిపుడెంతయుఁ జిత్తజాధీనంబై యున్నయది.

విశా. సఖా! అట్లుగాక వేఱొండేలజరుగు? వినుము.

తే. గీ. కలికిమోముడ్కులె యమృతంపు ♦ కళలటంచు
పణతివిభ్రమమే బింబ ♦ ఫలకమనుచు
నిండుచందురుఁ జేర్పుటే ♦ నెలతఁ జేర్పు
టాయెఁగాబోలు వైరాగ్య ♦ మాయచేత.

అదిని నేనొత్తి చెప్పలేదా?

క. ఆవైరాగ్యములన్నియు
జీవసజదళాక్షితోర ♦ సిలునంవాకే
భావింపనిలుచుఁ బిమ్మట
భావజశాస్త్రార్థచర్చఁ ♦ బాల్పడుననుచుఁ.

సుధా. మిత్రమా! నన్నిపుడేలయుటంకించెదవు? వినుము.

మ. వరమాణిక్యసమానమై వెలయునా • భావంబు శాతేక్షణో
త్కరముల్ జిమ్మ కురంగలోచన విశు • ద్ధక్షీరముం జేసి రా
గరసంబించుక(దోడుగానిడి చనన్ • గామవ్రజుండుద్ధతిన్
శరమంథానముననమ్మథించికలచున్ • సైరించు టెట్లక్కటా.

విశా. మిత్రమా! నీవొకమిథ్యాకాంతను జూచినట్లు భ్రమించియే యిట్టిదురంతమోహపంకాపంబునొందుచుంటివి. ఇంకనిజమైన మోహనాంగియే దృగ్గోచరంబైనచో నీ వెంతమోహపరవశుండ వయ్యెదవోకదా.

సుధా. సఖా! విశారదా! నేనిపుడు పాంచాలదేశమునకేగ నభిలషించుచున్నా(డను-చిన్నప్పటినుండియు నాకు ప్రియమిత్రుండవగు నీవైననాకు సహాయము(జేయరాదా.

విశా-మిత్రమా! శత్రుజనస్థానంబైనపాంచాలదేశంబున కెట్లరిగెదవు? తొందరపడకుము

సుధా-సఖా! క్రౌంచపదవృత్తము

భామిని, మిత్రా! నీమముతోడన్ • బరిణయమగుటకు(• బరిమితిమీరన్
గామశరంబుల్ వేమదినొంచున్ • గనిక్కరముననల • కలికినిగాంచం
కామహిమాధ్యాధామమునిద్దే • కదల(గవలయును • కడువడి నెమ్మో
మామకచిత్తం బేమరకుండన్ • మదవతిగవయ(గ • మరిమరి(గోరున్.

కావుననీవిషయములో నాకు తప్పక సహకారివి కావలయును. (అనివిశారదునిబ్రతిమాలుకొనుచున్నా(డు.)

విశా. అన్నా నేనిప్పుడేమి చేయవలయును! మిత్రమా! మంచిది శీఘ్రముంబపోయి వత్తుమురమ్మ.

(అని సుధాకరవిశారదులు పాంచాలదేశమునుగూర్చి నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య.

ఇది శ్రీమద్వేంకట రమణకరుణాకటాక్ష వీక్షణాసారసమాసాదిత రసబంధుర
కవిత్వవైఖరీ ప్రవీణాపస్తంబసూత్ర శాండిల్యసగోత్ర పవిత్రహోతృకుల
కలశార్ణవరాకాకైరవమిత్ర వేంకటరత్న సుపుత్ర వెంకమాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల వివిధ విద్వజ్జనవిధేయ వేంకట
కృష్ణనామధేయ ప్రణీతంబైన రోహిణీ
సుధాకరవిజయంబను నాటంబున
చతుర్థాంకము.

శ్రీరస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

పంచమాంకము.

(రాజశేఖరమహారాజు గారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాజ- (స్వగతము.) ఏమి! పాంచాలదేశాధిపతియగు దక్షమహీపాలుండు నాయెడల నెంతమోసముఁ దలంచుచున్నాఁడు. ఆఁ! వీని నిజస్వభావమంతయు నిపుడు వెల్లడియైనది. తియ్యని మాటలను జెప్పి పైకి నన్నెల్లఁగఁ జేకొన నిచ్చఁగలిగి యున్నట్లభినయించుచు రహస్యంబున నిజపుత్రికయొక్క దుష్ప్రయత్నంబుల కనుకూలింపుచున్నాఁడు. లేనిచో మొదటి స్వయంవరప్రయత్నము నామూలమున నిలుపుఁజేసియు నిప్పుడీ కన్యాసందేశంబునకేల నిచ్చగింపును? కానిమ్ము వీని కపటోపాయంబునకుం దగిన ప్రత్యుపాయంబునుఁ బన్ని వానిని వంచింప బ్రయత్నించెద. రాయబారిగాఁ బోవుచుండిన పురుషుని చెరసాలను బంధింప నియోగించి వచ్చితినికదా. మానవర్మ యీసరికే కృతకృత్యుఁడై యుండవచ్చును. కావున వానిజాడ దక్షనరేంద్రునకుఁగాని కాంక్షతో వేచియుండెడు రోహిణీకన్యకకుఁగాని సుధాకరునకుఁగాని యెన్నండును తెలియనేరదు. దక్షరాజునకీయుంగరమునుఁ గనఁబఱచి యియ్యది సుధాకరునిదౌటఁ దెలిపితినేని శత్రువు ధరించెడు పసిండియుంగరమును నిజకుమారీమణి గ్రహించి నందుకెంతయుఁగినిసి యేతత్ప్రయత్నములన్నియు భంగపఱచుట నిశ్చయము. (అనియిటునటుఁజూచి) ఆఁ! పాంచాలరాజు పట్టణములోఁ బ్రవేశించితినికదా. ఇంక నన్నెయుఁ జక్కంబడెడు. (తెరలో)

సుధా. ఛీ! ఛీ! దురాత్మా! నిలు, నిలు, క్షత్రియకులపాంసనా! రాజద్రోహీ!

రాజ. (తెరవంకఁజూచి) ఓరీ! తులువా! ఎవఁడవురా, నీవు? నాయెదుటకురమ్ము నీ క్రొవ్వడంగించెద. (అంతసుధాకరుఁడు ప్రవేశించి.)

సుధా- పంచచామరము.

అరే! దురాత్మ! నిల్వుమచ్చ ♦ టాజినిన్నుఁద్రుంచినా
వరాలముద్దుటుంగరంబు ♦ వారిజాక్షి లేఖయున్
బిరానఁగొందురారనీదు ♦ బింకమే మొహూ చెదర్
సరాసరిన్ బెనంగి పోరు ♦ సప్పరోరి పాలిశా.

రాజ. (మహాకోపముతో) ఓరీ ! మూర్ఖా ! ఏమనిర్వాక్రేలుచుంటివి ? రమ్ము నిన్నుఁ ద్రుంచి నేను నిష్కంటక ప్రయత్నుండఁయ్యెద. (అవివరలోనికత్తిని పైకిఁదీసి ఝళిపించుచున్నాఁడు.)

సుధా- ఓరీ ! నీచాధమ ! ఇది స్త్రీలు విహరించెడుద్యానవనము. చూడుము. కొందఱు వారిజాక్షులిటులనే వచ్చుచున్నవారు. మనమిట మారణకర్మంబునకు మొనసిన నబలలు జెగ్గిడిలెదరు, కావున నీకు శౌర్యముకలదేని వేఱొక బహిఃప్రదేశంబునకుంబోయి యాహవ మొనరింతగురమ్ము.

రాజ- మంచిది. అటులనే కానిమ్ము. (అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

[అంత రోహిణియు వకుళమాధవి మణిమంజరులును ప్రవేశించుచున్నారు.]

రోహి-సఖులారా! నాటివైద్యుని జాడనినాకేమైనం దెలియలేదుకదా? అయ్యో !

ఉ. మాసమునిండె వైద్యుఁడును ♦ మామకజీవధనంబుఁ దెచ్చినా
వేసటఁదీర్పఁడాయె తను ♦ వెంటనె యేగుట మానెనో వృథా
యాసముగాఁగ నేగియును ♦ నానరపాలునిఁ గాంచకుండెనో
మోసముఁ జేసెనో యెటుల ♦ మోహమునిల్పుదు నేను దైవమా

మణి- తల్లీ. ఆవైద్యుఁడు నీదేహమును స్వస్థతపఱచుటకొఱకు వనమూలికను గొనివచ్చుట కేగెనే కాని నిన్ను మోసముచేయుతలంపుతోఁగాదు.

ఉ. కాంతరో లేనిపోనిది య ♦ కారణముంగలలోనఁ గన్నభూ
కాంతతనూజుఁగూర్చిమదిఁ ♦ గాసిలెదేలనె ముద్దుగుమ్మకా
సింతయు నమ్మఁగాఁదగునె? యెక్కడిరా కొమరుండు? వాఁడునీ
చెంతకుఁ జేరుటెక్కడ? వి ♦ చిత్రముకాదఁటె? మానినీమణీ

రోహి-(నిట్టూర్పు విడుచుచున్నది.)

వకు—సఖీ. ఊరడిల్లుము.

క. లలనా పూవిల్తుఁడుకో
లల నాటఁగనేయ మదిఁగ ♦ లంగెడునీలీ
లల నారయఁ జిత్రముబే
ల లనారతమిట్లువెతమ ♦ లంగుదురుచెలీ.

రోహి-అయ్యో. ఏమిపిరిమూర్ఖత్వము !

మ. అలుకన్నిర్దయులై మదీయసఖులున్ ♦ హానాథ! నిన్గూర్చి నే
విలపింపన్మతిపోయెనంచనెద రీ ♦ విభ్రాంతికేమందు నా
కలలోఁగన్నులఁగట్టినట్లగపడున్ ♦ గంజాతనీరూపమే
వలనన్సైపఁగనేర్తునీవిరహమున్ ♦ బాలింపఁగా రాగదే

హా! భగవానుఁడా! కామదేవా! దీనురాలనగు నామొరాలకించి నాప్రాణనాథుని శీఘ్రింబుగ నిటకు రప్పించి వీరలదుర్భ్రాంతులంబోనాడి నాజీవంబుల నిలుపుము. నీకు నమస్కరించెద.

సీ. గిరిసుతా నామనో ♦ హరునివేచూపుమీ
పసపుకుంకుమనీకు ♦ బత్తినిడుదు
పద్మాలయా నాదు ♦ ప్రాణేశుఁజూపుమీ
విరిపుష్పచయము న ♦ ర్పింతునీకు
భారతీ నాచిత్త ♦ చోరునిఁజూపుమీ
తులసీదళంబులఁ ♦ గొలుతునిన్ను
నగభేదిరాణి నా ♦ నాథునిఁజూపుమీ
ళలిముత్తెముల నిన్న ♦ లంకరింతు.

తే. గీ. వేల్పుటిల్లాండ్రలార! నా ♦ వెతలమాన్ప
నెంచినాజీవితేశ్వరు ♦ నిటకుఁదెచ్చి
నాకుఁగనులారఁజూపిసం ♦ ధానగరిమ
తాపమార్పుఁడీ నసుఁగన్న ♦ తల్లులార!

మాధ— సఖీ యదృశ్యరూపుండగు నాథుం డెచ్చోటలభించెనే. నూత్నయౌవన ప్రాదుర్భావ మహిమంబుచే నాయనంగునే నిజమోహనాంగునిగా భావించితివా యేమి? అయినను, సఖీ, నీమనోహరునిరూపరేఖా విలాసంబులెట్టివిడెూ దెలుపనొక చిత్రపటంబు వ్రాయుము.

శోభి— ప్రియసఖీ. ఏమిలాభము?

మాధ— లాభములేకేమి? ఆపటమును దిగ్దేశంబుల కనిపించి నట్టిపురుషుఁడెందైన నుండెనేని కనిపెట్టుట సుకరంబుగదా.

రోహి- అయ్యో నెచ్చెలీ! విరహవేదనాసంతప్యమాన మానసురాలనగు నేనా మోహనాంగుని పటము నెట్లు లిఖింపఁగలిగెదను ?

మణి- సఖులారా! వనవిహారంబుచేఁగాని మన నెచ్చెలి సముల్లసితచిత్తురాలు కానేరదు. కావున మాధవీ, నేర్పుజాణవగు నీవేయిందుకుం దగినదానవు. ఎట్లైన నీ మచ్చకంటి నెమ్మనంబును నీయిచ్చకంబులచేఁ గఱఁగించి యుద్యానవనంబునకుఁ దోడ్కొనిపొమ్ము. (అని వకుళమణిమంజరులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మాధ- మంచిది. (అని రోహిణిని సమీపించి) చెలీ!

చ. చిలుకలకెల్లఁబద్యములఁ ♦ జెప్పక హంసకదంబయానముల్
వెలయఁగదిద్దఁగా మఱది ♦ వింతలసంతలనొందు ముంచి వే
నలిఁగనియాడు కేకికల ♦ నాదములన్ గణియింపకీవు తీ
పులనిడుమోము తమ్మిఁగని ♦ మూగెడు తేంట్లనదల్ప వేలనో
చిలుకలకొల్కి నీవిధము ♦ చిత్రము తోఁచెడు చాలుచాలు వెం
గలివయి తెచ్చిపెట్టుకొని ♦ కట్టలఁదూలుటమాని నీదునె
చ్చెలులము నిన్నుఁజూచి మదిఁ ♦ జింతులుచుంటిమి నీకుమాపయిన్
గలయును రాగముల్ దెలుపఁ ♦ గాఁబరిపాఁటి జెలంగి నెయ్యపుం
బలుకులనాదరింపుచున ♦ పారముదంబును జెందఁజేయఁగాఁ
గలయఁగఁగీరశారికల ♦ కమ్మనిపాటలనాలకింపుచున్
లలితకలాపజాలము వి ♦ లాసత విప్పి చరించుకేకినీ
కలమృదుగానముల్ వినుచు ♦ కంజసుధారసమాను తేటిగుం
పులు నలిరేగుచుండ నల ♦ పువ్వులతోఁటవిహారవై ఖరిన్
సలలితలీలఁ గ్రుమ్మరుచుఁ ♦ జక్కనిపువ్వులఁగోసికోసి రం
జిలునెలరాలగద్దియలఁ ♦ జెల్వమరంగవసించుచున్ సర
స్సుల జలకేళిసల్పుచును ♦ సొంపుగఁబూపొదరిండ్లఁదూఱుచున్
వలపులనించు తెమ్మెరలనై ♦ భవమెంతయు నావటించుచున్

గిలకిలనాదముల్చెలఁగఁ ♦ కెందలిరాకులమెక్కుచుండుకో
యిలల కలస్వనంబులఁబ్ర ♦ హృష్టతఁజెందుచు నుత్సుకంబుచేఁ
బలువిధహాసభావములఁ ♦ బాటలనాటలఁజొక్కిచొక్కి యి
చ్చలు విహరింపనీదుమది ♦ చక్కఁబడున్ వనజాక్షిరాగదే.

రోహి-సఖీ! నాకు వనవిహారమేలనే?

చ. ననుకనుబ్రామిపోయినయ ♦ నంగునిఁబోలెడునామనోహరున్
గనుఁగొనఁజాలకుండితిని ♦ కాంతరొ వైభవమేల ? నాదుజీ
వనమిఁకనేల? బుష్పచయ ♦ వాటికలన్మెలఁగంగఁజాలఁ గా
వునఁగరుణింపు డీరుజని ♦ పువ్వులఁగోయుఁడుకాంక్షతీరగన్.

మాధ- చెలీ. వనవిహారంబుచే మనమున కెంతయు నుత్సాహము కలుగునని యెఱుం
గవాయేమి ?

ప్రియకాంతావృత్తము,

అనుగుసఖియీపర ♦ హముదేలే కినుకన్ బ్రో
స్నవవిలు కాఁడో నలి ♦ ననిభాక్షీ శరకేళిన్
మనమునునొంపన్ ఘన ♦ మగుతాపంబునగుర్వింగన్
దనువెటులోర్వన్ గల ♦ తవిధున్ రావెలతాంగీ.

రోహి-సఖీ ఏల నీవిట్లునన్ను నిర్బంధించెదవు ? వనవిహారమునాకు బాధకరమేకాని
సుఖకరముకాదు. వినుము.

త్రిభంగివృత్తము.

కలయగఁబికముల ♦ కలకలములుమదిఁ ♦ గలచెడునెచ్చెలివిన్నన్
సురపొన్నన్ ముద్దులగున్నన్
సలలితపరభృత ♦ ములుచిగురులదిని ♦ యలపటఁబొందెదఁగూయన్
దముడాయన్ మోదమువాయన్
లలితకుసుమముల ♦ నళికృతనినదము ♦ నలిపెడువిస్ఫ్రుతిఁజాలా
వినవేలా సద్గుణమాలా

చలమున ననువిరి • ములుకులమనసిజుఁ • డలయక నెమ్మదినొంచుఁ
దమిఁ బెంచుఁ బాధలమ్ముంచున్.

మాధ-సఖీ. ఆవనంబున నెందైన నీమనోహరుండు దాఁగియుండెనేమో చూడవచ్చును గావఁబే. సందేహించెదవేమి ?

రోహి-మంచిదిపోవుదము రమ్ము.

మాధ- సఖీ. ఆదిక్కున నెవరో యిరువురు మహాయోధులు పరస్పర జయకాంక్షల దారుణంబుగ నాహవంబొనరించుచున్నవారు. మనమాదిక్కున నేగఁజనదు. ఇటురమ్ము. ఇటు. ఇటు. (అని రోహిణీమాధవులు నిష్క్రమించుచున్నారు)

(అంత పరాజితుండగు రాజశేఖరునితో సుధాకరవిశారదులు ప్రవేశించుచున్నారు)

సుధా. దురాత్మా ! రాజశేఖరా! నీవుస్త్రీప్రాణంబుల కాసించితివేని యామానవోత్తము నేమిఁ జేసితివో తెల్పుము.

రాజ- జయోన్నతుండవగు సుధాకరా ! ఆపురుషుండు సజీవితుండయే యున్నవాఁడు

సుధా--ఎక్కడ?

రాజ- కారాగృహంబున.

సుధా-వానిని వెంటనే చెరవిముక్తునిఁ జేయవలయును. నీవందులకై నీమంత్రిపేరనొక యాజ్ఞాపత్రికను వ్రాయుము. ఆపురుషుండు చెఱవీడివచ్చువరకు నీవిచ్చోట నేయుండవలయును.

రాజ- మంచిది (అని యాజ్ఞాపత్రికను వ్రాసి సుధాకరుని చేతికిచ్చుచున్నాఁడు.)

సుధా-విశారదా ! నీవీపత్రికనుఁ గొనిపోయి మానవశ్రేష్ఠునకుఁ జూపి యామానవోత్తముని చెరవిముక్తునిఁ జేసి తోడ్కొనిరమ్ము.

విశా- మంచిది. (అని పత్రికనందుకొని విశారదుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

రాజ- రాజోత్తమా! నీకు నేవంద్యుఁడనైతి. నేనింతటినుండియు మహాశూరుండవగు నీతో మైత్రిఁ జేయనభిలషించుచున్నాఁడను. కావున నాయెడల దయార్ద్రహృదయుఁడవై నన్నింక విడిచిపెట్టుము. నిన్నె నేనెన్నటికి మఱువక ప్రవర్తించుచుండెద.

సుధా-మంచిది. ఇంతటినుండియు బుద్ధిగలిగి సంచరింపుము పొమ్ము.

రాజ- (సుమారంబుగ) చిత్తము. చిత్తము. (అని తనలో) యుచితకాలము తటస్థించు వరకు (అనిరాజశేఖరుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సుధా-(స్వగతము) ద్రోహియగు రాజశేఖరుఁడు నాయెడల కపటోపాయములఁ దలంపఁడుగదా? అట్లు జేయ సాహసింపఁడు. ఇదివరలో ప్రకటించిన యవివేకంబునకే పశ్చాత్తాపముఁ జెందుచున్నాఁడు. (అంత నేపథ్యంబున నొకధ్వని) ఆఁ! ఏమిచెప్పుమా. ఇపుడీదిక్కున భయంకరార్భాటంబులుకొన్ని వినఁబడుచున్నవి. రక్షోవీరుల వీరాలాపంబులు కాఁబోలు. కాంతాజనవిహారాంచితంబగు నీయుద్యానవనములోఁ బ్రవేశించి నామనోరమనుగాంచఁ బ్రయత్నించెద.

(అని సుధాకరుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అంతభయంకరాకారములతో రాక్షసులు ప్రవేశించుచున్నారు,]

రక్తముఖుఁడు-అరేదీర్ఘకర్ణ! అరేలంబకేశా! అరేశంబరా! వింటిరా పారుబోతుమానిసియగు సుధాకరుండు మనమిత్రుండగు రాజశేఖరునిఁబరిభవించెనఁట. ఆనరాధముండిప్పుడీ ప్రాంతంబునకే వచ్చియుండెనని తెలియవచ్చినది. అరే యమాత్యులారా! మీరిప్పుడెపోయి యారాచకఱ్ఱనుబట్టి బంధించి రాజశేఖరునకు నప్పగించవలయును.

దీర్ఘ- అ-ల-ల-ల-ల-ల-దేవా! ఆరాజాధముండు స్వర్గమర్త్య పాతాళముల యందెందు డాగియుండినను వానిని వాడియైన నాకరవాలంబుచేఁ దుత్తునియలుగఁజేసి తద్రుధిరపానంబున నాదప్పికఁ దీర్చికొనియెద.

లంబ- అ-ల-ల-ల-ల-ల-దేవా! నేనిప్పుడేపోయి వానిగుండెలు వ్రచ్చితృప్తితీర రుధిరపానంబుచేసి తద్వసాకల్య విభూషితుండనై వచ్చెద.

శంబ- అ-ల-ల-ల-ల-ల-దేవా! ఆపారుఁబోతునెందున్న నేనుపట్టి ఖండించివచ్చెద.

రక్త- అరేమంత్రులారా! మీరారాజపుత్రుని సంహరింపక బంధించిమాత్రము తోడుకొనిపోయి రాజశేఖరునకు నప్పగించునది.

దీర్ఘ-అ-ల-ల-ల-ల-ల-దేవా! మేమిప్పుడేపోయి దేవరవారియాజ్ఞను నెరవేర్చివచ్చెదము

(అని రాక్షసులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

(అంత నెచ్చెలియగు మాధవితో రోహిణిప్రవేశించుచున్నది.)

మాధ- సఖీ. ఈవనమెంత రమణీయముగానున్నదో చూడుము.

మదనదర్పణవృత్తము.

చా. దురుతములన్ బికాళిసా ♦ జగానలోలతన్
మీఱఁగొదమతేంట్లువారిజా ♦ మృతంబుగ్రోలిఝూం
కారములనుఁ జేయుచుండఁగా ♦ కలీస్వనంబులన్
జేరిపరభృతంబులెట్లువా ♦ సిఁగూయుఁగంటివే.

(అని పరిభ్రమించుచు) ప్రియసఖీ!

హయగతిరగడ.

కాంతరోతిల ♦ కంబువలపుల ♦ గ్రమ్మునించుక వేడ్కఁజూడుము
పంతమేలనె ♦ పాటఁబాడుము ♦ పల్లవించెడునిద్రప్రయాళము
రామనీదుయు ♦ రంబుమోపఁగ ♦ రంబురంజిలుకురువకేడ్యము
భామినీమణి ♦ పల్కుమదిసుమ ♦ భారమొందెడుకర్ణికారము
చేడెనీముఖ ♦ సీధువునవిక ♦ సించెడున్ గనువకుళరమ్యము
పోడిమిన్ సుర ♦ పొన్నయిదివిరి ♦ బోడినవ్వినవలరుఁగాంచుము
అంబుజాక్షిము ♦ ఖానురాగము ♦ నందిచంపకమొప్పువేగము
కంబుగళినీ ♦ కాలదన్నిన ♦ గ్రాలునెంతయునదియశోకము
కుసుమగాత్రిని ♦ కుంజమిదికనుఁ ♦ గొంటెయలపద్మాకరంబునఁ
గిసలయాధరి ♦ క్రీడమైజల ♦ కేళిసల్పుదమేమదమ్మున
వారిజంబుల ♦ వరలుమధుకర ♦ వారములమృదుగానముల్వీను
సారసాక్షిరో ♦ సైకతస్థల ♦ సంపదల్విలసిల్లునటఁగను
రమ్మురమ్మిక ♦ రమ్మునిలపగు ♦ రత్నకంధరగహ్వారంబుల
నిమ్ముగాఁగను ♦ మెప్డునచటను ♦ దేభముల్విహరించునిచ్చల
బాలశోకను ♦ పట్టెడల్లవె ♦ భాసురంబగుమల్లియల్ గను
లీలగాఁగద ♦ శీకుజంబుచ ♦ లింప నేటికిచాలుచాలును
ఇంపుమైవిహా ♦ రింపవేలనె ♦ యేణలోచన తగవెనీకిది.

రోహి- ఇచ్చోట నానాథుండెందైనఁ డాగియుండెనేమో చూచివచ్చెద. నెచ్చెలీ. నీవుకూడరమ్ము.

మాధ- మంచిది. (అని యంతటను పరిభ్రమించుచు)

రోహి-అన్నా నేనెంత వెతకినను నామనోహరుండు దృగ్గోచరుండు కాడు. వీరెవ్వరైనఁ జూచియుండిరేమో తెలిసికొనియెద.

ఉ. అంగజుఁబోలునాథునెట ♦ నైననుఁగంటిరె కీరశారికా
భృంగములార ! చూతకుర ♦ వందతమాలకుజంబులార! మా
తంగములార ! కోకిలిక ♦ దంబములార ! మయూర లేలిహా
నాంగనలార ! పర్వతజ ♦ లాశయతీరములార ! మీరిటన్.

మాధ- సఖీ ! అల్లిబిల్లిగనల్లుకొనిన యీమల్లెపువ్వుటీరఁబులం గూడఁ దెలిసికొనుము

రోహి-మంచిది

ఉ. చల్లనిలేతవెన్నెలదఁ ♦ జల్లెడు లేనగుమోమువాని ను
త్ఫుల్లసరోజముల్దెగడు ♦ తోరపుఁగన్గవమించువాని రం
జిల్లువిశాలవక్షుఁడగు ♦ చెన్నెసలారెడునీటుఁగాని నో
మల్లియలార ! మీపొదల ♦ మాటునఁ డాచిరె నామనోహరున్.

మాధ-సఖీ! వికసితారవిందసుందరంబగు నలపద్మాకరకూలంకష సైకతంబుఁ జేరవ చ్చి వత్తము రమ్ము. అచ్చోటిచల్లని పిల్లగాడ్పులవలన నీవిరహతాపంబు కొంత యుపశమించెడు.

రోహి-అయ్యో నెచ్చెలీ! ఈవిటపిపటలంబులును నాయవస్థంజూచి కటకటంబడనయ్యె పాపాత్ముండగు మారుండును నాపాలిటికి మాఱుండయ్యె. ఓయిదయాపహీనుండవగు విషమాస్త్రా!

ఉ. పాయకమున్ను శంకరుని ♦ ఫాలవిలోచనకీలలందునీ
కాయముకాలలేదె విడు ♦ గర్వము పిచ్చుకపైనఁబూనిచం
ద్రాయుధమేసినట్లబల ♦ నోసను దుష్టవిచేష్టితుండవై
మాయలచేతనొంచెదవు ♦ మానుషమేయడినీకనంగుఁడా.

మాధ- చెలీ! అలతాంతాయుధుఁడు పారఁబడెను కాంబోలు. ఓదర్పకా!

ఉ. ఓజలజాస్త్ర! వేచకుమ ♦ హోద్ధతిమాచెలినిప్డు, పాంథయో
షాజనవేఁటకాఁడ! విల ♦ సన్మ్రయఘాలములే నెలంచుచువి

భ్రాజితమాళిహారమును ♦ రమ్యఫణీంద్రుఁడటంచుఁ బొండిమం
బే జటిభూతియంచు భ్రమి ♦ యించినసఖి మృడుఁడంచు నెంచితో.

రోహి.-చెలి నామనోహరునొకసారె బిగ్గరగాఁ బిలిచెద.

కల్యాణవృత్తము.

ఓరసస్ఫురా! మద ♦ యోధసంహరా!
యుదీర్ణబాహువిక్రమభా ♦ గ్యోదయాకరా,
మారసుందరా! సుకు ♦ మారశేఖరా!
మదీయచిత్తచోర! మహీ ♦ మండలీవరా,
కోరియుంటిరా! యిటు ♦ కోపమేలరా!
గుణాకరా! సుధీవర! చే ♦ కోరభాసురా,
చేరవేమిరా! మది ♦ చింతఁబాపరా
శిరీషపుష్పకోమలయీ ♦ శిక్షచాలురా.

(అంత వేటొకవెంట సుధాకరుఁడు ప్రవేశించి)

సుధా.-ఆచెట్టుచాటునఁ దళుక్కుమని మెఱయునది యేమిటియొకొదా! ఓహో!

తే. గీ. వివిధపాదపజాలసం ♦ వృతమునగుచు
భానుకరదుర్గమంబైన ♦ వనములోన
ఘనఘనాంతరవిద్యుత్ప్ర ♦ కాశలీల
మెఱయు తేజంబదేమొకో ♦ యెఱుఁగవలయు

నామనోహరిదో నెచ్చెలులతో నివ్వనంబునఁ బరిభ్రమించుచుండెను కాఁబోలు. నేనీ
చెట్టుచాటునడాగి తిలకించియుండెద.

(అనియొక చెట్టుపొంతను డాగుచున్నాఁడు.)

సుధ.-నెచ్చెలీ! చూడుము.

కోకిలవృత్తము.

పారసాక్షిరో పొన్నగున్నలు ♦ చంపకంబులుచూతఖ
ర్జూరములొక్కదళీకుజంబులు ♦ చూడుమొట్టులవాడెవి

స్ఫారితంబగు నీదుదోహద • వైభవంబెడయంగనా
కీరశారికహంసలెట్లుల • ఖిన్నతం దురపిల్లునో
కోరినీదుదయార్ద్రపోషణ • కూర్మినెచ్చెలికంటివే.

సుధా- ఓహో వనితాశిరోమణీ!

ఉ. నాహృదయాలవాలమున • నాటినరాగలతాంకురంబునీ
దోహదలేశముంగనమి • తొయ్యలి! దీనతవాడియుండెనా
హా! హరిణాక్షి! తావక క • టాక్షరసంబునుం జిల్కి పెంచెదో
సాహసబుద్ధి దానివిర • సంబుగ ద్రుంచెదొ తెల్పుమిత్తఱిన్.

రోహి.-ఓహో ప్రియసఖీ! ఏమి! ఆశ్చర్యము! ఈవనంబునం బురుషసింహుని మాటలు వినిపించినవి. వింటివే?

తే. గీ. చెలియరో వింటివే యీవి • చిత్రమేమొ
తనదుహృదయాలవాలంబు • నను వెలుంగు
మోహలతం బెంపుమనుపల్కు • పురుషవాక్య
సరణివినవచ్చెం గర్ణర • సాయనముగ.

నేటికి నాభాగ్యము పండుటచే నామనోహరుండే వచ్చియుండెను కాంబోలు.

మాధ- సఖీ! నీవేల లేనిపోని భ్రాంతులందగిలి వగలపాలయ్యెదవు. వినుము.

భుజంగప్రయాతము. సరోజాక్షి నీస్వప్న • సంభూతుండో యీ
వరుండెట్లునిం గోరి • వచ్చున్? నిజంబీ
విరాళిన్విడంద్రోచి • వేడ్కన్ మెలంగన్
సత్రరాద్ధత్యమున్ బాయు • సౌఖ్యాప్తిగల్గున్.

సుధా- ఆం! ఈచేటి నాజీవితేశ్వరికి బెట్టుసరి కలుపుచుండెను. నేనింక నిట జాలము చేయరాదు. (అని రోహిణికి ప్రత్యక్షమై)

మనోహరీ!

ఉ. నాహృదయాలవాలమున • నాటినరాగలతాంకురంబు

(అనుపద్యమునే మఱలం జదువుచున్నాండు.)

రోహి-ఓ హా హా. (అని యానందపారవశ్యంబుచే నిశ్చేష్టితురాలగుచున్నది.)

సుధా- ఓజీవితేశ్వరీ !

సీ. సకియ నీముఖచంద్ర ♦ చంద్రికారుచులకై
కాంక్షఁజెందు చకోర ♦ కంబుమాడ్కి.
వెలఁది నీయధరోష్ఠ ♦ బింబామృతముఁగ్రోల
దిలకించుచుండురా ♦ చిలుకవ్రాలె
చేడ నీధనమ్మిల్ల ♦ జీమూతమునుఁగన
నెమ్మిఁ గోరెడుపేద ♦ నెమలిసరణి
తన్విసైకరబిస ♦ తంతువులనుఁబట్టఁ
జూచెడుతొలుకరి ♦ సూఁడుపగిది

గీ. వనజలోచననీదు చ ♦ ల్లనికటాక్ష
ములనునుదిఁగోరి నీదుస ♦ మ్ముఖమునకును
విషమశరబాణకీలల ♦ వేడిమికిని
తాళఁజాలకవచ్చితి ♦ హాళిఁగూర్చు.

మాధ- పురుషవతంసమా ! మీరలెవ్వరు ? ఎచ్చోటనుండి వచ్చుచుంటిరి ? ఇటకురాఁ
గతంబేమి ?

గీ. తగవె మీవంటి వారికి ♦ తరుణులొంటి
పాటునను కేళిమైపువ్వ ♦ వాటికలను
గ్రుమ్మరుచు నుండఁగని వచ్చి ♦ కుతుకమదర
సరససల్లాపములఁ జేయ♦ చతురశీల.

సుధా-(రోహిణితో) జీవితేశ్వరీ ! మఱచితివాయేమి ?

చ. పటుతరసుప్తిలోమునిఁగి ♦ బందిగమందునఁ బండ రేయి చెం
గటికినివచ్చి మార్చితివి ♦ కాంచనరత్నమయాంగుళీయమున్
దిటముగఁదెచ్చియుంటిని యి ♦ దే కొనునీదుపసిండియుంగరం
బిటువలెఁబల్కఁబోడియగు ♦ నేని దయతప్పనె నీకునాపయిన్.

(అని తన వ్రేలినున్న యుంగరమును చేతికిచ్చుచున్నాఁడు.)

రోహి-(ఉంగరమునందుకొని జూచి సమాశ్చర్యముగ) హా! ప్రాణనాయకా! వచ్చితివా (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

సుధా-(ఉత్తరీయాంచలంబుచే సేదఁదేర్చుచున్నాఁడు.)

మాధ-(ససంభ్రమంబుగఁ జనుదెంచి) ఆఁ! ఏమిది! సఖీ! రోహిణీ!

రోహి-(కొంతవడికి మూర్ఛ తెలిసి చూచి దిగ్గనలేచి) ఆహా! నామనోహరా! పరమదాక్షిణ్యమూర్తివగు నీవు నేటికిఁగదా జ్ఞాపకమునకు వచ్చితి. (అని తొలఁగి పోవుచున్నది.)

సుధా-సుందరీ! కినియకుము.

సీ. నల్లచీమలబారు ♦ నాతి నీనూగారు
ముద్దుగుల్కెడు నీదు ♦ మోముతీరు
జుంటి తేనియచవుల్ ♦ చుల్కసేయఁగ మీరు
సకియ నీవాతెఱ ♦ చవులతీరు
చిన్ని వెన్నెలకందు ♦ చెల్మిసేయఁగఁ గోరు
సుదతి నీనిద్దంపు ♦ నుదుటితీరు
రిక్కగములఁ గేరుఁ ♦ జక్కనౌ గోరులు
మెలత నీకురులుతీరు ♦ మొగ్గలఁదూఱు

తే. నెలఁత నీనును చెక్కిళ్లు ♦ నిగ్గుదేరు
నద్దంపుదళ్కులను గేరు ♦ ననటికంబ
ములను వెలిదూఱు నీయూరు ♦ లలరునట్టి
గరితనీదైన సౌరు జ ♦ గానఁగాన.

కావుననే

సీ. కలికిరో నీకటా ♦ క్షములగల్గకిన్నాళ్లుఁ
గాదవు తేటులరొదఁ ♦ గుందుచుంటి
జలజాక్షి నీదుద ♦ ర్శనము లేకిన్నాళ్లు
వెన్నెలకాఁకల ♦ వెతలఁబడితి

లలన నీముద్దుప ♦ ల్కులవినకిన్నాళ్లు
చిలుకలకెల్లనేఁ ♦ జులకనైతి
రమణి నీయవలంబ ♦ నములేకయిన్నాళ్లు
చిగురాకుసెజ్జలఁ ♦ జేరియుంటి.

గీ. వనితరో నీదుపదియారు ♦ వన్నెపసిఁడి,
చాయఁగల మేనుఁ గదియంగఁ ♦ జాలకిన్ని
నాళ్ళు మరుబారికినిఁజిక్కి ♦ నవయుచుంటి,
నేఁడు ననుధన్యుఁ జేయవే ♦ నీరజాక్షి.

(అని కదియఁబోవుచున్నాఁడు.)

రోహి-(తప్పించుకొని చిఱునవ్వులయవీక్షణంబుల వారింపుచున్నది.)

మాధ- (తనలో) ఓహో! ఈపురుషుండే యీమెచిత్తచోరుండు కాఁబోలు.

సుధా-(సోత్కంఠముతో) ఈకాంతాలలామ తన చెలికత్తెయవద్దనుండెనని నన్ను డాయఁదలంకుచుండెను. కాని, యీలేమ-

ఉ. ఎలనవ్వొప్పఁగవాలుకన్గవలఁ దాఁ ♦ నింపొందవారింప డా
పలకేల్జాపి మలంగిపైటసవరిం ♦ పన్వేడ్కవేత్రొక్కకే
లలరన్ద్రిప్పి సుమాస్త్రిచందమునఁ బ్ర ♦ త్యాలీఢపాదంబులన్
జలజాతేక్షణచారుదృష్టివిశిఖా ♦ సారంబుఁ బైఁజిమ్మెడున్

మాధ- (తనలో) పరస్పరావలోకనానందపారవశ్యలయియున్న యీనాయికానాయకుల మధ్య పానకములోని పుడుకవలె నేనుఁ నిలువరాదు. వేఱొకయెడకేగెద—

(అని మాధవి నిష్క్రమించుచున్నది.)

సుధా- సుందరీ:—

చ. వనరుహపాణి తావక య ♦ పాంగవిలోకనజాలసంహతుల్
మనసిజసాయకోత్కరస ♦ మానములై దురపిల్లఁజేయునే
ననయముసర్వమున్మఱచి ♦ యార్తిఁగృశించితినిన్నినాళ్లపా
నినుఁగనినట్లఁ దోఁచెరమ ♦ ణీమణి నాకఖిలప్రపంచమున్

నీవిప్పుడు తొలఁగఁజేయుట న్యాయముకాదు. ఇదియునుఁగాక.

చ. మరుఁడను వేటకాఁడదరి ♦ మామక హృత్పికశాబకంబు దా
గుటి విరితూపులం దరుము ♦ గొబ్బున నీ శరణంబుఁ జొచ్చినన్
గరుణను వీడి వెంశియును ♦ కాముని బారికిఁ ద్రోయ నీకు సం
బరమఁటె దాని నీ హృదయ ♦ పంజరమందున డాచరాదొకో.

(అని చెయిఁ బట్టుకొనఁ బోవుచున్నాఁడు.)

శోహి.- (తప్పించుకొని తనలో) డెందమా! త్వరపడకుము. త్వరపడకుము.

సుధా.- కోమలీ!

ఉ. చూడవిదేమె నీ నిడుద ♦ సోగ తెలింగనుదోయి మీల మా
టాడవిదేమె తేనియల ♦ నంతను జిప్పిలఁ జేయు పల్కులన్
వీడెదవేమె యెంత నిను ♦ వేడిన నన్నిపు డాదరింప నీ
వాఁడను కానఁటే సుఖము ♦ వాల్చి తొలంగెదవేమి పాపమే

చ. విరివిగ నంతటన్నెఱయు ♦ వెన్నెలవాకలఁ దోఁగి భ్రాంతులన్
దరగలు పిక్కటిల్లుచును ♦ దగ్రిత రేగఁగ నూఁగులాడుచున్
దరుణిరొ రాగరజ్జువులఁ ♦ దారసమైతిని యెట్టకేలకున్
శరణము కమ్ము నన్నికను ♦ చయ్యనఁ గౌఁగిటఁ బ్రోదిసేయఁగన్.

(అని కదియఁ బోవుచున్నాఁడు.)

శోహి.- (మందస్మితసుందరవదనారవిందయై క్రేఁగంటి చూపులతోఁ దొలంగిపోవుచున్నది.)

సుధా.- హృదయేశ్వరీ!

ఆ. వె. మదనుఁ డదయుఁ డగుచు ♦ మరిమరి శరములఁ (అని తత్తరపడుచున్నాఁడు)
గుదియవడఁగ సలుపు ♦ కుతుకమడర (అని సమీపించుచున్నాఁడు)
సదయవగుచు నన్ను ♦ సరి నేలరాదఁటే [అని చెయి పట్టుకొనుచున్నాఁడు]
జాలమేల బాల ♦ తాళఁజాల [అని కౌఁగిటఁ గదియింపఁ బోవుచున్నాఁడు]

(అంత భయంకరార్భాటంబులతో రాక్షసులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

దీర్ఘ.- అరే. నరాధమా, నా కరవాలంబుచే నాలింగితుండవు గాఁ నిటు రమ్ము.

శంబ.- అరే. దుష్టబుద్ధీ, రాజశేఖరపరాభవానలంబున నిన్ను శలభముగాఁ జేసెద నిటు రారా. (అని కత్తిసాము చేయుచు సమీపించుచున్నాఁడు).

శోహి.- హా! హా! ప్రాణేశ్వరా! రక్షింపుము రక్షింపుము. (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

సుధా- ఓరోరితుచ్ఛరాక్షసాధములారా! తొలంగియుండుఁడు. మీరలంత్యకాల ప్రాప్తబలంబున నేగావలయు ద్రోహియగు రాజశేఖరుని ప్రోత్సాహంబున నన్నుఁ బట్టవచ్చితిరి. రఁడు మీమదమునదమదము చేసి యారాజాధముని పరాభవము పరిపూర్తిఁ గావించెద. అని పరలోకతి పైకిఁదీసిఝుళిపించుచున్నాఁడు)

లంబ- అరే. దురాత్మా. మాయెదుటఁగూడ కాలులరచుచుంటివిరా. రాజశేఖరునిఁ బరిభవించినందు కిదిగో ప్రతిఫలమును గలిగించెదము చూడుము. (అని గదతిప్పుచుదగ్గఱదీర్ఘకర్ణుండును శంబరుండును సుధాకరుని బలాత్కారముగఁ బట్టి చేతిలోని ఖడ్గమును పెఱికి బద్ధునిఁ జేసి తోడ్కొనిపోవుచున్నారు.)

రోహి-(మూర్ఛ తెలిసిలేచి భయోద్రేకచిత్తురాలై నలుదిక్కులువీక్షించి.)హా ! ప్రాణేశ్వరా! ప్రాణేశ్వరా!

ఉ. హాపిశితాశులార! యిటు ♦ లక్కటనిర్దయవృత్తిసాధునా
ప్రాపునుబాపఁ గానిరప ♦ రాధినిమోహనదివ్యమూర్తినే
పాపమెఱుంగనట్టిజన ♦ పాలతనూజునిఁబట్టనేలన
య్యో! పతిఁవీడిదోషినిమ ♦ హోద్ధతినఁకా దెగటార్పుఁడీదయఁగ.

ఓయాపన్నశరణ్యులగు సజ్జనులారా! నాప్రాణేశ్వరుని రక్షింపుఁడు.

సీ॥ ఘనులార! దివిజప ♦ కరులార ! వేగమే చేరి నానాధుర ♦ క్షింపరయ్య
తరులార! ఘనమహీ ♦ ధరులార! వేగమే చేరి నానాధుర ♦ క్షింపరయ్య
అళులార! శుకపికా ♦ వళులార! వేగమే చేరి నానాధుర ♦ క్షింపరయ్య
కరులార! హరులార! ♦ విరులార! వేగమే చేరి నానాధుర ♦ క్షింపరయ్య

తే. గీ. క్రూరులగురాక్షసులువాని ♦ ఘోరభంగిఁ
దోడికొనిపోవునయ్యయో ! ♦ వేడుమంటి
నార్తురాలను నామొర ♦ లాలకించి
చేరినానాధువేగర ♦ క్షింపరయ్య.

హా! ప్రాణేశ్వరా! మందభాగ్యురాలనగు నన్నానిందుట వలననేకదా నీకిట్టి యాపద సంభవించినది. ఈయాపద తొలఁగించి నన్ను రక్షింపసమర్థులెవరు కలిగెదరు. నిన్నెడబాసి నేనెట్లు ప్రాణముల నిలుప నేర్తు?

ఉ. ఎట్టితపంబుఁ జేసితినొ ♦ యెట్టివ్రతంబులుసల్పియుంటినో
పుట్టితిఁబెద్దనైతిని వి ♦ భూతినెసంగిటిఁగాని నేటికీ
నెట్టుఁగరానిబాధల ము ♦ నింగెదనంచెదనమ్మనైతి హా.
కట్టిడిమాయదైవమిటు ♦ గాసిలఁజేసెనునన్నుఁ గ్రూరుఁడై

కట్టా యెంతపనివచ్చెను! హా! జీవితేశ్వరా; నేనెంతమందభాగ్యురాలనైతిని.

చ. విరివిగ నేబవల్సరిత • పించితినీకొఱకిన్నినాళ్లునా
సరసకు నెప్డువత్తువని • సముద్రమందుఁగ రా నిశాచరుల్
తిరముగఁబట్టి రైనను ప • తివ్రత నేని నిజంబు ద్రౌపదీ
వరదుఁడునిన్ను రక్కసుల • బారిఁదొలంగఁగఁజేసి ప్రోవఁడే

నేనిప్పుడే ధైర్యమును చిక్కఁబట్టవలయును. ఊరక సంతాపించుటవలన సార్థకములేదు. ద్రోహియగు రాజశేఖరుని కపటతాంత్రికమువలననే యారక్కసు లిట్టిఘోర కృత్యము నొనర్చియుండిరి. ఇప్పుడు నేనెట్లైన రహస్యోచితంబుగఁ బురుషాకారమును ధరించి మగధదేశంబున కేగి యారాజాధముని బ్రార్థించి నాపురుషుని రక్షింపఁ బ్రయత్నించెద. (అనిరోహిణినిష్క్రమించుచున్నది.)

(అంతమాధవి ప్రవేశించి.)

మాధ- (ససంభ్రమంబుగఁ బరిభ్రమించుచు) సఖీ! సఖీ! రోహిణీ! అయ్యో! నీవెందుల కేగితివే ప్రియసఖీ. ఏమిచెప్పుదు! నెచ్చెలి యెచ్చోటను గానరాకున్నది. ఆపురుషుఁడు బలత్కారముగ నామెను గొనిపోయెనేమో అట్లయిన నేనేమి చేయుదును. (అనిపరిమ్రరుచు) ఇదిగో నిక్కడ నేదియో తళుక్కుమని మెఱయుచున్నది. (అని దానిని యెత్తి చూచి) ఓహో. ఇది నానెచ్చెలిధరించెడు ముద్రాటుంగరము. దీనినే యాపురుషుఁడు ధరించియుండెను కాఁబోలు. అట్లయినచో నానెచ్చెలిధరించిన పసిండియుంగర మాపురుషునిదే యైయుండవచ్చును. కానిమ్ము. ఇదియునొక మేలే. అదిగో వకుళ మణిమంజరులుగూడనిటుల నేవచ్చుచున్నారు. ఈయుంగరముసంగతి వారికెవరికినిఁ దెలియకుండునటుల దీనిని గుప్తము చేయవలయును. (అని యుంగరమును గుప్తముచేయుచున్నది.)

(అంతవకుళమణిమంజరులు ప్రవేశించుచున్నారు,)

మణి. సఖీ! మాధవీ! మననెచ్చెలియగురోహిణిని విడనాడియొంటరిగాసంచరించుచుంటివేమి? మనప్రభువగు దక్షమహారాజుగారు నిజకుమారీసందర్శనకుతూహలులై యిపుడంతిపురంబున నామెకై వేచియున్నారు ఆకోమలాంగి యిపుడెచ్చోట సంచరించుచుండెనో తెల్పుము. మనమూకువల యాసఖినివెంటనే యంతిపురంబునకుఁదోడుకొని పోవలయును. ఏమినీవంత చింతాకులస్వాంతురాలవైయున్నట్లు గాన్పించుచున్న దానవు. మనరోహిణి క్షేమముగ విహారముఁజేయుచుండెనా.

మాధ. సఖులారా! రోహిణీకన్యకొఱకే నేనునుయిప్పుడు వెతకుచున్న దానను. మేమి ద్దరము వనవిహారముఁ జేయుచుండ నామెచిత్తచోరుండగు నృపకుమారుండొ వచ్చి యామగువతో సరసస్సల్లాపములనుఁ జేయుచుండ నేనచ్చోటువాసి వేఱొ కయెడకేగి కొంతవడికి తిరుగ నేనచటికివచ్చిచూడ వారిద్దరునదృశ్యులైరి. నేని పుడు తదన్వేషణార్థమే యిటులఁ గ్రుమ్మరుచున్న దానను.

వకు. ఆ! సఖీ! మాధవీ! ఎంతపనిజరిగెను. ఆపురుషుండు మననెచ్చెలిని బలా త్కారముగాఁ గొనిపోయెనాయేమి? అయ్యో! సఖులారా! మనమిపుడేమి చేయవలయును.

మాధ. సఖీ! వకుళా! చేయవలసినది చెప్పెదనిటురమ్ము.

మణి. (వకుళమాధవులు సంభాషించుకొనుచుండఁ బరోక్షంబునఁదనలో) ఔహో! కా వలసినకార్యము గంధర్వుఁడే తీర్చెనన్నట్లయినదికాఁబోలు. నాపుత్రుని ప్రయ త్నము సమగ్రముగా నెరవేరియుండెనని తలంచెద. అతండు నింతలోనే సఫలిత మనోరథుండై తిరుగనింటికి విచ్చేసి యుండెడు. అయినను మాయావియగు రాజశేఖరుండెట్టి కపటోపాయంబులను దలంచుచుండెనో తెలియరాదు. నేను శీఘ్రంబుగనింటికిఁ జని కర్తవ్య మాచరింపవలయును. (ప్రకాశముగా) సఖు లారా! మీగుజగుజలైనవా! రాజుగా రంతిపురంబున వేచియున్నారను సం గతి మఱచితిరాయేమి? ఈవైపరీత్యమును మనరాజుగారికి శ్రుతపఱుపవల యును. శీఘ్రముగఁ బోవుదమురండు.

వకు. } ఇదిగోవచ్చుచుంటిమి రమ్ము. (అనివకుళమాధవి మణిమంజరులు నిష్క్ర
మాధ. } మించుచున్నారు.)

గద్య.

ఇది శ్రీమద్వేంకట రమణకరుణాకటాక్ష వీక్షణాసారసమాసాదిత రసబంధుర
కవిత్వవైఖరీ ప్రవీణాపస్తంబసూత్ర శాండిల్యసగోత్ర పవిత్రహోత్రువల
కలశార్ణవరాకాకైరవమిత్ర వేంకటరత్న సుపుత్ర వెంకమాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల వివిధ విద్వజ్జనవిధేయ వేంకట
కృష్ణనామధేయ ప్రణీతంబైన రోహిణీ
సుధాకరవిజయంబను నాటంబున
పంచమాంకము

శ్రీ రస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

షష్ఠాంకము.

(రాజశేఖరుఁడును మానవర్మయుఁ గొందఱు యోధులతోఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

రాజ- యోధవరులారా! మదాంధుండగు సుధాకరుని కదనంబున నిధనంబు నొందించువరకు నాకు నిద్దురపట్టదు. దీనికై సముచితోపాయంబు నూహింపుఁడు ఆనారక్షోమణుల్ప్రియత్న మెంతవరకు నెరవేరెనో తెలియరాదు.

(అంతనొక కంచుకి ప్రవేశించి.)

కంచు-దేవా! దేవరవారి హజారమునొద్ద నెవరో ముగ్గురు దానవవీరులు రాచఖయిదీని యొకని వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చియున్నారు. దేవా! ఆజ్ఞ యెట్టిదియో సెలవిండు

రాజ- ఓహో. యోధవరులారా! మనప్రియత్నం బక్రమంబుగా నెరవేరినది. ఇంక నేమికొఱత? మిత్రమా! సచివవర్యా! నీవుపోయి వెనుకటివారినుంచిన కారాగృహంబుననే వెనుకటట్లున నీఖయిదీనిఁగూడ నుంచునటుల జాగ్రత పెట్టిరమ్ము.

మాన- దేవా. అట్లయినచో నాఖయిదీ విశారదునితోఁగలసి యేమేని మంతనములు చేయునేమో. శత్రుశేషమును దీర్పరాదా.

రాజ- మంత్రిపుంగవా! సుధాకరుని సంహరించితిమేని రత్నాకరుఁడు మనకుసాధ్యుం డగుట దుష్కరము. కావున వారుభయులు కలియకుండ కావలివారలప్రమత్తులై జాగ్రతగాఁ జూచుకుండునటులఁ గట్టడిఁజేసిరమ్ము,

మాన- చిత్తము. (అనిమానవర్మ నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

రాజ- యోధవరులారా! సుధాకర విశారదులు మనకుచిక్కియుండుటవలన వృద్ధుండగు రత్నాకరుండు కోరలువెఱికిన పాముకైవడి రెక్కలుపోయిన పక్షిచందంబునను మనకు వశ్యుండగుట సులభమేకదా.

యోఘు-దేవా! నిరంతరజయశుంభబలోదగ్రమూర్తులగు తమవంటి నరేంద్రుని వ్రద్ధసర్పంబులేమి చేయఁగలవు?

రాజ- [సోత్కంఠ విస్మృతితో] మీవంటి మహాశూరులను గలిగియున్న నన్నెట్టివారలును జెనకఁజాలరనుట నిశ్చయమే. రత్నాకరుని మనముజయించితిమేని తద్విరోధియగు దక్షమహారాజు సంతసించును. దక్షభూపాలుని సంతసింపఁజేసినచో నాకోరిక నెరవేరుట సులభము. కావున మనమిప్పుడు లంకాపట్టణంబుపై యుద్ధమునకుఁ బయలు వెడలవలయును. మీరందఱు సిద్ధముగ నుండునది.

యోఘు-చిత్తము. మహారాజా. మేమందఱము సిద్ధముగానేయున్నారము.

[అంత మానవర్మ భాస్వంతునితోఁ దిరుగఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాన-దేవా! దేవరవారి యాజ్ఞను నెరవేర్చివచ్చితిని. [అని భాస్వంతునిఁ జూపి] దేవా. ఈతండు దేవరవారియొద్ద కొలువుఁగోరి వచ్చియున్నాఁడు. ఆజ్ఞ యెట్టిదియో తెలుపుఁడు.

రాజ- (తనలో) ఓహో! నాయొద్దకొలువు నభిలషించు; నీయపూర్వ తేజశ్శాలి యెవరోకదా.. ముందువీనిసంగతి యెట్టిదియో తెలిసికొనవలయును. (ప్రకాశముగా) పురుషవతంసమా! నీనామ మెద్దియో. నీకులగోత్రము లెట్టివియో సమగ్రముగ వక్కాణింపుము.

భాస్వ-దేవా! కొండొక కార్యార్థమై నిజగోత్ర నామంబులను గుప్తపఱచి కొంతకాలమువరకు పుణ్యజనపూజ్యులగు తమవంటి నరేంద్రునియొద్ద కొలువుండ నభిలషించుచున్నాఁడను. తమకంగీకారములేనిచో వేఱొకయెడ కేగెద. వర్తమానంబున భాస్వంతుండను నామంబుచే పరివర్తిల్లుచుంటి.

రాజ- పురుషశ్రేష్ఠమా! అది నీకన్వర్థ నామధేయంబగుటకు సందియంబులేదు. సుకుమార శరీరుండవగు నీ వొకరియొద్ద నెట్లు సేవకావృత్తి నుండఁ గలిగెదవు? నీవినయ సౌందర్యంబులు నాకు నీయెడలఁ బ్రేమను గలిగించుచున్నవి. కావున నీవు నీస్వేచ్ఛానుసారముగ నాయొద్ద కొలువుండి నీపూనిక నెరవేర్చుకొనుము నీవు మిగుల విశ్వాసనీయునివలె గాన్పించుచున్నాఁడవు. నిన్ను కారాగృహ ముఖ్యరక్షకునిగ నియోగించెద. అదినీకు సమ్మతమేనా?

భాస్వ-దేవా! అంతఃపుర సేవవక్క వేఱొండు మీరెట్టిపనికి నియోగించినను నాకది సమ్మతమే.

రాజ. అటులైన, నరోత్తమా! నేనిప్పుడు దండయాత్రకు బయలు వెడలుచుంటి కావున నీవప్రమత్తుండవై కారాగృహము నొద్దనుండి యచటి భటులందఱికి నధ్యక్షుండవై యంపలిఖయిదీలను సురుంగ నీకుండ మేము జయప్రదులమై తిరుగవచ్చువరకు భద్రముగాఁ గాపాడుచుండవలయును. (అనియోధవీరులతో) యోధవరులారా! మీరందరు సమరసన్నద్ధులరగుఁడు. మంత్రిపుంగవా! నా రథంబు నాయితంబుఁ గావింపుము. నేనుకవచ ధారణంబుఁ జేసి:—

ఉ. దాడినెసంగినే వెడలి • దారుణశస్త్రమహాస్త్రపంక్తినా
వాడిమిఁజూపి దుష్టరిపు ♦ వర్గము నెల్లను కేళిఁజీల్చి చెం
డాడెద సామజంబుకమ ♦ లాకరమందుమృణాళనాళముల్
వేడుకఁబెల్లగించుగతి ♦ భీమమహాహవమందు మిత్రమా.

మాన. చిత్తము, దేవా. ఇప్పుడే సిద్ధముఁజేసి తెచ్చెద. (అనిమానవర్మ నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

రాజ- భాస్వంతా! నీవు కారాగృహము నొద్దకుఁబోయి యచట బహుజాగ్రతఁ గలిగి ప్రవర్తింపుచుండుము. నీయాజ్ఞలను దిరస్కరించిన భటులను నీయిష్టాను సారము శిక్షింపుచుండుము;

భాస్వ-చిత్తము, దేవా. (అనిభాస్వంతుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అంత మానవర్మ తిరుగఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మాన. దేవా!

గీ. దనరహారంబట్టుగాలిమే ♦ తరిసిడంబు
జవముఁగలవాజులనుబూన్చి ♦ సరగనిదిగో
కింకిణీమంజురవములఁ ♦ బొంకమడర
రథముఁదెచ్చితినీమనో ♦ రథముఁదీర్ప.

రాజ. వహ్వా! ఈరథము బహుచక్కగ నలంకరింపఁబడినది. ఇది నాకు తప్పక జయ ముగలిగించును. మంత్రిపుంగవా! రథముపై శస్త్రముల నిక్షేపింపఁజేసి యుంటివా?

మాన- చిత్తము దేవా. ఆయుధములన్నియు రథముపైనే యుంచియున్నాఁడ. నాయ వసిష్ట మెంతమాత్రమును లేదు.

రాజ- మంత్రివతంసమా! నిన్నుమనచతురంగ బలంబున కంతకును సేనాధిపతిగ నియోగించితి, కావున నీవుససైన్యుండవై ముందునడుచుచుండుము. నేను నిన్ను వెన్నందన్ని నిలిచెద.

మాన. చిత్తము, దేవా. (అనియోభయవరులతో రాజశేఖరుఁడును మానవర్మయు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

(అంత భాస్వంతుండు ప్రవేశించి.)

భాస్వ. (స్వగతము) హా! భగవంతుఁడా! ఇంతవఱకు నాప్రయత్నమునుఁ గొనసాగఁ జేసితివికదా. ఇంకనన్ను సంపూర్ణకృతార్థురాలినిగఁ జేయనీదేభారము. అదిగో నక్కడ కారాగృహము కాన్పించుచున్నది. అబ్బా! అదియెంత మహోగ్రంబుగనున్నది!

మ. చతురోగ్రోపల భిత్తిసంవృతమునై ♦ సాంద్రాంధకారచ్ఛటా
న్వితమై ఘోరకృపాణపాణిభటని ♦ ర్ణిద్రపరిచారంబునై
సతతాందోళకృశానుభూతదురదృ ♦ ష్టప్రాణసంతాపసం
గతులంబొల్చుభయంకరంబుగఁగనన్ ♦ గారాగృహంబచ్చటన్.

నాప్రాణేశుండు సజీవితుండై యుండెనేని వానిని నేతిప్పక నచ్చోటఁ గాంచఁగలిగెదను. నేనీదారుణ కారాగృహస్థాపితులగు దీనజనులనెట్లుఁ జూచి సహింపఁగలిగెదనోకదా. నేనిప్పుడు ధైర్యమును విడనాడిన నాముందు ప్రయత్నంబునకు భంగము కలుగును. అదిగో నచ్చట నెవరో ప్రలాపించుచున్నారు. ఆధ్వని వైద్యక్రియాకైతవుండగు నాసోదరునిదివలె వినఁబడుచున్నది. ముందుగనే నచ్చోటికరిగెద. (అనిసమీపించుచున్నాఁడు.

చిత్ర. రుగ్మవతీవృత్తము. హారమలోలా! ♦ యాశ్రితపాలా!
వారిధినన్ గా ♦ పాడగలేదా
ఘోరతరార్తిన్ ♦ గుందుచునుంటిన్
జేరినమున్ర ♦ క్షింపఁగరావా.

ఓరీ! దురాత్మ! మంత్రికులపాంసనా! రాజశేఖరదుర్మార్గభాగజేయ! ఎంతపఁని జేసితివిరాద్రోహీ! అన్నా! నీవింత కపటోపాయమును దలంచి నన్ను

దోడ్కొని వచ్చితివని నే నాదిని గుర్తెఱుంగఁ జాలనైతినిరా తులువా! అకటా, నేనీ చెరవీడి యెన్నటికైన నాకన్నతల్లిని సోదరినిఁ గన్నులారఁ జూడఁగలిగెదనే. అయ్యో! చెరవీడిన నేమిలాభము? నిరర్థక ప్రయత్నుండనై పోయి నాసోదరిముఖము నేనెట్లు తిరుగఁజూడఁ గలిగెదను? కట్టా!

ఉ. పొందుగ వారిధిన్ మునిఁగి ◆ పోవక సోదరిఁ జేరవచ్చి యీ
చందము చిక్కియుంటిఁ జెర ◆ సాలను దీనిని విన్న దుఃఖముల్,
జెందదె తల్లి మున్నె మృతి ◆ జెందితి నంచుఁ దలంచు నా మొఱల్
ముందుగ నేఁగ నంబడక ◆ పోయిన నొక్కటె యేడుపౌగదా.

భాస్వ-(స్వగతము) అన్నా! ఈతండు నాసోదరుండగు చిత్రసేనుఁడే కదా. అయ్యో! చిత్రసేనా! నీవు నాకతంబున నెన్ని యిడుమలం గుడుచుచుంటివిరా తండ్రీ. మందభాగ్యురాలనగు నాకంటె నీవేలఁబడితివి? పుత్రవియోగంబును సంఘటించి తల్లులను దుఃఖపెట్టు నావంటి పాతకురాండ్రెందైనం గలుగుదురె? హా! సోదరా! చిత్రసేనా! (అని దుఃఖావేశపరవశురాలై యొల్లబోయి తెప్పిరిలుచున్నది.)

చిత్ర-చ. కటకట మందభాగ్యుఁడవు ◆ కావె తలంపఁగఁ జిత్రసేన, యు
త్కటవిపదబ్ధి సోదరిని ◆ దల్లిని ముంచి విదేశమందహో
చటులతరార్తి మున్గి చెర ◆ సాలను శోపదె మేను నిల్పదు
ర్ఘటమని, యింక నీవలనఁ ◆ గాఁగల కార్యము దేమొ చెప్పుమా.

భాస్వ-(చెఱసాలను సమీపించి) వహ్వా! క్రూరులగు నీరాజభటులందరు సురాపానంబుచే మత్తిల్లి నిద్రంజొక్కియున్నారు. ఇదియును నాకు మేలే (అని చిత్రసేనునితో) పురుషవతంసమా! నిన్నుఁ జెరవిముక్తునిఁ జేసిన నాకేమి పారితోషికం బొసంగెదవు?

చిత్ర- ఓహో! మహానుభావా! దాక్షిణ్యమూర్తీ! దీనుండనగు నే నేమియొసంగఁ గలను. నాతల్లిని సోదరినియొక సారెజూడనిండు, మీకు నమస్కరించెద.

భాస్వ- మానవోత్తమా! నీయొద్ద పోగులుగాని ఉంగరములుగాని యేమియు లేవా?

చిత్ర- అయ్యో! ఏమని చెప్పుదును.

చ. పరమదయాలవాల కల ◆ భాషిణి దక్షునికూఁతు పంపునన్
వరునరయంగ సంద్రమున ◆ వచ్చితు పానుసఁ జిక్కివేగ నే

దెసలఁజరించియీమగధ ♦ దేశమునన్నిగుడింపఁబైడి యుం
గరముహరించినన్నుఁజెరఁ ♦ గట్టె దురాత్ముఁడుమానవర్మసూ.

భాస్వ- (తనలో) అన్నా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము! ఎంతపని జేసితివిరా ద్రోహీ! (ప్రకాశముగా) పురుషశ్రేష్ఠమా! నీవేమియు నివ్వనక్కఱలేదు. నిన్ను చెర విముక్తునిఁ జేసెదను. సద్దుచెయ్యకపొమ్ము. (అనిప్రాకారముఁ దీయుచున్నాఁడు.)

చిత్ర. వహ్వా! ఏమినాభాగ్యము. (అనిచిత్రసేనుఁడు పరుగిడి పోవుచున్నాఁడు.)

భాస్వ-అదిగో నదటమన్త్రియెవ్వరో విలపించుచున్నారు. పోయి చూచెద. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విశా. అన్నా! దురాత్ముండగు మానవర్మ నన్నెంత నమ్మించి మోసముజేసెను. అతండు కపటోపాయంబుల నిరంతర దుష్క్రియాలోలుండగు రాజశేఖరునిమంత్రి యేకదా. "యథారాజాతథాప్రజా" అనువాక్యము వ్యర్థమగునే. ఇంతయేల, రాజాజ్ఞనుల్లంఘించి సుధాకరుని పలాయనంబునకుఁ దోడ్పడి నేనేల వానివెంట వచ్చితి? వచ్చిననాబాటసారిని చెరవిడిపింపుమని సుధాకరుండు నన్నేల శత్రుస్థానంబున కంపవలయు? పంపిననేనేలవచ్చితి? అయ్యో. ఇప్పుడు నేను విలపించిన సార్థకమేమి? ఇదంతయు స్వయంకృతాపరాధమే.

చ. ధరణిపురాజ్ఞమీఱితి ♦ సుధాకరమిత్రునివీసిరేయొంటినై
చేఁబడిదుష్టమంత్రికుల ♦ శేఖరుచే వెతఁ జెందుచుంటిహా
సరగునబాటసారిఁ జెర ♦ సాలవిముక్తునిఁ జేయనింక నే
వెరపుఘటిల్లునొక్కొ పృథి ♦ వీవర పుత్రకుఁ డేమియయ్యెనో.

భాస్వ. (తనలో) ఈతఁడు నాప్రియుని నర్మసఖుండు కాఁబోలు. వీనినిఁగూడఁ జెరవిముక్తునిఁ జేయవలయు. (అనిసమీపించి) పురుషశ్రేష్ఠమా! నిన్ను చెఱవిముక్తునిఁ జేసిన నాకేమిబహుమానం బొసంగెదవు?

విశా- ఓహోహో! ఏమియీనిర్హేతుక జాయమానకటాక్షము!

స్రగ్విణి. ఓయిదాక్షిణ్యభా ♦ వ్యోదయా యీ దెఱన్
బాయఁ జేయంగనా ♦ పాలిదైవంబవై
యీమొదల్ నచ్చితో ♦ యేమినీకిచ్చెదన్
ధీయుతా యీవెతల్ ♦ దీర్చిరక్షింపుమీ.

భాస్వ-మానవోత్తమా ! నీయొద్ద మురుగులుగాని పోగులుగాని ఉంగరములుగాని యేమియు లేవా ?

విశా- ఓదయాపరా ! బందిగంబునఁ గృశియించు నాయొద్ద నేమియుండును ? వినుఁడు. మును నేనును నామిత్రుండగు సుధాకరుండును కేళికోద్యానవనంబున విహరింపుచు

మ. వనసంచారము వీడి దత్పురికిఁ ◆ బ్రచ్ఛన్నవేషంబులన్
జనుచో మిత్రుఁడు రాజశేఖరుని వే ◆ సంధించి ఘోరాజినా
తని నోడించి యనంతరంబ నను స ◆ త్కారుణ్యకార్యంబుపై
బనుపన్ జిక్కితి నీచెఱన్ వెడలుత్రో ◆ వన్ గాన కేమిచ్చెదన్.

భాస్వ-పురుషశ్రేష్ఠమా ! నీవేమియు నివ్వనక్కఱలేదు. నిన్నుఁ జెరవిముక్తునిఁ జేసెద. సద్దుచెయ్యక పొమ్ము. (అని తాళము దీయుచున్నాఁడు.)

విశా- చిత్తము. చిత్తము. (అని విశారదుఁడు పరుగిడి పోవుచున్నాఁడు.)

భాస్వ-అదిగో నక్కడ మఱియెవ్వరో విలపించుచున్నారు. ఆయార్తధ్వనము నాప్రాణేశునిదివలె వినఁబడుచున్నది. నేనక్కడకుఁ బోయి చూచెద. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సుధా. విద్యున్మాలావృత్తము॥ హావిశ్వేశా ◆ యంభోజాక్షా
భావాతీతా ◆ పాలింపన్ రా
జీవాక్షా కా ◆ క్షేయోద్భాసా
రావా దేవా ◆ రాతిధ్వంసా.

అన్నా ! ద్రోహీ ! రాజశేఖరా ! ద్వంద్వయుద్ధంబున నాచేఁ బరాజితుండవయ్యు సిగ్గులేక యెంత నీచవృత్తికి నొడంబడితివిరా పాపిష్ఠా ! ఈయంధకారబంధురంబగు కారాగృహంబున నాయార్తనాదంబు వినువారెవ్వరు? అకటా:-

శా. ఆవైరాగ్యము నేలవీడితిని వి ◆ ద్యాస్నేహసంవర్ధితం
బౌ విజ్ఞానవిశేషదీపమును సం ◆ హారంబుఁ గావించి మో
హావేశోన్నతి నంధకారమున స ◆ త్యాంతంబు మగ్నుండనై
హావిశ్వేశ్వర! గాసిఁ జెందెదను కు ◆ య్యాలింపుమీ మొక్కెదన్.

ఉ. నేరుపునన్ మదీయజన • నీజనకుల్ ముదమొప్పనొక్కఁ గ
న్యారమణీమణిన్ పరిణ•యంబొనరింతుమటంచుఁ దెల్పవే
సారిననొప్పనైతి నవి•చారతనాదగు కోర్కెలన్నియున్
బారమునొందకన్ జవిటి•పఱ్ఱలనాటినవిత్తులాయెఁగా.

ఉ. ఆసను దెల్పిన న్వినక • నాగ్రహమున్ గలిగించి తండ్రికిన్
గాసిలి యప్పుడా చెలిను • కాలవశంబున నీలతాంగిపై
గాసజనింప నిప్పుడిట • నక్కటచేసెద బందిగంపు సం
వాసము నెప్డు నాబ్రతుకు • బందిగమందు కృశింపనాయెఁగా.

అయ్యో. నాజీవితేశ్వరిని యుపవనంబున నొంటరిగ విడనాడివచ్చితిని. ఆకోమలిగతి యెట్లయ్యెనో తెలియరాదు. కట్టా! ఎంతపనివచ్చెను.

తోదకవృత్తము. హారమణీవన•మందున రక్షో
ధీరులచేతను•దీరనియార్తిన్
గారియనొందెదె•కష్టుఁడనన్నున్
గోరుటవంతగ•గూలితివయ్యో.

చ. ముదముగ రాయబారిఁ జెలి • ముక్తునిఁ జేయఁగఁ బోయియా విశా
రదుఁ డెటులయ్యెనో తెలియ • రాదు సఖుండును బందిగంబునన్
బదిలము చేయగాఁబడెనో • పాపులదుష్క్రియచేత లేక దా
విదితముగాఁ గృతార్థుఁడయి • వేడుకనన్ గనఁ గోరుచుండెనో.

భాస్వ—(ప్రవేశించి తనలో) ఇహ్హా. నాజీవితేశ్వరుండు సజీవితుండై యిచటనే యున్నవాఁడు. అయ్యో, ప్రాణేశ్వరా! నాకతంబున నీకెన్నిపాట్లువచ్చెను. పాతకురాలనై నిష్కారణము నిన్నెంతవెతల పాలుచేయుచుంటిని.

సుధా—హా భగవాఁడా!

భూతికవృత్తము.

కోమలియేకతమావనంబున • గూలియుండఁగ నక్కటా
పామరుఁడన్ రజనీచరుల్ నను • బట్టరా నవివేకినై
తామసవృత్తిని ధిక్కరించియు • దగ్గరన్ జెలిఁ గూలితిన్
సామజరక్షక కావవే జల • జప్రభాంచితలోచనన్

(అంత రాజభటులు కదులుచున్నారు.)

భాస్వ-(తనలో)అన్నా. ఈరాజభటులు కదులుచున్నారు. నిద్దుర మేల్కొనియెదరా యేమి! అట్లయిన మోసంబయ్యెడుఁగదా. ఆఁ, భయములేదు. వీరలు తిరుగ నిర్జీవప్రతిమలవలె గాఢనిద్రాముద్రితులై పడియున్నారు. (అని సుధాకరుని సమీపించి) రాజపుత్రా! నిన్ను చెఱవిముక్తునిఁజేసిన నాకేమి బహుమానం బొసంగెదవు?

సుధా-ఓహో! కోమలీ! అయ్యో, మఱచితిని, చెఱపాలకా! క్షమింపుము. నన్ను చెఱవిముక్తునిఁజేసినచో నీవేమికోరిన నదియొసంగెద.

భాస్వ-రాజకుమారా! నిన్ను నమ్ముటెట్లు? నీయొద్దనున్న మురుగులుగాని, పోగులుగాని యుంగరములుగాని వేనినైన నాకొసంగుము. పిమ్మట నీకోరిక నెరవేర్చెద.

సుధా-(తన వ్రేలిపైయుంగరము లేమిఁజూచి తనలో) అయ్యో! నాప్రాణసమానంబైన యుంగరమేమయ్యెనో కదా! ఆరాక్షసాధములే హరించియుండిరి కాఁబోలు కట్టా

ఉ. హా తలిరాకుబోణి! కను ♦ లారగనిన్నుఁ దనివారఁజూడని
స్నేతగనంచు దైవము స ♦ హింపక నిన్నెడఁ జేసెనింకసం
ప్రీతిగ నంగుళీయముధ ♦ రింపఁగ నర్హత నాకుఁగల్గునే
ఖ్యాతిగ భోగభాగ్యలకుఁ ♦ గాక మహీస్థలినట్టిసంపదల్.

భాగ్యహీనుండనగు నే నారామామణికనకాంగుళీయకమును ధరించుట కాసింపలాభమేమి? చెఱపాలకా! ఇప్పుడు నీకు నేనేమియు నొసంగఁజాల. వినుము.

కమలావృత్తము-

చెఱకాపరీ! దయాపరా! రా ♦ జీవదళేక్షణిదత్తసుతన్
వఱలన్వరించిబోనిశాటుల్ ♦ వచ్చినిరాయుధుఁ జేసినను న్
చెఱరాజశేఖరాఖ్యుఁడౌదు ♦ శ్శీలునిపంపునఁగట్టిననా
గుఱుతున్ దొంగిలియీచెఱన్ నే ♦ గూలితపించుచునుంటిఁగటా.

భాస్వ-(చేతులెత్తి పెట్టుకొని కన్నీరుదుడిచికొని) రాజకుమారా! నీవుసత్యము తప్పకుము. శీఘ్రకాలములో నే నాహృదయేప్సితంబును నెరవేర్చెదవని నమ్మి నినుఁ జెఱవిముక్తునిఁజేయుచుంటి. నీకై పరితపించువారిని సంతోషపెట్టఁబొమ్ము (అని చెరసాలబీగము దీయుచున్నాఁడు.)

సుధా-(చెఱవీడివచ్చి) పురుషోత్తమా ! నీపేరేమి? నీచర్యలంబట్టి చూడ నాకు యంబు పొడముచున్నది.

భాస్వ-(భయావేశచిత్తుఁడై తనలో) అన్నా ! ఈపురుషుండునన్నుఁ దెలిసికొనియెనా యేమి? అట్లైన నాపైఁ గినియుసేమోకదా. ఏమిచేయుదును? కానిమ్ము (అని ప్రకాశముగా) రాజకుమారా ! నీవింకనిట నిలువరాదు. భటులులేచెదరు

కరిబృంహితవృత్తము.

కోడిపులుగులుకూయఁదొడఁగెను ♦ కోయనుచునరోత్తమా
వాడెనుడుగణకాంతి తెలతెల ♦ వాఱెనెవరికైన నయా
జాడ తెలిసినరాజభటులుగ ♦ జాబుసలిపెదరేపునన్
గూడదిటనిలువంగఁబురికిని ♦ గూఢముగ వెడలందగున్

(అని భాస్వంతుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సుధా-(చెఱవీడి బాహ్యప్రదేశంబునకువచ్చి తనలో) ఆచెఱకాపరియొక్క కపటవేషధారియైన నొక యబలారత్నంబువలెఁదోచెడు. ఆకంఠకలనాదంబును రూపరేఖావిలాసంబులనుజూడ మామనోహారియగు రోహిణీరమణిని స్ఫురింపఁ జేయుచున్నవి. ఆకోమలాంగియేనన్నుఁ జెఱవిముక్తునిఁ జేయుతలంపునఁ బురుషాకృతిని బూని శత్రుస్థానంబునకు రా సాహసించెనాయేమి ? ఆఁ, అదిగో నాసఖుండగు విశారదుండిటులనే వచ్చుచున్నాఁడు.

(అంతవిశారదుఁడు ప్రవేశించి)

విశా- ఓహో మిత్రమా ! చూచితివా, ద్రోహియగు మానవర్మ నన్ను చెఱబద్ధునిఁ జేసి నాప్రయత్నమంతయును విఫలముచేసెను. కారాగృహపాలకుని కటాక్షంబున నేనెట్టకేలకు చెఱవీడి నిన్నుఁగలసికొంటిని. కృతార్థుండనైతి.

సుధా-మిత్రమా ! నేనును నీవలెనే కారాగృహబద్ధుండనై యాపురుషునివల్లనే చెఱవీడఁగలిగితిని. (అని యిటునటుజూచి వెఱగునభినయించుచు) సఖా ! విశారదా దురాత్ముండగు రాజశేఖరుండెచటికో తీర్థయాత్రకు బయలువెడలెనని తోచుచున్నది. చూడుము.

విశా- మిత్రమా! నేనుపోయి వాఁడేదేశముపైకి దండయాత్రకుఁబయలు వెడలెనో తెలిసికొనివచ్చెద. నీవిచ్చటనే యుండుము.

సుధా- మంచిది. శీఘ్రముగఁబోయిరమ్ము.

విశా- మిత్రమా ! నేనుతిరుగవచ్చువరకు నీవిచ్చోటనే యుండవలయునుసుమీ.

(అనివిశారదుఁడు నిష్క్రమించి వెంటనేతిరుగ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

విశా- మిత్రమా ! సుధాకరా! తుచ్ఛుండగు రాజశేఖరుండు మన లంకాపట్టణంబుపైకే దండయాత్రకు బయలువెడలెనట. శీఘ్రముగఁ బోవుదమురమ్ము.

సుధా-ఆఁ, ఏమి యీసాహసము!

ఉ. క్రొవ్విమదాంధుఁడై యడరి ♦ క్రూరవిచేష్టత రాజశేఖరుం
డవ్విధినాదు శౌణహాతి ♦ నాజినిద్రెళ్ళియు సిగ్గులేకఁదా
నెవ్వగవెండిమాపురికి ♦ నిగ్రహవృత్తినిఁ బోవుచుండెనే
చివ్వగలంగఁ జేసెదను ♦ శీఘ్రమపోయి వధింతువానిసిన్

ఓరిదుర్మదాంధా ! మాగధదేశారిష్టకారణా! రమ్ము. నీమదము సదమదముఁ జేసెదను

క, ఇదియేమిర రాజాధమ,

పదపదపురి నాదుచేవ ♦ వాచవిరుచులన్

ముదమునవిందిడినినుయమ,

సదనంబునకనిపెదనావి ♦ శంకటవృత్తిన్.

మిత్రమా ! రమ్ము. మాతండ్రిగారు నాకైయెంతపరితపించుచుందురో. (అని యిద్దరు సింహళద్వీపమునుగూర్చి నిష్క్రమించుచున్నారు.)

(అంత రత్నాకరమహారాజు శ్రుతకీర్తి ప్రవేశించుచునారు.)

రత్నా-సచివవర్యా ! నాపుత్రుని జాడనీకేమైనఁ దెలియవచ్చెనా ! అన్నా. కృతఘ్నుండును రాజద్రోహియునగు విశారదుండు నాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి వాని పలాయనంబునకుఁ దోడ్పడియెఁగాఁబోలు.

(అంతకొందఱు చారులు ప్రవేశించి)

చారు- మహారాజా! మగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరుండు దండువెడలి మనలంకపై యుద్ధమునకు వచ్చుచున్నాఁడు, సంగతి విన్నవింప మేము ముందువచ్చితిమి.

దేశా:—

శా. జ్యానిర్ఘోషముదంతి బృంహితముల ♦ శ్వవ్రాత హేషల్ చమూ
మానానూననినాదఘట్టనలుతుం ♦ భత్కాంబు భోంకారముల్
నానానేమిరవంబు లంబరమునన్ ♦ రాణించిఘూర్ణిల్లుచున్
భూనాథాగ్రణి కర్ణయుగ్మబధిరీ ♦ భూతంబులై యొప్పెడున్.

రత్నా-ఆఁ! ఆఁ! ఏమి! వింటివా, శ్రుతకీర్తి! మూర్ఖుండగు రాజశేఖరుండు మనపై యుద్ధమునకు రాసాహసించెనఁట. దక్షరాజాధముని ప్రోద్బలంబునఁ గాఁబోలు దీనికి ప్రతిక్రియ నాలోచింపవలయును.

శ్రుత-మహారాజా! నిరతిశయభుజబలోదగ్ర మూర్తులును, శాత్రవకక్షకాంతార వీతిహోత్రులును, ప్రతాపప్రభాపటల పరంతపులునగు తమవంటివారికిది యొక కడిందికర్జంబా? మీరు సందేహింపనేల? మన చతురంగబలసమేతుండనై దేవరవారాజ్ఞనొసంగినచో నేనుపోయి వానిని శిక్షించివచ్చెద.

రత్నా-మంచిది. మనచతురంగబలముతో నీవు ముందునడువుము.

చారు-దేవా! శత్రుసైన్యం బీపాటికి పారావారంబుఁ దరియింపనోపు. కావున మన మిట నాలస్యముచేయరాదు.

శ్రుత- ఇదిగోవచ్చుచుంటిని. (అని సబలుండై శ్రుతకీర్తి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రత్నా-హా! భగవానుఁడా!

ఉ. నాకులభూషణుండుకరు ♦ ణామయమూర్తి సుధాకరుండునన్
దీకొని బాసియుండెనని ♦ నెవ్వగఁ దూలగఁ గోరుచుట్టుపై
రోఁకలిపోటనంగ నతి ♦ రుక్పరిపీడిత మానసుండనై
తేకువవీడియుంటిఁగద ♦ దేవర! యీవిపరీత మేమొకో.

(అంతదౌవారికుఁ డొకఁడు ప్రవేశించి.)

దౌవా-దేవా! మహారాజా!

ఉ. దండకమంశువు ల్వెలయఁ ♦ దాల్చి విభూతినలంది కుంకుమన్
బొండుగమెత్తి దేహమున ♦ మేలగుశాటి చెలంగనెత్తిపై
దంశిజటావళుల్గలుగ ♦ దండలు ద్రిప్పుచు పావకోల్లశం
ఖండనవచ్చి నిల్చెయతి ♦ పూరుషుఁడొక్కఁడు భూపవాకిటన్.

రత్నా- ఫణిహారీ ! అమహనీయునిలోనికి రప్పింపుము.

దౌవా- చిత్తము. చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి వెంటనే సన్యాసితోఁ దిరుగఁ ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

రత్నా- (దవ్వుల సన్యాసి రాఁగని యెదురుగఁజని నమస్కరించుచున్నాఁడు)

సన్యా- నారాయణ, నారాయణ, (అని యొకయున్నతాసనం బధిష్ఠించుచున్నాఁడు.

రత్నా-స్వామీ. నేఁడుసుదినము. ధన్యుఁడనైతి. నాగృహము పరమపావనంబయ్యె. తమవంటి మహానుభావులు వ్యర్థముగ నొకచోటికివచ్చెదరు వారుకారు. నాయదృష్టవశముచే నేటికినన్ను కృతకృత్యునిఁజేయ దేవరవారిచటికి దయచేసియుండిరి.

సన్యా. రాజా ! అహావోర్వీతల విజయోదయుండవగు నీవు నేఁడిద్దియోమనోవ్యాధిచేఁ బీడింపబడుచున్నట్లుఁ గాన్పించుచున్నావు. కారణంబేమి ?

రత్నా-స్వామీ ! తమరిపుడెచ్చోటనుండి వచ్చుచుంటిరి ?

సన్యా-రాజా ! కదనరంగంబునుండియే వచ్చితిని.

రత్నా-స్వామీ ! రణరంగంబునంగల విశేషము లెట్టివియో యానతిచ్చెదరా ?

సన్యా-మంచిది, నాకుఁ దెలిసినంతవరకుఁ జెప్పెద వినుము. రాజా ! పద్మాకరతటంబున రాజశేఖరుని సైన్యంబును మీసైన్యంబును కర్ణపుటదారణ దారుణంబులగు శంఖారావములతో రథగజతురగపదాతివర్గ ఘట్టనంబుల భూనభోంతరాళంబులద్రువ పరాగపటలంబు రేగిశర్వరంబువంధీభూతంబుగఁ జేయ సముద్రము లొండొంటిందాకు కరణిఁగవిసిన మహాహవంబయ్యె.

రత్నా-స్వామీ ! తర్వాత నేమిజరిగినది.

సన్యా- రాజా ! అట్టిమహోగ్రంబగు సేనాసంఘుల సంగరాంతరంబున నిలువనిలువఁగానక నేనిటువచ్చితి. రాజా ! నీవుతప్పక జయోన్నతుండవయ్యెదవు.

రత్నా-స్వామీ ! తమయాశీర్వచన ప్రభావము వ్యర్థమగునె ?

(అంతనొకచారుఁడు ప్రవేశించి)

చారు- దేవా ! మహారాజా ! దుర్గంబును సంరక్షింపవలయు. మనమూలబలంబును బురికొల్పుఁడు రణరంగంబున జయలక్ష్మివైరులనే వరించినది. శత్రుసైన్యంబులతిశయంబుగ విజృంభించివచ్చుచున్నవి. జాగరూకులై యుండుఁడు.

రత్నా-ఆఁ! ఏమి ! రణరంగంబున మనకు పరాజయము కలిగెనా ? ఓసీ ! సేవకా నాకవచంబునిటు దెమ్ము.

సన్యా-రాజా సంభ్రమింపకుము.

(అంత వలాహకుండను మఱియొక కంచుకిప్రవేశించి)

వలా- మహారాజా! సంగరరంగమంతయు నిహతశత్రుసేనాకళేబరంబులచే నలంకరింపఁబడినది. దేవా! దేవరవారు పూర్ణవిజయులైరి.

రత్నా-ఆహాహా! ఏమియీవింత! ఇదంతయు మీయాశీర్వచన ప్రభావము. వలాహకా! పోలికలనన జరిగినవృత్తాంతమంతయును వక్కాణింపుము.

వలా-దేవా! నిరర్గళవిజృంభమాణోపార్జితకీర్తియగు శ్రుతకీర్తి శత్రుసైన్యంబునఁమార్కొని:-

క. ధారాధరంబుగతిశర

ధారలుగగ్గలుచుఁగురిసి ♦ ధైర్యముతోడన్

వీరాగ్రేసరుఁడై యని

వారణరథగజతురంగ ♦ భటులంగూల్చెన్.

రత్నా-మేలు, శ్రుతకీర్తీ! మేలు తరువాత, తరువాత.

వలా-తరువాతనో దేవా, మానవవర్మకోపఘూర్ణమానతారకుండై నేత్రంబుల నగ్నికణంబులురుల శ్రుతకీర్తిం గవిసి నిశాత మార్గణాసారంబుల ముంచినవాని నెల్లం దెరల్చి శ్రుతకీర్తి రోషకషాయితాక్షుఁడై విధుంతదవినిర్ముక్త విధుండుపం బోలె విరాజిల్లుచునా రాచపంచకంబుల నాతని విల్లుదునిమి షడ్విశిఖంబుల ఘోటకంబులనొప్పించి నవాశుగంబులం గవచంబుజర్ఝరితంబుగాఁ జేసిరంగినిసి మానవర్మనొచ్చియునోహటింపక తీవ్రభల్లపరంపరల నసంఖ్యాతంబులుగాఁబఱపినవానిం దెరల్పంజాలక శ్రుతకీర్తి కాందిశీకుండయ్యె.

రత్నా-ఓరిరణభీరువా. అన్నాన్నా! ఎంతిపనిజరిగెను! తరువాతనేమిజరిగినది?

వలా-దేవా! పిమ్మట జయఘోషలుసెలఁగ శత్రుసైన్యంబులు విజృంభించి మనకోటపైకివచ్చుచుండ నెవరో యిద్దరుయోధులువారువంబులపై వచ్చి నిలునిలుమను మహార్భాటంబులఁబరిపంథిసేనా సాగరంబునంజొచ్చి మందరనగంబుల పగిది నల్లకల్లోలంబుగ వేఁటాడసాగిరి.

రత్నా- ఓహోహో! ఆశూరులెవరోకదా! తరువాత, తరువాత.

వలా- తరువాత నో దేవా, శత్రుసైన్యంబుమక్కుఁదక్కి వెక్కసపడి చూచుచుండ

నాయిరువురిలోన వీరాధివీరుండగు నొక యోధవరుండు బహుముఖంబులనెక్కుడ చూచినం దానయ్యై భానుకరనికరదుర్గమంబుగ హరిదంతంబుల వ్యాపించునట్టు లనితాతమార్గణంబులం బఱపి శత్రుసైన్యంబును నుగ్గొనర్పం బ్రారంభించెను.

రత్నా- ఓహో! ఆమహాశూరుం డెవరోకదా! తరువాత, తరువాత.

వలా- తర్వాతనో దేవా, రెండవవీరుండా మహాయోధునకుం దోడు నీడయై నిలుచుట యేకాక నిశిత ప్రదరంబు లపరంటనేసి మేటిరిపువీరులం జక్కాడం జొచ్చెను.

రత్నా- తరువాత, తరువాత.

వలా- ఇట్లా శత్రుసైన్యంబంతయు నాయిరువురు వీరులచే నిహతంబైన రాజశేఖరుండు కాలసర్పంబు పగిది ప్రచండబుభుక్షారుణనేత్రుండై యామహాయోధుం గవిసి క్రూర నారాచజాలంబులం బఱపి బొమిడికంబును గూలం జేయ నవ్వీరాధివీరుండు కినిసి కాండత్రయంబు హృదయంబు నాటనేసిన నాతం డొల్లంబోయి యెన్నడో చచ్చినట్లు రథంబుపైం ద్రెళ్లె.

రత్నా- ఏహ్వా. వలాహకా! ఆమహావీరుని నేను ముఖ్యముగాం జూడవలయును ఈవిజయమును మన పురినంతటను జాటింపంబంపుము. ఆవీరుల నాదరించుటకై నేను పోయివచ్చెద.

(అంతజయోత్సాహులగు సుధాకర విశారదులు బద్ధుండగు రాజశేఖరునితోం బ్రవేశించుచున్నారు.)

సుధా- తండ్రీ. మీయాజ్ఞనుల్లఘించి మహాపరాధినైతిని. నన్ను క్షమింపుండు.

(అని పాదములపై వ్రాలుచున్నాండు.)

రత్నా- పుత్రా! క్షమించితి లెమ్ము. (అని పుత్రుని లేవనెత్తి యాలింగనం బొనర్చి సన్యాసితో) స్వామీ! దేవరవారి యాగమనం బెన్ని శుభముల నొనగూర్చెనో చూడుండు. పుత్రసందర్శనంబును రణవిజయంబును గంటి. కృతార్థుండనైతి. (అని కుమారునితో) తనయా! భగవత్సదృశులగు యతిస్వాములు వచ్చియున్నారు. వీరికి నమస్కరింపుము.

సుధా- స్వామీ! నమస్కారము. (అని సాష్టాంగ దండప్రణామం బాచరించుచున్నాండు.)

సన్యా- నారాయణ, నారాయణ, కుమారా! లెమ్ము. ఇది మత్సరంబునకు సమయంబు గాదు. దుర్మదాంధుండగు నీరాజశేఖరుండు ఖిన్నుండై యున్నవాఁడు, కావునఁ గృపణుండగు వీనిని విడిపింపుము.

సుధా- (తండ్రితో) జనకా! ఈద్రోహి మున్న నాచే పరాజితుండై నాయనుగ్రహంబున సజీవితుండై యరిగియు మంతనంబున నన్నును నాసఖుండగు విశారదుని కారాగృహంబున బంధింపఁజేసినాఁడు. ఇట్టిఖలునిపుడేమి చేయవలయునో యానతిండు.

రత్నా- కుమారా! పరమపూజ్యులగు యతిస్వాముల సెలవుప్రకారమే జరిగింపుము.

సుధా- (తనలో) స్వామీ! మీకోరికను దీర్చుటకై వీనిని విడిచిపెట్టవలయునే గాని వీఁడట్టిగౌరవంబున కర్హుఁడు కాఁడు సుఁడీ.

సన్యా-(చిఱునగవుతో) వత్స! నీవంటి మహాశూరునకు వధ్యుండైన వానిం గటాక్షించుట యుక్తంబుగాదే.

సుధా- చిత్తము. (అనిరాజశేఖరుని బంధమోచనుఁగాఁ జేసి) రాజశేఖరా! ఇంకనైన నీవు బుద్ధిఁగలిగి ప్రవర్తింపుము.

రాజ- మంచిది. (అనితనలో) యుచితసమయము లేటుస్థించుమనుకు.

(అనిఖిన్నుండై నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సన్యా- (స్వగతము) ఏమిచెపుమా! నేఁగఱపిపచ్చిన గోపాలకులింకను రారైరి ?

రత్నా-విశారదా! నీవొనర్చిన మహాపరాధంబును క్షమించితి. రమ్ము, ఇటఁగూర్చుండుము. శ్రుతకీర్తీ! భగవత్సదృశులగు నీయతిస్వాముల ప్రభావంబుచే నింకనా కష్టములన్నియు గట్టెక్కెడుఁ గాఁబోలు.

శ్రుత- దేవా! మనుజులకు జన్మాంతరకర్మపరిపాకంబుచే నెట్టియాపదలు కలిగినను కర్మపరిపక్వంబైనచో పరాత్పరుం డెద్దియేనొక యుపాయంబును గల్పించి తన్నివారణ మొనర్చుచుండును.

సీ. సత్యవ్రతుఁడు హరి ♦ శ్చంద్రుండు మిక్కిలి
బాధలఁ జెందిన్నై ♦ భవము నొందె
సీతకై విలపించి ♦ శ్రీరామచంద్రుండు
బాధలఁ జెందిన్నై ♦ భవము నొందె

నయవిశేషుండయ్యు ♦ నలచక్రవర్తితా
బాధలఁజెందినైె ♦ భవమునొందె
పాండుయశోధనుల్ ♦ పాండవేయులపత్ని
బాధలఁజెందినైె ♦ భవమునొందె

తే. గీ. వారలేకారణంబున ♦ వరలికట్లు
దేవ మీబాధలన్నియుఁ ♦ దీర్చిపిదప
వైభవముఁజెందఁజేయంగ ♦ వచ్చెనీ య
తీంద్రుఁడిట కాదిదేవ్రసం ♦ దేశమునను.

సన్యా- రాజా ! కలకాల మొక్కతీరుగ నుండ నేర్చునే. ఇంతియేగాక సకలసద్గుణసంపన్నుండవును భూతదయాళచిత్తవృత్తుండవును ధర్మమార్గప్రచారుండవును న్యాయపరిపాలకుండవునగు నీవంటి మహారాజున కొకానొకచో కాలకర్మవశంబున మనఃక్లేశంబొకించుక కలిగినను నయ్యది చిరకాలము నిలువనేర్చునే. ఆపదలు కాపురముఁ జేయునే.

రత్నా-స్వామీ! తమవంటిమహానుభావుల సందర్శనముఁ గనినవారి భాగ్యమేభాగ్యము.

[అంతకొంతనలు గోపాలకులు ప్రవేశించి]

గోపా- దేవా ! మహారాజా ! ఘోషంబునకు పెద్దపులులు వచ్చి పశువులను మన్నుమను నిలువనియ్యకున్నవి. ఏలినవారితో మొఱఁబెట్టుకొనుటకై మేమిటు వచ్చితిమి. కుయ్యాలింపుఁడు.

రత్నా-ఆఁ ! నిరంతర సురక్షితంబగు మనఘోషంబునకు చాల మొకంబు లెట్లువచ్చినవో కదా. ఆభీరకుమారులారా ! మంచిది. మీరు విశ్రమింపుఁడు.

గోపా-చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సుధా- తండ్రీ. మనవేఁట సైన్యమునుతీసికొని నేనుపోయి యామొకములనెల్ల సంహరించి వచ్చెద. ఆజ్ఞయొసంగుఁడు.

రత్నా-పుత్రా. నీవాలంబుచే క్రాంతుండవై యున్నవాఁడవు. గావున కొంతవడివిశ్రమింపుము. విశారదా ! నీవుపోయి వచ్చెదవా ? నిశాతబాణక్షురుండగు శతకీలికావేఁటసలుపఁజాలఁడు.

సుధా- తండ్రీ. లీలావిహారార్థము వేటకుఁబోవ నాకు కాంక్షమిక్కుటముగాఁ గలిగి యున్నది. దయచేసి యాజ్ఞ యొసంగుఁడు.

రత్నా-కుమారా!

క. ఘనునీ వెన్నఁడు నెఱుఁగవు
ఘనమృగసంకీర్ణమైన ♦ కాననమునఁ దెం
పునఁజేసి వేఁటలాడఁగఁ
దనయా నామాటవినుము ♦ తగదటు పోవన్.

సన్యా- రాజా! మహాశూరుండగు నీపుత్రునిచేఁ గాని యీ కార్యంబు చక్కఁబడ నేరదు. కావున సందేహింపక నాజ్ఞయొసంగుము.

రత్నా- స్వామీ!

క. పుత్రులకలిమియె తలపఁగ
ధాత్రీనాథులకు సతులి ♦ తంబగుసిరి స
త్పుత్రులు లేకను శశిపా
రాత్రివలెఁ దోఁచు నృపుల ♦ రాజ్యము లెన్నన్.

కావున కలుషభావముండగు పుత్త్రుని నెడబాయఁజాలక నేనిట్లు దలంకుచుంటి.

సన్యా-రాజా! పురుషుఁడెప్పుడు నేకవిషయవ్యాపారపరాయణుఁడై యుండఁజనదు. అందువలన జిత్తవైకల్యంబు సంభవించును. పిమ్మట కాలువతెగినంగాని గంగానమ్మెన పట్టదనునట్లు చిత్తము చెడిపోవ నెట్టివికారములైనఁ గలుగకమానవు.

రత్నా చిత్తము. స్వామీ, చిత్తము.

సన్యా-రాజా. ఇంతియగాదు. సంతతాందోళములవలనఁ జిత్తముక్షోభించును. రాజ్యతంత్రములలోఁగాని తదితరవ్యాపారములలోఁగాని చిత్తమునత్యంతముఁ బీడించినచో నయ్యది బహువిధగ్లానులకు లోనైయుండుటవలన వ్యాధికి తావలంబగు; మఱియు చిత్తమును తదేకాగ్రతగా నెప్పుడును బ్రిసరిల్లఁజేయఁగూడదు. భక్తివిషయంబుననే చిత్తమేకాగ్రతనుధరియించును గాని లౌకివిషయంబుల ధరియింపనేరదని తెలిసికొనుము.

రత్నా-చిత్తము. స్వామీ. చిత్తము. మీరు చెప్పెడితన్నియు వేదవాక్యము లనుటకు సందియంబులేదు.

సన్యా-రాజా ! దేహారోగ్యమునుగోరు పురుషుం డెపుడును విశ్రాంతిలేని వ్యాపారము నందు ప్రవర్తిల్లఁగూడదు. అట్లని శరీరపరిశ్రమం బుజ్జగించి చిత్తము నతిలోలత్వమునందును బ్రవేశింపఁ జేయఁగూడదు. విశ్రాంతియనఁగాఁ జిత్తమున కుత్సాహముఁ గలిగించుట. కొన్ని వేళలయందు శరీరసాధకములవలనఁగూడ చిత్తముత్సాహించుచుండును. కావుననే పెద్దలు మృగములవేఁటాడుటయు వనవిహారంబులును జైత్రయాత్రలును రాజులకర్తవ్య ధర్మములని వక్కాణించిరి.

రత్నా- చిత్తము, స్వామీ, చిత్తము.

సన్యా. రాజా ! నీకుమారునన్నింటికిని దూరునిగాఁజేసి చిరకాలమలయించితివి కదా, వానిచిత్తము చలించినదనుటకుఁ గారణము వెదుకవలయునే.

ఉ. కూరిమిఁ గన్నపుత్రుఁడని ♦ కోరికలన్నియుఁ దీర్చుచుంటకుఁ,
మారుగ రాచబిడ్డనుకు ♦ మారుని మారసమానసుందరా
కారుని నీకుమారకునిఁ ♦ గాసిలఁ జేయఁగఁ బందిగంబునన్
గ్రూరతనుంచగాఁదగునె ♦ కోపము పాపము కాదె భూవరా.

రత్నా-స్వామీ, సత్యము, సత్యము. అంత తటస్థించునని నేనాదినిగురెఱుంగఁ జాలనైతి. దేవరవారి కటాక్షమువలన నాపుత్రుని చిత్తమిపు డెంతయుఁ జక్కంబడినది. నేనింక ధన్యుండనయ్యెద.

సన్యా. రాజా ! ఇప్పుడు నీకుమారరత్నంబునకు వేఁటకుఁ బోవనడ్డు చెప్పితివేని యాతండునిరుత్సాహియయ్యెడు.

రత్నా-స్వామీ ! మీరట్లు సెలవిచ్చుచుండిన. నేనేమి మనవి చేయుదును. మంచిది (అని కుమారునితో) పుత్రా !

మహాస్రగ్ధర.

బలశౌర్యోదగ్రమూర్తుల్ ♦ పలువురుభటులుఁ ♦ బర్విఖడ్గాదిశస్త్రం
బులతోఁ దానీవుఁ బ్రాణం ♦ బునుదోడిగివడిఁ ♦ బోయియారణ్యసీమఁ

గలయఁ వేఁటాడుమింతోఁ గాంతు మెకములన్ ఖడ్గభల్లూకపాళిఁ
జల మొప్పఁ జంపి సంధ్యా సమయమున కురాఁ జాలవే నీవు పుత్రా

తండ్రీ ! వేఁటకైపుచే మైమఱచి సాయంసమయమున కింటికి రానోడిననే సహింపఁజాలఁజుమీ.

సన్యా-రాజా ! మేమింక మాయాశ్రమంబునకేగెదము. (అని లేచుచున్నాఁడు.)

సన్యా-నారాయణ నారాయణ (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రత్నా- (గద్దియనుండి లేచి) చిత్తము, స్వామీ, దేవరవారి సందర్శనంబు తరుచుగ లభించుఁగాక. (అని సాష్టాంగ దండప్రణామం బాచరించుచున్నాఁడు.)

విశా- విశారదా ! మన వేఁటసైన్యమును కట్టాయితంబుఁ జేయించి బయలు వెడలియప్రమత్తులరై మెకముల వేఁటాడి మనఘోషంబును నిష్కంటకంబుగఁ జేసి రండు

విశా- చిత్తము, చిత్తము.

(అని యందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గద్య.

ఇది శ్రీమద్వేంకట రమణకరుణాకటాక్ష వీక్షణాసార సమాసాదిత రసబంధుర
కవిత్వవైఖరీ ప్రవీణాపస్తంబసూత్ర శాండిల్యసగోత్ర పవిత్రహోత్రకుల
కలశార్ణవరాకాకైరవమిత్ర వేంకటరత్న సుపుత్ర వెంకమాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల వివిధ విద్వజ్జనవిధేయ వేంకట
కృష్ణనామధేయ ప్రణీతంబైన రోహిణీ
సుధాకరవిజయంబను నాటకంబున
షష్ఠాంకము

శ్రీరస్తు.

రోహిణీసుధాకరవిజయము.

సప్తమాంకము.

(కొందఱు వేటగాండ్రతో సుధాకరవిశారదులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

విశా. మిత్రమా! చూడుము.

బంధురవృత్తము.

కనుగొను ముదమున ♦ గరినికరముచేఁ ♦ గల్పితబృంహిత నాదములన్
దనివిసనక నెఱిఁ ♦ దవిలితిరుగుదో ♦ ర్దర్పసముద్భట సింహములన్
ఘనముగఁ బికకుల ♦ కలరుతములు ని ♦ క్కంబుగ నెల్లెడఁ జెల్లఁగని
వ్వనముభయదమయి ♦ వఱలెడునిటభూ ♦ పాలక సల్పుము వేటవెసన్.

ఈయరణ్య మెంతమృగసంకులంబై యొప్పుచున్నదో చూడుము.

ద్విరదగతిరగడ.

రాజవరకంటె సా ♦ రంగములు రంగముల
వాజులనుఖడ్గశర ♦ భంబులను దేభముల
పొంచికనుఁగొంటె యెను ♦ బోతులనుబోతులను
కొంచకఁజరించుమసి ♦ కోతులనుగోతులను
నాగరికచూడుపు ♦ న్నాగములనాగముల
లోఁగనలిరేఁగుభ ♦ ల్లూకములులూకముల
తీవిగను దాటుకం ♦ తీరములయూరముల
కావరపుచారలమె ♦ కంబులనినాదముల
ఘోరమృగసంకులవి ♦ ఘూర్ణమగునట్టికాం
తారమిదిచూడునృప ♦ తనయకడువేడ్కన్.

సఖా! ఇచ్చోట నీవేఁట చతురత్వమును జూపవలయును.

సుధా- మిత్రమా! నీవు సంతసించునటుల వేఁటాడెదఁజూడుము. (అని పూర్ణోత్సాహుఁడై భటులతో) భటులారా! మీరందరు నలుదిక్కులకేగి మీమీ యార్భాటంబుల నివ్వనసత్వంబుల నెల్ల నీదిక్కునకుఁ బెదరింపుఁడు. నేనిటవానినెల్ల వేఁటాడెద.

భటు- దేవా! మేమందర మొక్కసారిగ నలుదిక్కులకేగిన మిమ్మును దిరుగఁ గలిసికొనుట దుష్కరమానేమోయని సందేహించుచున్నారము.

విశా- భటులారా! మీకట్టి సందియంబువలదు. అకనఁబడెడు వటవృక్షముక్రింద మీకై వేచియుండెదము. సూర్యాస్తమయమైన తోడనే మీరలచ్చోటకురండు.

భటు- చిత్తము (అని సుధాకరునితో) దేవా!

పంచచామరము. హళాహళిన్ గడంగిపోయి ♦ యార్భటుల్ ప్రచండకాహళధ్వనుల్ నభంబుభూమి ♦ హాద్రిగహ్వరాంతరంబులంబ్రతిధ్వనుల్ చెలంగ ♦ భూరిసత్వజాతులన్ భళాభళీయనంగభీతిఁ ♦ బాఱఁదోలమేవెసన్.

(అని భటులందరు నలుదెసంగుల నిష్క్రమించుచున్నారు.)

విశా- రాజకుమారా! చూడుము.

భాస్కరవిలసితవృత్తము.

అల్లవెకనుఁగొను మీపులులున్ సిం ♦ హంబులుశరభములునుహరిణంబుల్
పెల్లుగనవెదరియుంచెడుఁజూడా ♦ భీకరమగుమదగజములుదుప్పుల్
కొల్లలుగనుజెలరేగెడుఁగానన్ ♦ గొబ్బుననిటుఁజనిపనివడిభూపా
భల్లముకరమునఁబట్టుమువీకన్ ♦ బాఱెడుమెకములంబడఁబొడుచుంగన్.

ఇపుడే నీవిలువిద్యానిపుణత్వంబును బొలివోవనీకనియ్యెడ సంభ్రమంబుగఁ బఱతెంచు దుష్టమృగంబులనెల్ల ఖండింపవలయును.

సుధా- మిత్రమా! ఇదిగో నాభుజబలోత్సాహ విశేషములు జూపెద. చూడుము.

(అని గొనయంబు సారించి విల్లెక్కిడి)

మ. ఇదెనీవిచ్చటఁ జూచుచుండుము లమ ♦ త్తేభేంద్రయూథంబులన్
దుదముట్టించెదవ్యాఘ్రసింహములద్రుం ♦ తున్ ఖడ్గశార్దూలదు

రక్తదభల్లూకముల స్వాధింతుభయదా ♦ రణ్యంబు నేనిందుప
ముక్తదమందఁ జరియింతు వేఁటతమి నే ♦ ర్పుఁ జూపు వాటింపుచున్.

(అని నలుదిక్కులకు బాణంబులం బఱపి) సఖా! చూడుము.

ఉ. అల్లదె సింహమొక్కనిశి ♦ తాంబకసంహతిఁ గూలె. దుప్పులున్
భల్లుకముల్ వడిన్ గలయఁ ♦ బాఱెను భీతిని; నాదుతీవ్రమౌ
భల్లములంటుదాక శర ♦ భంబులు వ్యాఘ్రములంత మొుందెదుర్
డొల్లెడు నేదుపందులుప ♦ దున్ హరిణంబులు చూడు మెల్లెడన్.

[అంత సన్యాసి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సన్యా-బలె! రాజకుమారా! నీవిలువిద్యా నిపుణత్వంబునకు మెచ్చితిని. క్షత్రియజాతుం డవైనందునకు నీక్షాత్రవంతమును నిండా ప్రకటించితివి వహ్వా!

చ. కడగివనంబునందిరుగు ♦ గంధగజంబులసింహపంక్తులన్
దడయక నీదు బాహుబల ♦ దర్పముఁ జూపి శరాగ్నికీలలన్
గెడపితివీవు వేడ్కఁ పులి ♦ కిన్ బులిపిల్లయెపుట్టుఁగాని బ
ల్విడిఁ దలపంగ నెయ్యెడల ♦ లేడిజనించునె రాకొమారకా.

వత్సా! వేఁటతమకంబుచే మైమఱచి శరీరక్లేశంబులు గణింపకయు నిరర్గళభుజార్గళ విజృంభణోత్సాహంబతిశయిల్ల నుపవనవిహారంబులీల నీభయదకాంతారంబునం గ్రిమ్మరుచుంటివి. నీవతిశ్రాంతుండవైతివి కాఁబోలు. ఇంచుకవడి నీవటవృక్షమునక్రింద విశ్రమించి పిమ్మట పునర్విజృంభణంబునకు మొనయుట లగ్గుకదా.

సుధా-స్వామీ! దుప్పుల నొకజింక నాహృదయముఁ దగ్గయు నాకర్షించుచున్నయది. దాని నాధనస్సున కాఖరుకబళంబుగ నర్పించివచ్చెద.

సన్యా-మంచిది జింకవేఁటలో నేకదా వేఁటపటుత్వము పూర్ణముగాఁ బ్రకటీకృతమయ్యెడు.

ధీరా- మిత్రమా!

తే. గీ సంజకెంజాయ లెంతయు ♦ జానుమీఱె
పక్షులన్నియుఁ దమయిక్క ♦ పట్లఁ జేరె
క్రూరవనసత్వములుతమ ♦ గుహలవిడి వె
తమకమడఁగింపఁ గొమిత్రాక ♦ తరలిపొమ్ము.

ఇదియునుగాక,

చ. మఱచితె తెంద్రియోనలఁ గు • సూరకసాయము వేళకింటికిన్
మఱువకరమ్మటంచుఁబలు • మారు ప్రియోక్తుల బుజ్జగించుచున్
గఱపినమొకాదె పంపెనిను • గాననసీమను వేఁటలాడనా
తఱిగడవంగఁ జొచ్చె నిఁక • తాళుము పోదము రమ్ము వీటికిన్.

సుధా- సఖా! విశారదా! చూడుము.

చ. చెవులను నిక్కఁబెట్టుచును • జేతికిఁజిక్కినయట్లు పాయుచున్
వివిధగతుల్ జరించుచును • భీతిలిజూచుచు చంగుచంగునన్
దవుదవు దాటుచుండు హరి • ణంబున కెంతయు నాదు చేవ నా
చవిఁ దెలియంగఁ జేసెదను • శాతశరంబులఁ జూడుమిత్తఱిన్,

(అని యాహరిణంబు వెంటఁబరుగిడుచున్నాఁడు)

విశా- సఖా! సఖా! సుధాకరా! నిలువుము (అని కూడ ముట్టిపట్టుకొని.)

ఉ. వారకదుష్టసత్త్వములు • వావిరిఁ గ్రుమ్మరుచుండె కెంపుసొం
పారెడు పశ్చిమంబునఁ గు • జానలిపచ్చని కాంతితోడబం
గారపునీరుఁ బోసిన చొ • కాటపురీతి వెలుంగుచుండె వెం
పూరఁగఁ బోకుమస్తగిరి • నొందెను కంజహితుండు చూడుమీ.

సుధా- మిత్రమా! వెంటనే మగలివచ్చెదను- అదిగో జింక తిరుగ సమీపమునకే వచ్చి యున్నది. (అని మరల పరుగిడుచున్నాఁడు.)

విశా- అన్నా! రాజునకు వేఁటయందు మంకెంత కధికమగుచున్నయది. ఇంక నెట్లోగదా. నేనును నాని వెంబడినే పోయెద.

(అని విశారదుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సన్న్యా- అహో! విశారదునిఁ గూడ లోఁబఱచుకొని పదభ్రష్టునిఁ జేసి ముందని పిలిచినదా. ఇంక నాప్రయత్నము క్రమముగా నెరవేరెను. అయిన నేనొక్క యుపాయమును బన్నెద. ఆఁ! అదిగో సుధాకరుండలసి యొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి యున్నాఁడు. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సుధా- (స్వగతము) అన్నా! నేనెంతగురిగా తరిమిన నాహరిణంబును మరణంబునొందింపఁజాలనైతిని కదా. అహాహా! ఏమిదానిపదలాఘవప్రభావము. పాంథులను

తిరుగుడుఁబడుచుండు రంధ్రాన్వితంబగు కుప్పెలోని దీపంబు, కాన్పించిన యట్లు నాకు దృశ్యాదృశ్యంబుఁగఁ గాన్పించుచు గతాగతవిలాస విహారంబుల నడియాసఁ గల్పించి నన్నింతవరకు రప్పించి తుదకాహరిణంబు కన్మొఱంగె. నాసఖుండును పదభ్రష్టుండయ్యెను కాఁబోలు. ఒంటరినై నేనీనట్టడవిలోఁజిక్కితి ఇంక నెట్లోగదా. (అనియిటునటుఁజూచి) అన్నన్నా ఏమిచెప్పుమా. సన్యాసిక్రూరకర్మంబని తలంపక వారువంబు నెట్లు విశసింపు చుండెను. ఈతని చర్యలఁబట్టి. చూడనొకకపటవేషధారివలెఁ గాన్పించుచున్నాడు. వీని నిజస్థితి యెట్టిదియో తెలిసికొనవలయును. అదిగో. యూతండిటుల నేవచ్చుచున్నాఁడు.

(అంత సన్యాసి ప్రవేశించి)

సన్యా-(సస్మితముఖుండై) వత్సా! హరిణంబు దిక్కెనే?

సుధా-(మహాకోపముతో) అరేమూర్ఖా!

ఉత్సాహ. కపటవేషధారి క్రూర ♦ కర్మమేలఁ జేసితో
చెప్పుము తపసియైనవాఁడు ♦ జీవహింసఁ జేయునే
విపినమందు దిరుగువాజి ♦ విశసనంబొనర్పఁగా
నిపుడు కారణంబదేమొ ♦ యేర్పడన్వచింపుమా.

క. నీనటనలఁ జూడఁగ నను,
మానముతో చెనుముకేయు ♦ మానసముసఁ దీం
పూనివచింపుము నీనిజ,
మైనచరిత్రంబదేమొ ♦ యఖిలంబువడిన్.

చ. కలతెఱగంతయుం దెలుపఁ ♦ గావలె నీనిజనామమెట్టిదో
దలపఁగనీనివాసవసు ♦ ధావరమెద్దిరొ దానినేలుచున్
విలసిలురాజెవండొ యతి ♦ వేషముఁబాల్చితి నేక్రియార్థమో
పలుకుము నాదుమ్రోల నిను ♦ బట్టివధించెదఁ జెప్పకుండినన్.

(అనిపరలోని కత్తినిపైకిదీసి ఝళిపించుచున్నాఁడు)

సన్యా-రాజాత్మజా! శాంతింపుము. నాసంగతి సకృత్స్నముఁ దెల్పెద వినుము.

ద్విపద.

నృపకుమారవినుము ♦ నీమేలుకోరి
నెపములఁగల్పించి ♦ నిన్నుపాంచాల
దేశంబునకుఁదోడి ♦ తెచ్చెదనుచు
నాశలఁజెందియా ♦ హారవిద్రులను
బాసినిన్గోరెదు ♦ పద్మాయతాక్షి
భాసురదక్షభూ ♦ పాలవరేణ్యు
కూఁతురు రోహిణి ♦ కోమలికేను
బ్రాతిగనెన్నియో ♦ బాసలనిచ్చి
సాగరంబునవచ్చి ♦ స్రోతుండనగుచు
మగధదేశంబున ♦ మఱచినిద్రింప
ఖలుఁడైనరాజశే ♦ ఖరనృపాథముఁడు
చలమునన్జెర ♦ పాలబంధింప
వినిరోహిణీకన్య ♦ వేగంబవచ్చి
ఘనముగాఁ జెరముక్తిఁ ♦ గనఁజేసిపోవ
మునుకొనియతివేష ♦ ముదు బూనినిన్ను
గొనిపోవవచ్చితిఁ ♦ గోరికమీర.
చిత్రసేనుఁడనేను ♦ చిఱుతకాలమున
యాత్రలసేయుంగ ♦ నరిగితిమున్న
చెన్నుమీరగనన్ను ♦ చేరిసోదరుని
కన్నమన్నించెదు ♦ కలికియవస్థఁ
జూచియోర్వగలేక ♦ చోద్యంబుగాను
లేచివచ్చితిగాన ♦ లెమ్మువేరమ్ము.

మిత్రమా! ఈలేఖనుఁ జూచికొనుము (అని యొకలేఖను చేతికిచ్చుచున్నాఁడు.)

సుధా. (ఉత్తరమునుఁజూచుకొని) ఓహో హో! మిత్రమా! చిత్రసేనా! నామనోహారి
ప్రియులైనవారందఱు నాకుఁబ్రియులేయని నమ్మియుండుము ఇపుడు స్వ
యంవరమును జాటింపనేల?

చిత్ర. మిత్రమా! దారుణశాత్రవపుత్రుండవగు నీవాకోమలాంగి చెంతకు స్వయంవరకో పాయంబునందక్క వేఱొండువిధంబున నెట్లుఁజేరఁగలిగెదవు? అరమణీమణి నీతోఁజెప్పుమన్నవిధముఁ దెల్పెదవినుము.

చ. వలపుసహింపఁజాల నన ♦ పాయసుఖంబు ఘటిల్లఁ జేయఁగా
విలసిలునీముఖాంబుజము ♦ వేడుకఁజూపస్వయంవరంబునే
గలయఁగఁ జాటితంచు కిను ♦ కన్నదినూనక నాదుచెంతకున్
సలలితలీలవచ్చినను ♦ చయ్యనఁజేకొనుమీ మనోహరా.

సుధా. మిత్రమా! స్వయంవరంబున కందరువచ్చియుండిరా?

చిత్ర. సఖా! ఈపాటికందరును వచ్చియేయుందురు. మనముకూడ శీఘ్రముగఁ బోవలయునురమ్ము.

సుధా. మంచిదికాని సఖా! నీవాఘోటకంబునట్లు విశసించినకారణంబేమి?

చిత్ర- మిత్రమా! మనలనరయ బయలువెడలురాజభటులను మనము క్రూరవనసత్వంబుల వాతఁబడితిమనే దుర్భ్రాంతిని గలుగఁజేయుటకట్లుఁ జేసితిని. ఇంక మనకు వెనుక వెరపేమియు లేదు.

సుధా- బళే, చిత్రసేనా ! నీబుద్ధివిశేషము నేమనికొనియాడుదును. పోవుదమురమ్ము,

చిత్ర-సఖా! ఇపుడే మనమిటనుండి బయలువెడలుట బహుదుర్ఘటము చూడుము,

ఉ. దిక్కులతెల్విమాసె మృగ ♦ తీవ్రనినాదములుం జెలంగెడున్
జిక్కగనంతటన్ గటికి ♦ చీఁకటికొమ్మెను భీకరాటవిన్
గ్రక్కునఁ బోవగామనకుఁ ♦ గన్నులు కానఁగరావుగాననీ
చక్కని నిద్రఁజెందుదము ♦ సమ్మతివేకువఁబోదమెమ్మెయిన్,

సుధా- మిత్రమా! మనముభయులము నొక్కసారె నిద్రింగూలిన క్రూరమృగంబులచే హానిసంభవించెడు. కావున నీవుముందుపరుండుము. నేను మేల్కొనియుండెద

చిత్ర- సఖా! నీవుశ్రాంతుండవై యుంటివి. ఇంచుకవడి నీవునిద్రింపుము. నేను మేల్కొనియుండెద.

సుధా-మిత్రమా! అట్లుగాదు వినుము

క. మునునీవు మేల్కొనంగా
నెనయఁగనొంటరివియాదు ♦ వేమేల్కొన్నన్
మనసిజుఁడు పంచశరములఁ
గొనియుండెడునాకు సుప్తిఁ ♦ గొనువీవు మునున్.

చిత్ర-అటులైన రాజకుమారా! నీవు బహుజాగ్రతఁగలిగి యప్రమత్తుండవై మేల్కొని యుండుము. నేనావటవృక్షముక్రింద నించుకవడి నిద్రించెద. (అని నిద్రపోవుచున్నాఁడు)

సుధా- ఓహోహో తూర్పున చంద్రోదయమగుచున్నది.

సీ. హరిదబ్జవదన ల ♦ నంతపథంబను
 రంగంబునను తిమి ♦ రమను తెరను
మెల్ల మెల్ల గదింప ♦ నుల్లాసముగనందు
 రాత్రిశైలూషిన ♦ రాగఫాల
భాగంబుఁబడపడి ♦ వదనంబుచూపట్లు
 కరణిరేఖగనాడిఁ ♦ గానుపించి
పిదపబింబముభాతి ♦ నొదవిప్రాక్సతిగర్భ
 శుక్తిముక్తాఫల ♦ స్ఫూర్తియనఁగ,

తే.గీ. కలువనెచ్చెలులకునోము ♦ కల్మియనఁగ
తమ్మివిరిబోణులకుచక్రి ♦ దంపతులకు
గుండెజల్లన నుదయాద్రి ♦ కుహరమునను
విరహులనువేపచంద్రుండు ♦ వెడలెచదల.

అన్నా. నేనీ మోహాభరంబు నెటులైతును. విరహజనపీడన దోషాకరుండగుటనేకదా వీనికి దోషాకరుండను నామంబు సార్థకమయ్యె. మఱియు

తే.గీ. కలశవారాశిఁదనతోడఁ ♦ గలిగినట్టి
బాడబంబునుగొనివచ్చి ♦ పాంథహృదయ
మర్మములనెల్లదహియింప ♦ మత్సరమున
నేచివెదఁజల్లుచుండె రే ♦ యెండమిషను.

ఉ. ఎప్పుడు తెల్లవారునో మ ♦ దీప్సితముల్ నెరవేరునట్లుఁగా
నెప్పుడు నాదుమిత్రుఁడును ♦ నేనును గూడి ప్రయాణమై పురిం
దప్పకఁ జేరఁగల్గెదమొ ♦ తద్దయుఁ గోరికలూర వేడ్కమై
నొప్పెడు నా రమామణిని ♦ హెచ్చుగఁ గూడి సుఖింతునో కదా.

చ. ఎలమిని రాజసౌధమున ♦ కేగిన నన్ గని సంతసించియా
కులుకుమిటారిమిట్టచను ♦ గుబ్బలఁ గౌఁగిట నాదరించునో
పలుకక నన్నలంతునిగ ♦ భావనఁ జేయునొ తన్ను బాసి నే
మెలగితినంచు కోపమున ♦ మిక్కిలి దూఱునొ నిష్ఠురోక్తులన్.

నా యదృష్ట మెట్లున్నదో తెలియరాదు.

(అంత చిత్రసేనుఁడు మేల్కొని లేచివచ్చి)

చిత్ర- అన్నా! మిత్రమా! నీవతిశ్రాంతుండవయ్యు నిందుకైన నిద్రఁ జెందకుండితివి కదా

ఉ. ఈయెడ వేగుచుక్కయుద ♦ యించెఁ గుటీరములెక్కి కొక్కరో
కోయని కోడిపుంజులును ♦ కూయఁగసాగె మరుత్కిశోరముల్
హాయిగ వీచుచుండెను వి ♦ హంగకలస్వనముల్ చెలంగె నే
మోయి సఖుండ! చూడుమరు ♦ ణోదయమయ్యెఁ దూర్పుదిక్కునన్

ఎంతపని చేసితివి. చూడుము.

ఉ. కైరవముల్ ముడింగె దమ ♦ కంబున దమ్ములు సంతసించెడుఁ
దారలదృశ్యమయ్యె దివిఁ ♦ దద్దయుఁ జీకటులూడెఁ బ్రాక్సతీ
సారసనేత్ర నెన్నుదుటి ♦ చక్కని కుంకుమబొట్టునాఁగ సొం
పూరెడు కెంపుచాయలరు ♦ ణోదయకాలమునందు బ్రాక్దిశన్.

సుధా- మిత్రమా! మన ప్రయాణంబున కిదియ తఱియని తెలంచెద చూడుము.

ఉ. భూసతి రేయియంతయును ♦ బొల్పుగ నాథునిఁ గాంచ కార్తయై
వేసటఁ జెందు లేమవలె ♦ విన్నతిసంబున మంచుకొంగుచే
గాసిలు మోముఁ గప్పికొని ♦ కంజహితుం గన లేక స్వేదా
భాసిలుచు ప్రభాతమున ♦ భానుసమాగమనోత్సుకాత్మయై.

అన్నా! నన్ను విడనాడి నాసఖుండగు విశారదుం డెట్లు కలఁగుఁదుపడుచుండునో కదా

చిత్ర- మిత్రమా! నీవు చేసిన ప్రభాతవర్ణనయుక్తముగా నున్నది. ఈసమయంబునఁ జూడుము.

చ. నినునెడఁబాసినంతలను ♦ నింగినదక్షకుమారిరోహిణీ
యనుపమగాత్రినేత్రయుగ ♦ మందలియశ్రులమాడ్కినొప్పపం
బినకమసీయహైమజల ♦ బిందువికీర్ణసరోరుహోత్పులర్
నినుచెలికోరునట్టులిల ♦ నీరజబాంధవుఁజూడఁగోరెడిన్.

మిత్రమా! విశారదుండీపాటికి పాంచాలదేశముఁజేరి మనరాకఁ బ్రతీక్షించుచుండెడు మనముకూడ పాంచాలదేశమును సమీపించితిమి. శీఘ్రముపోవుదమురమ్ము. అదిగో. సూర్యోదయమగుచున్నది. చూడుము-

చ. కలువలదాయ ఘుక్కుభని ♦ కాయముతో బ్రలఁడాయచీఁకటుల్
బలువిడివాయ పక్షులెడఁ ♦ బాయుచుఁగూతలుకూయ దీపికా
కళికలకాంతిమాయ నల ♦ కంజములన్వికసింపఁజేయపాం
థులుతమబాటరోయ నదె ♦ తోచెడుఁబ్రాగ్నగశృంగమందునన్.

సుధా- ఓహోహో! మిత్రమా! హిమబిందుసందోహ పూరితంబగు నాపుష్పదళంబు లెంతమనోహరముగ నున్నవో చూడుము.

(అంత విశారదుఁడు ప్రవేశించి)

విశా- సఖా! సుధాకరా!

మ. అమితౌత్సుక్యతనిన్నుఁగోరుచెలి నే ♦ త్రాబ్జంబులంబోల్చున
త్యమలీభూతముదాగతాంబుకణసం ♦ తానంబులోనాఁగ నా
సుమజాతంబుల మంచుబిందులలరున్ ♦ జోద్యంబుగా ప్రాహ్ణస
త్సమయంబందున నుద్భ్రిమద్భ్రిమర సం ♦ జాతప్రకీర్ణంబులై.

మిత్రమా! నన్నుమాయచేసి పోఁదలంచితే?

సుధా- సఖా! మనలిద్దరిని చిత్రసేనుండే మాయచేసి తెచ్చెను. నేనేమియునెఱుంగను

విశా- ఏమీ? నాడు మనతోఁగూడ కారాగృహబద్ధుండై యుండిన చిత్రసేనుండీతండేనా?

సుధా- అవును.

చిత్ర- మిత్రులారా ! మనము పట్టణము సమీపించితిమి. నిఖిలదేశాగతులగు మానవేంద్రులు స్వయంవరమహోత్సవసందర్శన కుతూహలులై యెట్లుపోవుచున్నారో చూడుఁడు.

సుధా-సఖా ! చిత్రసేనా ! ప్రత్యర్థులమగు మనమెట్లు బాహాటంబుగఁ బురిఁజేరఁగలిగెదము. ఇంతియోగాక.

స్రగ్ధర.

భానుండాకాశవీథిన్ ♦ ప్రబలుచు వెలుఁగన్ ♦ బాంధులాయెండకోర్వం
గానోపన్ జాలకన్ వృక్షములవరికిఁబో ♦ గానవేచెట్లనీడన్
నానాగోవ్రాతమెంతో నవసియుదకపా ♦ నంబుఁగాంక్షించుచుండెన్
భూనాథోత్తంస!కంటే!పులుఁగులు మొకముల్ ♦ పొక్కుచున్గూళ్లదూరెన్.

కావున

ఉ. కాలమతిక్రమించెమన ♦ కాళ్లనుబొక్కలుపొక్కెనెత్తియున్
గాలుచునుండెమింటదిన ♦ నాథుఁడు ప్రకాలగవేఁడియెండఁబో
జాలముగాననొక్కనిము ♦ షంబిటవృక్షపునీడలందుభూ
పాలకవిశ్రమించిపిద ♦ పన్ బురిలోనికిఁ బోవగాదగున్.

చిత్ర- రాజకుమారా ! పిపాసాపీడితులమై యున్న మనమీమహీజచ్ఛాయల నపేక్షించితిమేని శోషాగతుల మయ్యెదమే మొకదా.

విశా- చిత్రసేనా ! దవ్వులనొక జలాశయంబుండవచ్చునని తలంచెద. ఏమన.

ఉ. నిక్కడలేక సౌరభము ♦ నించెడు వాయువుపద్మగర్భకిం
జల్కములందుఁజల్లుమధు ♦ సారముగ్రోలెడు తేంట్లఝూంకృతుల్
చిల్కలుకూడిపండ్లఁదమ ♦ చెంచుపుటంబులఁజీల్చి మెక్కుచున్
బల్కెడుపల్కులుండెఁబువు ♦ ప్రాణసఖా! కమలాకరస్థితిన్.

కావున, మనమటకేగి యందలి నిర్మలోదకపానంబుచే సేదదేరి పిమ్మట పరిచ్ఛన్నవేషంబుల ధరించి బయలువెడలవలయును.

చిత్ర-మంచిది. మీరట్లనే జేయుఁడు. నేనుముందుబోయి మిమ్ము నగౌరవింపఁదగు ప్రయత్నంబుల జరిగించెద. (సుధాకరునితో) మిత్రమా ! నీవు ధరింపవలసిన వేషము నీచేతిలోనే యున్నది. మోచికొనుము. నేనుపోయివచ్చెద.

[అని చిత్రసేనుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.]

సుధా- మిత్రమా! మనముకూడ బోవుదమురమ్ము. స్వయంవరమహోత్సవము ప్రారంభమయ్యెడు.

విశా- మంచిది. (అని సుధాకరవిశారదులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

[అంత దక్షమహారాజు మంత్రియైన మారుతియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దక్షు- మంత్రిశేఖరా! స్వయంవర మహోత్సవంబునకు మనచే సాహాయ్యమానులగు మానవేంద్రులందరు వచ్చియుండిరా?

మారు- దేవా! వినుండు-

ఉ. చోళపురాధినాథుఁడును ♦ జొప్పడమాగధభూవరుండు నే
పాళనరేంద్రుఁడాంధ్రపతి ♦ పౌండ్రమహీధవుఁడంగవంగభూ
పాళవరాటకొంకణనృ ♦ పాలురువచ్చిరిసింధుదేశభూ
పాలుఁడుసింహళావనిప ♦ వర్యుఁడురానలెభూపయింకిటన్.

దక్షు-అటులైన, మారుతీ! నాకుమారీమణి నలంకృతురాలునిగాఁజేసి తోడ్కొనిరా పుణ్యాంగనా జనంబుల నంపుము.

మారు-చిత్తము (అని మారుతి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

దక్షు-నేనుగూడఁబోయి యావచ్చెడు రాజలోకంబునెల్ల సమాదరింపవలయును, అయిన ముందుగ నేనంతిపురంబునకుఁబోయి నాకుమారీమణి చిత్తంబు స్వయంవరాయత్తంబై యుండెనోలేదో తెలిసికొనివచ్చెద. (అని దక్షుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(అంతరోహిణీమాధవులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మాధ-సఖీ! ఉద్యానవనంబులో నిర్దయురాలవై నన్నొంటరిగ విడనాడి నీవెటకేగితివే?

రోహి- (తలవంచుకొని యూరకున్నది.)

మాధ- నీవెంతనెరజాణవే ప్రియసఖీ. మగధదేశాధిపతియగు రాజశేఖరుని పైకంగీకరింపనట్లభినయించుచు నంతరంగంబున వానిపై నెంతయనురాగపూరితురాలవై యుంటివే నెచ్చెలీ.

రోహి-సఖీ! రాజశేఖరుని వరింప నామనంబెన్నడు నిచ్చగింపదు.

మాధ- సఖీ! కల్లబొల్లిమాటలచే నన్నేల మాయచేసెదవు. నీముద్దుటుంగరి మేమయ్యెనో నిజము దెల్పుము.

రోహి-నాముద్దుటుంగరము నాజీవితేశ్వరునియొద్దనేయున్నది.

మాధ- సఖీ ! నిజముచెప్పితివి. నీహృదయమును హరించిన పుణ్యాత్ముఁడే నీయుంగరమును ధరింపనర్హుఁడు. అట్లగుట నేటికిరాజశేఖరుఁడు సఫలీకృతమనోరథుండయ్యెఁ గాఁబోలు.

రోహి-సఖీ ! నీవట్లు పలుమారు రాజశేఖరునిపేరు తలపెట్టిన నేను సహింపఁజాల. రాజద్రోహుల కపటోపాయంబుచే నాముద్దుటుంగరము కాలకర్మవశంబున నాతనిచేతఁజిక్కియున్నను నామనంబారిణభీరువు నంగీకరింపఁజాలదు. ఇంకను నీవిట్టి దుష్ప్రలాపంబులఁ దలంచినచో నాయొద్దనుండవలదుపొమ్ము.

మాధ- (నవ్వుచు) నెచ్చెలీ ! కినియకుము.

తే. గీ. తమ్మికంటిరోనీమనో ♦ తర్గతంబు
నీవుచెప్పంగవినఁగోరి ♦ నిన్నునట్ల
మాయఁజేసితినేగాని ♦ మగువమున్నె
యెఱిఁగియుంటినినీమనో ♦ హరునినేను,

చెలీ ! నీముద్దుటుంగర మాతనిచేఁజిక్కలేదు. నాయొద్దనేయున్నది. ఇదిగో తీసికొనుము. (అని యుంగరమును చేతికిచ్చుచున్నది.)

రోహి-(ఉంగరముగైకొని) సఖీ ! కోపగించితివాయేమి ?

మాధ- ప్రియసఖీ ! ఎన్నడైన నీపైకోపగించితినే ? అదిగో మహారాజుగారిటులనే వచ్చుచున్నారు.

(అంత దక్షమహారాజు ప్రవేశించి)

దక్షు-ప్రియాత్మజా ! స్వయంవరసమయంబాసన్నమైయున్నయది. సకలదేశాధీశులును వచ్చియుండిరి. కావున నీవలంకృతురాలవై నీనెచ్చెలులఁగూడి యావచ్చిన రాజలోకంబున నీమనఃకాంతుని తెలిసికొనిరమ్ము.

(అంతదమనుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

రోహి-(దమనుని వీక్షించి) ఓహో ! దమనా! వచ్చితివా. కృతార్థుఁడవైతివికాఁబోలు.

దమ- తల్లీ ! పూర్ణకృతార్థుండనైవచ్చితి. మీమనోభీష్టమింక ననివార్యంబుగ నెరవేఱదు మీరు నిశ్చలచిత్తురై యుండుఁడు.

దక్షు- దమనా ! మాసములోగా వచ్చెదనని చెప్పిపోయి నీవేల దడసితివి ?

దమ- దేవా ! నేనిదివరలో నొకసారెవచ్చి మీకుమారీమణికి తగు చికిత్సలు చేసి మరల స్వయంవరప్రకటనకై యమ్మగారి పంపునఁబోయి వచ్చితి.

దక్షు- దమనా ! వచ్చినీవేల నాకంటఁబడవైతివి ?

దమ-దేవా!దేవరవారి కఠినశాసనంబునకుఁ దలంకి నేనుమీదృష్టిపథంబునఁబడఁజాలనైతి

దక్షు- (మందస్మితముఖుండై) దమనా ! ఎట్లయినను నీకతంబున నాముద్దులగున్న సుముఖురాలైయున్నయది. కావుననిన్నుక్షమించితి. (అనిరోహిణితో) బిడ్డా నీవుశీఘ్రంబుగ రావలయుంజుమీ. (అనిదక్షుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

రోహి- దమనా ! రాజశేఖరుండు స్వయంవరంబునకు వచ్చియుండెనా ?

దమ- తల్లీ ! అమావేందుఁడు సుధాకరునిచేమున్న పరాభవంబునొందియునుఁడివో నిమత్సరంబువపునః సింహళద్వీపంబుపై దాడివెడలి యచ్చట నాతనితో ఘోరయుద్ధంబుజేసి పరాజితుండై ప్రాణావశిష్టంబుగ వచ్చియున్నాఁడు.

రోహి-మేలు, దమనా ! బహుబాగుగఁ జరిగినది. అయితే, భాస్వంతుని సంగతివారెవ్వరికైనఁ దెలిసియుండెనాయేమి ?

దమ- తల్లీ! తెలియలేదు. అదిగో వకుళమణిమంజరులిటులనే వచ్చుచున్నారు. నేనాస్థానంబునకేగెద. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అంత వకుళమణిమంజరులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మణి- తల్లీ! స్వయంవరసమయమైనది. మీతండ్రిగారు మీరాకకై నిరీక్షించుచుండెదరు నీవలంకృతురాలవు కావలయును. పోవుదమురమ్ము.

రోహి-మంచిది. మాధవీ ! నీవుకూడరమ్ము! (అని వకుళమాధవిమణిమంజరులతో రోహిణి నిష్క్రమించుచున్నది.)

(అంత, దక్షమహారాజు, మారుతి , అన్యదేశాగతులగు మానవేంద్రులు స్వయంవరాస్థానంబును ప్రవేశించుచున్నారు.)

దక్షు- భూరాజానులారా ! నేడునాభాగ్యోదయ ప్రభావంబున మీవంటిరాజ బృందంబు నొక్కచోఁగంటిః కృతార్థుండనైతి.

మానవేం. రాజా! జగన్మోహనాంగియైన మీకుమారీమణి మోహలతాబద్ధులమగు మేమిందర మొక్కచో గూడియుండుటబ్బురమే?

దక్షు- ధరాధ్యక్షులారా ! నాపట్టియిప్పుడేవచ్చి మీలోనొక్క భూవరకుమారుని వరిం

చును. అప్పుడితరులైన మహేంద్రవరులుంగక వాత్సల్యభావంబుచే వధూవరుల నాశీర్వచింపఁ బ్రార్థించెద.

రాజ- రాజా ! మీతనూజారత్నము కులశీలవయోరూపంబుల నెఱింగి వరించినచో మేము టులనే జరిగించెదము.

దక్షు- (మారుతితో) మంత్రిశేఖరా ! నాకుమారీమణి యింకను రాకఁ దడసె. కారణ మేమొకదా.

మారు- దేవా ! ఆకోమలాంగిని దోడ్కొని వచ్చుటకు పుణ్యాంగనాజనంబుల నంపియుంటి. అదిగో దమనుఁడు నిటుల వచ్చుచున్నాఁడు.

(అంత దమనుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

దక్షు- (దవ్వులదమనునిఁగని) దమనా ! నాకుమారీమణి పూర్ణాలంకృతురాలై వచ్చుచుండెనా?

దమ-చిత్తము దేవా. నెచ్చెలులుదాను నిప్పుడే బయలుదేరి వచ్చుచున్నారు.

మారు- దేవా ! అదిగో చూడుఁడు:—

తే. గీ. రిక్క చెలికత్తియలతోఁడ ♦ రేవెలుంగుఁ
గదియఁబోయెడు రోహిణీ ♦ కాంతయనఁగ
మురియునరపాలలోకస ♦ మ్మోహనాస్త్ర
మనగరోహిణి సఖులతో ♦ నదిగొవచ్చె.

(అంత రోహిణిప్రవేశించుచున్నది.)

దక్షు- (రోహిణిని ప్రియమారఁగ డగ్గరఁజేర్చి) ప్రియాత్మజా ! స్వయంవర సమయమైనది. ఈవచ్చినరాజలోకంబునెల్ల నీవుబాగుగ వీక్షించి నీకిష్టము గలిగినవాని వరించి వానిమెడలో నీపుష్పహారమును గీలింపుము. (అనియొక పుష్పదండ చేతి కిచ్చుచున్నాఁడు.)

రోహి-(పుష్పహారమును గైకొని రాజసభ నవలోకించుచున్నయది.)

దక్షు- మారుతీ! నీవుకూడఁబోయి ప్రత్యేకంబుగ నారాజవరులనీరమామణికిఁజూపిరమ్ము

మారు-చిత్తము- చిత్తము (అని యాకోమలాంగిని వెంబడించి) ఏణాక్షీ ! చూడుము.

ఉ. ప్రాలునృపాలమౌళిమణి ♦ రంజితపాదపయోజయుగ్ముఁడై
లీలగచందనాగరువి ♦ లేపనలన్బొలుపొందిజాళువా

మేలిపటంబుఁగట్టినెటి ♦ మించుతనుద్యుతినొప్పు పౌండ్రభూ
పాలవరేణ్యుఁడీతఁడని ♦ వార్యపరాక్రముఁడాజి కోమలీ.

రోహి- (తనలో) ఈతండతిలోభియు గర్వసంపన్నుండునగుటచే వీనిం జూడరాదు.
(అని తొలఁగిపోవుచున్నది)

మారు-రాజాననా ! వీనినిఁ జూడుము.

ఉ. రాజితరూపమందునల ♦ రాజభిమానధనంబునందు రా
రాజు శరీరకాంతినుసు ♦ రాజుఁ బరాక్రమమందునంబికా
రాజును దానమందుయువ ♦ రాజును వైభవమందు దేవతా
రాజననొప్పునీమగధ ♦ రాజునుజూచితె రాజశేఖరున్.

రోహి-(తనలో) రణభీరువును దుర్మదాంధుండునగు నీతండు కదనంబున పరాజయంబు నొంది వచ్చినజీవచ్ఛవము. కావున వీని మొగముఁ జూడరాదు. (అని కోపముతో తొలంగిపోవుచున్నది.)

మారు- కోమలీ !

మత్తకోకిల. పాళిమైగనుఁగొంటెశాత్రవ ♦ పంకజాకరదంతిభూ
పాలకేంద్రుఁడురూపనిర్జిత ♦ భావజుండును వైభవో
ద్వేలుఁడాంధ్రమహీధవుండును ♦ దివ్యశీలియునైన నే
పాళభూపతిఁ జూడువీరల ♦ పద్మపత్రవిలోచనా.

రోహి-(తనలో) అతిదుర్వ్యసనాసక్తులును రణభీరువులునగు వీరిని వరింపసామనంబిచ్చగింపదు. (అని తొలంగిపోవుచున్నది.)

మారు- కమలాక్షీ !

ఉ. ఆయతకీర్తిచంద్రికస ♦ మావృతసర్వదిగంతరుండు శో
భాయతసత్ప్రచారుఁడన ♦ ఘాత్ముఁడర్థిచకోరచంద్రుఁడున్
కాయజరూపసంపదలఁ ♦ గ్రాలెడుచోళపురాధినాథుఁడో
తోయజనేత్ర ! చూడు మని ♦ దోర్బలనిర్జితవైరియీతనిన్.

రోహి- (తనలో) ఈతండు క్రూరుండును దుర్న్యాయప్రవర్తకుండునగుటచే వీని నేనంగీకరింపఁజాల. (అని తొలఁగిపోవుచున్నది.]

మాలి- లతాంగీ!

ఉ. వారిజమిత్రుఁడో నలుఁడో ♦ వాసవుఁడో నలకూబరుండొయి
చ్ఛారతిఁజూడుమీతనివ ♦ సంతుఁడొ కంతుఁడొ నాజయంతుఁడో
ధారుణిపై వెలింగెడుసు ♦ ధాకరుఁడో తెలియంగరాదహో
భూరిసువర్ణభూషణవి ♦ భూషితుఁడీనృపపుత్రుఁడెవ్వరో.

ఏణాక్షి ! కిరీటమకరకుండలకేయూరహాటకాంబర మణిమయాలంకార భూషితులై ప్రకాశించు నీరాజలోకంబున నీకిచ్చవచ్చిన వారెవ్వరో చూపుము.

సోహి-(తనలో) డెందమా ! త్వరపడకుము. త్వరపడకుము. ఓభగవానుఁడా! సంకల్పసంభవా! దాక్షిణ్యమూర్తివగునీవు నాపైకరుణించి నామనోహరుని చిత్తమును నిష్కళంకంబుగ జేయుము. (అని సభికులందరుఁ జూచుచుండ సుధాకరుని మెడలో పుష్పహారంబును గీలింపుచున్నది.)

(అంతదమనుఁడుప్రవేశించి)

దమ- సభాధ్యక్షులారా !

చ. విమలయశోవిశాలపృథి ♦ వీపతులార ! కనుండుపంచభూ
తములునుమీరుసాక్షులుక ♦ దావనితామణిచిత్తచోరుమో
దమునననుగాంచివీనియుఱు ♦ తఱదగిలించెనువేడ్కఁబుష్పదా
మమునువధూమణిన్వరుని ♦ మత్సరమూనకఁ బెండ్లిఁగూర్పుడీ.

[అంత సభ్యులందరు విఫలితమనోరథులై చూచుచుండ రాజశేఖరుఁడులేచి.]

రాజ- రాజా ! దక్షమహీధవా !

ఉ. ఓధరణీపయేలమము ♦ నోయ్యనఁబిల్వఁగఁబంచితీవురా
జాధమనీతనూజనుస్వ ♦ యంవరమన్మిషచేతసింహళ
క్ష్మాధవసూనుచేనిశిమ్ము ♦ పావచనంబులుపల్కియిట్లుపృ
థ్వీధవులందరికిఁబరిభ ♦ వించితివైననుఁబోవనిత్తుమే.

దక్షు- ఆఁ ! ఏమి ! ఎంతపనిజరిగెను ! (అని మహాకోపముతో పండ్లు పటపటఁగొఱుకుచు గద్దియెక్కి) ఓహో రాజద్రోహీ ! క్షత్రియకులపాంసనా ! యేమిరా, నీ

విల్లుక్రిందుమీదు నెఱుంగక సాహసించితివి ? ఇపుడు నిన్నేమి చేసెదనో చూడుము.

(అని సుధాకరుని జేయిబట్టుకొని యదలించుచున్నాఁడు.)

సుధా- (కరంబుదిగిచికొని కోపఘూర్ణమానతారకుండై పండ్లు పెటపెట గొఱుకుచు)· ఓనరపాలకుల కలంకులారా!

ఉ. త్రుళ్లిపడంగ నేలనిదె ♦ దోర్బలవృత్తినటించి నేడ్కనో
విల్లునుబూనియున్న పృధి ♦ వీపతులార ! రణంబులో మిమున్
ద్రెళ్లఁగఁ జేసిరాక్షసవి ♦ ధిన్ గ్రహియించెదఁగన్య దంతికిన్
చెల్లునె కేసరింగదియఁ ♦ జేరఁగచూడుడునాప్రతాపమున్. ,

[అనిసభ్యులందరుఁ గలంగునటుల ధనుష్టంకారంబుఁజేయ రోహిణి మూర్ఛిల్లుచున్నది.]

దక్షు- ఓసర్వంసహాధ్యక్షులారా ! నాముద్దులపట్టి మూర్ఛాగతురాలై యున్నయది మీరలిట్లు మారణోత్సాహపరులై వీరావేశంబులఁ బ్రకటించుచుండిన నీమె ప్రాణములనునిలుపజాలను. కావునమీరిప్పటికి శాంతింపుఁడు. మీకు నమస్కరించెద

రాజ- మేమీనరాధముని సంహరించినంగాని శాంతిబొందజాలము. (అని వీరావేశంబున గొనయంబు సారించి విల్లెక్కిడి, సుధాకరుని డగ్గర) ఓరోరి మానవాధమా!

ఉ. నీవెటకేగెదింకధర ♦ నేవరులందరుజూచుచుండని
న్నేవిధినైననేనుసమ ♦ యించెదచంపియుఁబొట్టఁజీల్చినీ
ప్రేవులఁదాల్తునాయురుత ♦ వెచ్చనినెత్తురుఁద్రావిపెండ్లికిన్
బేర్వుమటంచుఁబోయెదవ ♦ రించెదఁగన్యకఁజూడుదుర్మతీ.

సుధా-ఓరీ ! నీచాధమా ! విస్రంభవాచాటా ! ఏమనిరా ప్రేలుచుంటివి ? ఇదిగో నీమదము సదమదము జేసెద చూడుము. [అనివరలోనికత్తి పైకిదీసి ఝళిపించుచు ఓరి తులువా !

శా. భూతప్రేతపిశాచసంఘములకున్ ♦ బూర్ణంబుగావిందు వి
ఖ్యాతిం జేయఁగఁజూచుమోతులువ ! దు ♦ ర్గర్వాంధ! నిన్నిప్పుడే
శాతాసిన్ గడతేర్తునిల్వుమిటనీ ♦ ఛా! సిగ్గులేదో నినున్
జేత్రస్త్రీతిని ద్రెళ్లఁ జేయనెఘనా ♦ జన్ గాయములాత్మనెనే.

(అని యుద్ధమునకు మొనయుచున్నాఁడు.)

దక్షు- ఓహో! యోధవరులారా! శాంతింపుఁడు, శాంతింపుఁడు అన్నన్నా! ఎంతయుప
ద్రవము తటస్థించెను! నాపట్టిగాఢమూర్ఛాపరవశురాలైయున్నయది. వీరందరు
దారుణ రణోత్సాహులై విజృంభించుచున్నారు. ఇంక నెట్లోగదా. (అనిసన్నిహి
తవస్త్రులగు చెలికత్తెయలతో) ఓపుణ్యాంగనలారా! మీరలీకోమలి నెత్తికొ
నిపోయి యంతిపురంబున శయనింపఁజేసి.

శా. అలరులపుప్పొడుల్విరచి ♦ నట్టిమనోహరహంసతూలికా
తలమునఁబండఁజేసి విరి ♦ దమ్ములవీచుచు పైహిమాంబువుల్
జిలుకుచు మేనచందనము ♦ జెన్నుగఁబూయుచు చెంతఁజేరి రం
జిలు మృదులంపుపల్కులను ♦ జెప్పుచు జేయుఁడు శైత్యసేవలన్

దమనా! నీవుకూడ వీరివెంటనేగి తగుచికిత్సలొనరింపుమండు గా.

దమ- చిత్తము. చిత్తము. (అని చెలికత్తెయలుదాను రోహిణి నెత్తుకొని నిష్క్రమింపు
చున్నారు)

(అంత గగనంబునుండి యొకధ్వని)

గంధ- ఓహో దుర్మదోపగ్రులగురాజాధములారా! ఏలవీరిట్లు నిష్కారణము సమర
సన్నాహులై కలగుండుపడియెదరు? శాంతింపుఁడు: శాంతింపుఁడు. ఓ దక్ష
మహీధవా!

ఉ. పూర్వభవంబునందుబహు ♦ పుణ్యముఁజేసెపో నృపాల వీరి నీ
యుర్విఁజరింపమన్ గని మ ♦ హోజ్జ్వలతేజముకోటుజెంటగం
ధర్వులమేము వీరినొక ♦ తట్టునఁజేర్చి పరస్పరంబుదృ
క్పర్వములౌనటుల్సలుపఁ ♦ బాయనిమోహముఁజెందికొండొరుల్.

క. కావునశంకింపకనీ,
భావజరూపునకునీదు ♦ పట్టినొసఁగిప్పు
డ్వీవర సల్పుమువేగమె,
వైవాహికశుభమువీరు ♦ వర్ధిలుమురిలన్.

(అని యంతర్థానము జేయుచున్నారు.)

దక్షు- ఆహాహా! సభ్యులారా! వింటిరా గంధర్వవరుల పలుకులు? దేవతాప్రేరితంబ
గు నీకార్యం బవశ్యకర్తవ్యంబని తోఁచెను. మీయభిప్రాయమేమి

సభ్యు-రాజా ! నీ వెంతమాత్రము సంశయింపక నీశుభకర్మంబును శీఘ్రింపుగ నెరవేర్పుము. దేవతాభిమానోన్నతులగు నీవధూవరులు చిరానురాగవైభవ సమృద్ధులై వర్ధిల్లఁగలరు.

రాజ- రాజా ! మాయావులగు గంధర్వుల పలుకులువిశ్వసింపకుము. క్షత్రియధర్మంబును విడనాడకుము. న్యాయముఁదలంపుము. (అని సుధాకరునితో యుద్ధమునకు మొనయుచున్నాఁడు.)

దక్షు- ఓవీరులారా ! మీరు వేఱొక బహిఃప్రదేశంబునకుఁబోయి న్యాయయుద్ధంబు జేయుఁడు. అందు జయలక్ష్మిం జేకొనివచ్చిన పురుషుండే నాకుమారీమణినిఁ జేకొననర్హుండు.

రాజ- మంచిది. (అని సుధాకరునితో) సుధాకరా! నీవుపౌరుషముగల వాఁడవైనచో నాతో న్యాయయుద్ధంబుఁజేయ వేఱొక బహిఃప్రదేశంబునకురమ్ము. లేనిచో నోడితినను ము.

సుధా-ఓరివృధాభిమానీ ! రమ్ము. ఈసారెశత్రుశేషఁబుఁదీర్చి కృతార్థుండనయ్యెద.

[అని సుధాకరుడు రాజశేఖరుని చెయిపట్టి తోడ్కొని పోవుచున్నాఁడు.]

దక్షు- సభాధ్యక్షులారా ! మీరుకూడ దయచేసిచని వారియుద్ధంబున న్యాయాన్యాయంబుల విమర్శించిరండు.

సభ్యు-మంచిది (అనిసభ్యులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దక్షు- మంత్రిపుంగవా ! నాపుత్రికారత్నంబునకుఁ దగినశైత్యోపచారంబులు జరుగుచుండెనా? ఆకోమలిమూర్ఛ యిపుడెట్టిస్థితిలో నుండెనో తెలియరాదు.

మాను-దేవా! ఆగాఢమూర్ఛ క్రిమక్రమముగ చెలికత్తియలొనర్చు శైత్యోపచారంబులవలనఁదగ్గిపోవుచున్నదఁట. అదిగో దమనుఁడు నిటులనే వచ్చుచున్నాఁడు-

[అంతదమనుఁడుప్రవేశించుచున్నాఁడు]

దక్షు- దమనా! నాపట్టిమూర్ఛ యిపుడెట్టిస్థితిలో నున్నదో తెల్పుము.

దమ-చిత్తము, దేవా ! వినుండు.

సీ. ఘనసారచందన ♦ కలితలేపనముల,
నలదఁబోయిననెంతో ♦ యులికిపడును
పునుఁగుజవ్వాజియు ♦ తనువునఁబూయంగఁ
గడగినమొయిగగు ♦ ర్పొదునబెదరు

పీఁక తోయజలాళి ♦ వృంతంబులనుపీవఁ
బివిధినఁగృధ్రమై ♦ తేరిజూచు
సరవిరిపూసెజ్జ ♦ యందు బండగఁజేయఁ
బూన మంటలటంచుఁ ♦ బొదలుచుండు.

తే. గీ. శిరసునకు మంచిపన్నీరు ♦ చిలుక నే(ప
యత్న మెంతయొనర్చిన ♦ నడటుఁజెందు
నానరమీాపు(త్రికకున్నుకై ♦ త్వోపచార
ములను (క్రమముగ మూర్ఛయుఁ ♦ దెలియుచుండె.

[అంతవిజయోల్లాసితుండగు సుధాకరుఁడు సభ్యులలోపవివేశించుచున్నాఁడు.]

సుధా- రాజేంద్రా! న్యాయయుద్ధంబున పూర్ణవిజయుండనై వచ్చితి. ధర్మమార్గానుసారంబుగ మీాకుమారీమణిని నాకొసంగవలయు.

దక్షు- ఆద్వంద యుద్ధమున రాజశేఖరుండు నిహతుండయ్యెనాయేమి ?

సుధా- దేవా! రాజశేఖరుం డప్సరోంగనలపొందు నభిలషించి దివంబున కరిగియున్నాఁడు.

దక్షు- అన్నన్నా! ఎంతపని జరిగెను.

తే. గీ. చిరతరస్నేహభావంబు ♦ గరిమఁజూప
వచ్చి నాపు(త్రికాస్వయం ♦ వరమునకును
కటకటా!నీవు పరలోక ♦ గతుఁడవైతె
కదనముననోడి రాజశే ♦ ఖరసఖుండ.

అయ్యయో! వీరిని నేనేల యుద్ధమునకు ఘొనయఁజేసితి.

[అంత నంతరిక్షమునుండి యొకధ్వని.]

గగనవాణి-రాజా! గతించినదానికై చింతింపకుము. ఈరోహిణీసుధాకరుల కిదివరకే గాంధర్వ వివాహమైయున్నది. వినుము.

శా. క్షోణీనాథ! సుధాకరుండు నిజభ ♦ క్తుండౌటవాత్సల్యముఁ
రాణింపంగ వివాహమొల్లకతివై ♦ రాగ్యంబుచేనుండఁబూ
బోణిఁ రోహిణినీకుమారిగవిధిఁ ♦ బుట్టింపనేమించె వి
న్నాణుండాహరి వీనికై యొసగు క ♦ న్యారత్నము నీవడుఁకన్.

మఱియు

మ. భగవంతుండు రమామనోహరుఁడునా • పద్మాంధవుంషిద్ధస
న్నిగమాంతర్గతసుప్రచారుఁడు మహా • నిర్నిద్రవాత్సల్యుఁడై
నగభేదిన్ బనిచెన్ సధూవపులసం • ధానంబుఁగావింపఁగాఁ
దగదైవాజ్ఞయునట్టిదేయగుటను • ద్వాహంబువే సల్పుఁడీ.

దక్షు- ఓహోహో! సభికులారా! ఇంకమనము కాలవిళంబనము చేయరాదు. మారుతీ! శుభముహూర్తంబు నిర్ణయింప మౌహూర్తికులరావింపుము. ఈశుభవర్తమానంబును సింహళద్వీప ధరావరేంద్రుండగు రత్నాకరమహారాజుగారి కెఱింగింప చారులపంపుము. తక్కుంగల బంధువర్గంబులకెల్ల సంభావనపూర్వకంబుగ శుభలేఖలను వ్రాయింపుము. మఱియు

శా. ఆపద్మాక్షుఁడయు శౌరికోరినటులా • హా రోహిణిన్ సింహళ
ద్వీపాధ్యక్షసుతుండుకోరుటనువే • విస్ఫారఘంటాధ్వనుల్
ప్రాపొందంగ సుదావళంబుపయిశుం • భల్లీలవై వాహికం
బేపారున్వినుడంచు జాటుముజనుల్ • తృప్తింగనంగన్ బురిన్.

మారు- చిత్తము దేవా. [అనిమారుతి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు]

సభ్యు-రాజా! మేమిప్పటికి వీడ్కొనియెదము.(అని సభ్యులు నిష్క్రమించుచున్నారు.

దక్షు- (దమనునితో) దమనా! నీవునాకు మహోపకారివి. ఏమిచ్చినను నీఋణంబు దీర్పఁజాల. ఇట్టిమహోత్సాహసమయం బెన్నటికైనఁ జేకూరునని స్వప్నమునందైనఁ దలంచితినే? ఎన్నటికైన నీమేలు మఱువజాలుదునే?

చిత్ర- దేవా! వినుండు.

చ. దమనుఁడుఁగాను నేనుమును • తల్లివిబాసి యనేకదేశముల్
క్రమముగసంచరించితుది • గ్రమ్మఱివచ్చియువెండిరోహిణీ
కమలదళాయతాక్షినిజ • కాంతునిరోయగఁ బోయి నేటికిన్
సుమశరతేజునిన్నృపత • నూజునిఁ దెచ్చినచిత్రసేనుఁడన్.

దక్షు- ఓహోహో! చిత్రసేనా! ఎంతకాలమునకు నిన్నుఁదిరుగఁ జూడగలిగితినిరా బహుకాలను పరదేశవాసముఁజేయుచు నెన్నియిడుమలం గుడిచియుంటివోకదా నీవు శీఘ్రంబుగ నంతిపురంబునకుఁజని నీరాకకై యత్యంతాసక్తితో నిరీక్షించుచుండెడు నీతల్లినిఁజూచిరమ్ము.

దమ- దేవా! నేనిదివరకే రాజననికిని రోహిణీకన్యకను గనఁబడియుంటి.

దక్షు- మంచిది. అటులైన నీవు ఖనికశిల్పికాదివరులరావించి పెండ్లిపందిళ్లనిర్మింపఁ జేయుము. మఱియు

చ. పగడముమంచిముత్తియము, పన్నెపసిండియుఁ గూర్చితీరుగా
జిగిబిగితోరణంబులను, జెల్వుగఁగట్టుడుమానికంబులన్
సొగసుగరంగవల్లికల, సొంపుగఁదీర్చియలంకరింపుఁడిం
పుగవెలుగొందఁజేయుఁడువి, భూతిఁదలిర్పవివాహవేదికన్.

చిత్రి- చిత్తము. చిత్తము. (అనిచిత్రసేనుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

దక్షు- (తనలో) ఈవర్తమానము తెలిసినచో రత్నాకరుండు కుపితుండౌనేమోకదా.

(అంతమారుతి ససంభ్రమంబుగాఁ బఱతెంచి.)

మారు-దేవా! సింహళద్వీప ధరావరుండగు రత్నాకర మహారాజు ప్రళయకాల మేఘ గర్జన గంభీరనినాదంబుల ననుకరించు శంఖకాహళభేరీఝాంకృతుల తోడను, వీర భట సింహనాదంబులతోడను, కరటిఘటాఘోటక బృంహిత హేషారవంబుల తోడను, భోరుకలఁగునటుల ప్రచండవాతోద్ధూతనీరాకరవీచికానికరంబుల మాడ్కి ఘూర్ణిల్లు భీషణచతురంగబల సమేతుండై మనదేశంబుపైకి వచ్చుచు న్నాఁడు. దేవాకర్తవ్యమూహింపుడు.

దక్షు- ఆఁ! రత్నాకరుండు తనపుత్రిని మనము చెరఁబట్టితిమనే దుర్భ్రాంతిని వచ్చు చుండెను కాఁబోలు. ఎట్లయిన నీయుత్పాతంబునపనయింప సుధాకరుండే సమర్థుండనితోచెడు.

సుధా- మామా! మీరుసందేహింపనేల? నేనిప్పుడే కుపితులైయుండు మామగారి యొద్దకేగి యాయనను శాంతింపఁజేసెద.

దక్షు- మంచిది. పోయిరమ్ము. మేమును నీవెనువెంటనే వచ్చెదము.

సుధా- చిత్తము (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

దక్షు మారుతీ! మనముకూడఁబోయి యారాజేంద్రుని యథోచితగౌరవంబుల శాంతింపఁ జేసిదోడ్కొని వత్తమురమ్ము.

(అని దక్షమహారాజు మారుతియు నిష్క్రమించుచున్నారు)

(అంత రత్నాకరమహారాజు శ్రుతకీర్తియు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రత్నా-శ్రుతకీర్తీ ! నాపుత్త్రుండు దుర్మదాంధుఁడగు దక్షరాజాధముని యురులలోఁ
జిక్కియుండిన సంగతినిశ్చయమేనా ?

(అంత వలాహకుండు ప్రవేశించి)

వలా- దేవా ! దేవరవారి కుమారుఁడు దక్షపుత్రికయగు రోహిణీకన్య మోహజాలంబు
నఁ జిక్కియున్నాఁడు. ఏతత్పరిణయ మహోత్సవంబాసన్నమై యున్నయది

రత్నా-ఏమేమీ ! ఓరికులద్రోహీ! వింటివా శ్రుతకీర్తీ ! శత్రుకన్యాకరగ్రహణలాలసుండ
గు నాపాలసునిఁబరిత్యజించుటయె మేలు. కావున మనమింక మరలుదమురమ్ము

శ్రుత-దేవా ! త్వరపడుట యుచితంబుకాదు. పుత్త్రునిపై మీరేలఁగినిసెదరు ? అదిగో
మనసుధాకరుఁడిటులనే వచ్చుచున్నాఁడు.

(అంత సుధాకరుఁడు ప్రవేశించి.)

సుధా-తండ్రీ ! నేనపరాధినైతిని. నన్ను గ్రహింపుఁడు. (అనితండ్రిపాదములపై వ్రా
లుచున్నాఁడు)

రత్నా-సుధాకరా ! కలుషాత్మ ! వృద్ధులైన జననీజనకులను దుఃఖపెట్టి శత్రువుల నా
శ్రయించిన కులదూషణుండవగు నీమొగముఁ జూడరాదు. తొలఁగియుండుము

(అని త్రోసివేయుచున్నాఁడు.)

(అంతగగనంబునుండి యొకధ్వని.)

గగనవాణి-రాజా ! పుత్త్రునిపైఁ గినియకుము. భగవద్భక్తుండును పరమపావన చారిత్రుం
డునగుసుధాకరునిఁజాయగా నీరోహిణీకన్యసృజియింపఁబడినది. దైవప్రేరితంబగు
నిమ్మిథునానుబంధంబునుగుఱించి నీవుచింతింపవలదు. భగవదనుగ్రహసంపన్ను
లగు నీవధూవరులు చిరతరానూనపరస్పరానురాగవైభవ సమృద్ధులై వర్ధిల్లగలరు
కావున నీవెంతమాత్రమును శంకింపకుము.

రత్నా-ఓహోహో ! ఆశ్చర్యము ! ఆశ్చర్యము ! నేనింకధన్యుడనయ్యెద. (అనిపుత్త్రుని
లేవనెత్తి) కుమారా ! పరాత్పరుండగు శ్రీమన్నారాయణమూర్తి యఖండకారు
ణ్య భాగధేయుండవగునీమహిమను గుర్తింపఁజాలనైతినిరా తండ్రీ.

శా. రారా! రాజకులైకభూష! తనయా • రారా ! లతాంతాయుధా
రారా! సారవిచారధీలసిత! రా • రా! చిన్నప్రోడా! కుమా
రా! రాజీవదళాక్ష! ముద్దిడగరా • రా! కౌఁగిటంజేరరా
రా! రామామణిబెండ్లియాడిసుఖివై • రాజిల్లరాపుత్రకా

[అని పుత్రుని గాఢాలింగనంబొనర్చుచున్నాఁడు.]

(అంత విశారదుఁడు ప్రవేశించి)

విశా- దేవా, నేనపరాధినైతిని, నన్ననుగ్రహింపుఁడు. (అని పాదములపైఁ బ్రాలుచున్నాఁడు.)

రత్నా- విశారదా! క్షమించితి. లెమ్ము.

[అంత దక్షమహారాజు మారుతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

దక్షు- (రత్నాకరుని సమీపించి) మహారాజా! మన యుభయులము పూర్వవైరంబులం దిగఁ ద్రోడి యన్యోన్యసంబంధబాంధవ్యంబులచేఁ బరస్పరమైత్రి నుండవలయునని నా కోరిక. అట్టి నా యభీష్టంబొనఁ గూర్ప నా ముద్దుకూఁతుఁ దమకోడలుగాఁ గైకొనుఁడు.

రత్నా- మిత్రమా! దక్షమహీధవా! ఇంతకన్న మేలెయ్యది? నీవంటివానితో వియ్యమందుటకన్న నాకు వేఱొండుభాగ్యమబ్బునే?

(అని కరలగ్నంబుల నన్యోన్యమైత్రిఁ బ్రకటింపుచున్నారు.)

దక్షు- (రత్నాకరునితో) మహారాజా! వివాహమంటపమును బ్రవేశింతము రండు.

రత్నా- మంచిది (అని యందరు వివాహమంటపమును బ్రవేశింపుచున్నారు.)

(అంత మంగళతూర్యనినాదంబులును బ్రాహ్మణాశీర్వాదంబులును జెలంగ రోహిణి సుధాకరుని మెడను పుష్పహారమును గీలింపుచున్నది.)

దక్షు- (సుధాకరుని డగ్గఱి) రాజకుమారా! మున్ను నీమహిమను గుర్తెఱుంగఁ జాలక నీయెడల నే నొనర్చిన మహాపరాధంబుల నెల్ల సైరించి నా పుత్రికారత్నంబును బరిగ్రహించితివి. ధన్యుండనైతి. మఱియు,

శా. నారీరత్నము నీకొసంగితి నిభూ ◆ నాథాత్మజా! నీవు మం
దారోర్వీజమవౌట నిందుముఖిపైం ◆ దెన్మల్లెతీవౌటఁ ద
ద్భారంబీవు సహించియిచ్చుచును శ ◆ శ్వత్సౌఖ్యామితార్థంబులన్
నీరక్షీరములట్ల మీరు మనుఁడీ ◆ నిత్యానురాగంబునన్

(అని రత్నాకరునితో) మహారాజా!

ఉ. పోంకము మీఱఁ బూర్వభవ ◆ పుణ్యవశంబున మిమ్ముఁ బోలు వి
య్యంకునిఁ గంటిఁ గావునఁ గృ ◆ తార్థుఁడనైతి వధూవరుల్సదా
యంకిలిలేని మైత్రి వెల ◆ యన్ భువి వర్ధిలదీవనంబు నే
నుంకువగా నొసంగెదన ◆ హా! నృప వీరి సమాదరింపుమా.

[అంతట రోహిణి మామకు ప్రణమిల్లుచున్నది]

రత్నా - ఓస్నుషారత్నమా! ఈసుధాకరుండను నాసత్కుల దీపము నీగుణశీలస్నేహ
ప్రేరితంబై బహువిధంబులుగఁ బ్రజ్వరిల్లెడు.

దక్షు - (పుత్రికనతిప్రేమ చేదగ్గఱఁజేర్చి) పుత్రికారత్నమా!

చ. కలికిరో! నీవు నీపతియు ♦ గాఢపరస్పరరాగపూర్ణులై
యలరుచు భూరిరాజ్యవిభ ♦ వాన్వితులై తనరారి పుత్రులన్
బలువురఁ గాంచి కీర్తిఁ గని ♦ సాయక భక్తి నిసత్త్వమానులన్
బలుమరు సేవలం దనిపి ధాత్రిలు మున్ముక్తిఁ బొందుఁడీ,

రత్నా - సకలమహీధనా! నేఁటికి భగవత్కటాక్షంబున మనకోరికలన్నియు నెరవేరినవి.
ఇంక నేమి కావలయును.

దక్షు. మానిని. నీతిగ నీధర ♦ నేపతులందరు ♦ నెమ్మది రాజ్యము లేలవలెన్
ఖ్యాతిగ మేఘుఁడు ♦ ఖండసువృష్టినిఁ ♦ గల్గఁగఁ జేయుచు ఘనోన్నతిమా
సత్కృతులమందున ♦ మానవుల ప్రీతి ♦ మానసుఖంబుల వర్ధిల చుండన్
శ్రీగిరిగనాథగ ♦ పంతుసినిశ్చల ♦ భక్తినుతింపుచునుండవలెన్.

సభవారెల్ల - తథాస్తు. తథాస్తు.

[అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

గద్య.

ఇది శ్రీమద్వేంకటరమణ కరుణాకటాక్ష వీక్షణాసాదిత సమాసాదిత రసబంధుర
కవిత్వవైఖరీ ప్రపన్నాపస్తంబసూత్ర శాండిల్యసగోత్ర పవిత్రహోతృవంశ
కలశార్ణవరాకాకైరవమిత్ర వేంకటరత్న సుపుత్ర వెంకమాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల వివిధ విద్వజ్జనవిధేయ వేంకట
కృష్ణనామధేయ ప్రణీతంబైన రోహిణీ
సుధాకరవిజయంబను నాటకంబున
సర్వమును సప్తమాంకము

సంపూర్ణము.